

Univerzita Karlova

Filozofická Fakulta

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Bc. Vojtěch Šimák

Komparativní analýza nacionalistického terorismu na případu IRA a fašistického hnutí v letech 1919-1922

A Comparative Analysis of Nationalist Terrorism in the Case of the IRA and the Italian
Fascist Movement 1919-1922

Poděkování:

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu své diplomové práce Mgr. Mikuláši Peštovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a rady, které mi při psaní práce poskytoval.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha dne 12. 8. 2023

.....

Jméno a příjmení

Abstrakt:

Práce zkoumá násilné kampaně Irské republikánské armády a fašistického hnutí v Itálii mezi roky 1919-1922 s cílem prokázat využití teroristických metod v případě fašistů. Následně oba příklady podrobuje komparativní analýze, kde IRA slouží jako kontrolní vzorek, za cílem konfrontovat je s generační teorií vln mezinárodního terorismu Davida C. Rapoporta a zařadit je do konkrétní vlny nebo nabídnout pro fašistické násilí alternativní teoretický rámec. K výzkumu posloužila především bohatá sekundární literatura doplněná o primární zdroje archivního, novinového a propagačního charakteru. Ambicí celé práce je přispět nejen ke studiu fašismu, ale především *terrorist studies* a chápání role politického násilí v meziválečném období.

Klíčová slova:

Terorismus, meziválečné období, fašismus, nacionalismus, Itálie, Irsko, generační teorie terorismu

Abstract:

The work examines the violent campaigns of the Irish Republican Army and the fascist movement in Italy between the years 1919-1922, with the aim of demonstrating the utilization of terrorist methods in the case of the fascists. Subsequently, both examples undergo a comparative analysis, where the IRA serves as a control sample, in order to confront them with David C. Rapoport's generational theory of waves of international terrorism and to place them within a specific wave or offer an alternative theoretical framework for fascist violence. The research primarily relies on extensive secondary literature supplemented by primary sources of archival, newspaper, and propagandistic nature. The ambition of the entire work is not only to contribute to the study of fascism but especially to terrorist studies and the understanding of the role of political violence in the interwar period.

Key words:

Terrorism, interwar period, fascism, nationalism, Italy, Ireland, generational theory of terrorism

Obsah

Úvod.....	6
1. Teoretické ukotvení práce a definice terorismu	12
1.1 Dlouhá válka	12
1.2 Definice terorismu.....	15
1.2.1 Definice Richard Englishe	16
1.2.2 Definice Caroly Dietze.....	17
1.2.3. Definice Johna A. Lynna II	19
2. Generační teorie a jejich využití.....	23
2.1 Rapoportova teorie čtyř vln.....	23
2.2 Haupt-Weinhauerova teorie pěti fází	28
2.3 Další možné alternativy.....	33
3. Terorismus IRA během anglo-irské války	35
3.1 Kořeny v národnostním hnutí.....	35
3.2 Velikonoční povstání a eskalace	36
3.3 Guerillová válka na venkově.....	40
3.3.1 <i>Soloheadbeg Ambush</i>	41
3.3.2 <i>Kilmichael Ambush</i>	42
3.4 Likvidace špehů a nepřátel.....	44
3.4.1 Lokální kořeny a propaganda.....	45
3.4.2 <i>The Squad</i> a kampaň likvidace nepřátel.....	46
3.4.3 <i>Bloody Sunday</i>	47
3.5 Útoky na majetek	49
3.5.1 Kampaň útoků v Británii	49
3.5.2 Odvetné útoky na majetek v Irsku.....	50
3.5.3 Útok na <i>Custom House</i>	51
3.6 Terorismus během irské války za nezávislost	52

4. Fašistických terorismus během let 1919-1922	54
4.1 Kořeny fašistické ideologie a vznik hnutí	54
4.1.1 Ideologické pilíře fašismu	56
4.1.2 Zformování fašistického hnutí	58
4.2 Metody fašistického násilí.....	60
4.2.1 Útoky na centra socialistické moci.....	61
4.2.2 Nájezdy na vesnice a menší města	63
4.2.3 Bití, únosy a zabití.....	65
4.2.4 Symbolické a ritualizované násilí a jeho role.....	67
4.3 Fašistický terorismus.....	70
5. Komparace v kontextu Rapoportovy teorie vln	72
5.1 Komparační rámec	72
5.2 Mezinárodní charakter a dějinný impuls	72
5.2.1 Dějinný impuls	73
5.2.2 Mezinárodní charakter.....	74
5.3 Ideologie.....	75
5.4 Doktrína.....	77
5.4.1 Charakter organizace.....	77
5.4.2 Propaganda	78
5.4.3 Metody terorismu	81
5.5 Zhodnocení komparace	84
Závěr.....	87
Prameny a literatura	92
Prameny.....	92
Absolventské práce a internetové zdroje.....	98
Odborná literatura	94

Úvod

První užití pojmu terorismus bývá nejčastěji dáváno do souvislosti s obdobím francouzské revoluce, kdy byl výraz používán pro jakobínskou vládu využívající teror k vynucení poslušnosti na francouzských občanech.¹ Nicméně dnes si při použití tohoto výrazu představíme nejčastěji bombové útoky či atentáty na civilisty. Samotný význam slova „terorismus“ se měnil a neustále se vyvíjí, zároveň se nepodařilo změnit jeho chápání jako neutrálního výrazu. Za terorismus je často označované násilí, se kterým daný mluvčí či pisatel nesouhlasí – ve veřejné debatě jde o pejorativní pojem. Zároveň však terorismus může sloužit jako efektivní analytický nástroj, ač těžko uchopitelným.

Hlavním cílem této práce je ukázat, že takto může kategorie „terorismus“ sloužit i pro zkoumání fašistického hnutí v Itálii a meziválečného paramilitarismu „dlouhé války“² obecně. Toho bude dosaženo dvěma způsoby. Jednak konfrontací s významnými moderními historiografickými teoriemi o vzniku, vývoji a podobách terorismu, a jednak komparací fašistického hnutí s typickým zástupcem meziválečného terorismu – IRA. Naprosto zásadní výzkumnou otázkou pro tuto práci pak je, zda můžeme označit fašistické hnutí v Itálii za teroristickou organizaci a zda na něj jako takové můžeme aplikovat některou z obecně používaných generačních teorií se zvláštním zřetelem na teorii vln Davida C. Rapoporta.

Nejnovější výzkumy historiků sledují ideové kořeny terorismu do období francouzské revoluce, stejně tak ale dávají kladou na revoluci americkou. Počátek moderního terorismu pak hledají v polovině 19. století v souvislosti se změnami, které započaly zmíněné revoluce.³ Starší výzkumy, stejně jako některé soudobé, datují první teroristické útoky až do 70. či 80. let 19. století. Velkým pokrokem ve zkoumání moderního terorismu byla na přelomu tisíciletí zmíněná generační teorie politologa Davida C. Rapoporta. Ta jednak dala celému fenoménu jasný a srozumitelný rámec a jednak umožnila jeho zkoumání po rozdělených celcích, vlnách, jak je nazval Rapoport.

¹ Některé starší práce sledují vývoj terorismu dokonce až do období antiky, nejčastěji k židovským *sicarii*. Mezi ně se řadí například Jeffrey Kaplan, viz. KAPLAN, Jeffrey, *Apocalypse, Revolution and Terrorism, From Sicari to American Revolt against the Modern World*, London and New York: Routledge, 2019, s. 11. Pro souvislost s francouzskou revolucí např. PISIOU, Daniela – HAIN, Sandra, *Theories of Terrorism, An Introduction*, New York: Routledge, 2018, s. 27-30.

² Jedná se o termín a koncepci německého historika Roberta Gerwartha, která označuje první světovou válku za neukončenou v roce 1918, ale soustředí se na politické násilí v Evropě do roku 1923. GERWARTH, Robert. *Poražení: světová válka byla jen jedna*. Praha: Paseka, 2018.

³ DIETZE, Carola. *The Invention of Terrorism in Europe, Russia, and the United States*. London: Verso, 2021, s. 10.

Rapoportova teorie byla vědecké veřejnosti představena v době velkého rozvoje *terrorist studies*, neboť pouhé dva roky po prvním zveřejnění této teorie došlo k tragickým událostem 11. září 2001 a terorismus se stal jedním z nejskloňovanějších slov západních médií. Ač se Rapoportova teze stala užitečným nástrojem pro řadu vědců, postupem času se začali objevovat i její kritici.⁴ Teorie je kritizována pro přehlížení teroristických činů a skupin, které se nehodí do definic generačních vln, stejně jako pro absenci vlastní definice terorismu. Rapoport ani v jedné ze svých publikací k fenoménu terorismu nepopsal vlastní definici terorismu a na jednu stranu si tak rozvázal ruce, na druhou stranu zkomplikoval další využití své teorie.⁵ I přes pozdější kritiku se teorie čtyř generačních vln terorismu na více než dvacet let stala všeobecně přijímaným časovým rámcem studia terorismu. Soudobý výzkum poukazuje na čím dál viditelnější slabiny teorie, a to včetně samotné periodizace a datace začátku toho, co označujeme za terorismus.⁶

Samotná teorie zkoumá moderní terorismus jako mezinárodní fenomén začínající v druhé polovině 19. století, jehož iterace v dějinách prochází vlnami. Každou vlnu charakterizuje především její určující ideologie, na základě čehož Rapoport pojmenoval vlny jako anarchistická, anti-imperiální, vlna nové levice a náboženská vlna. Rapoport uznává, že existují i teroristické skupiny, které stojí mimo tuto vlnu, nedokázaly však podle něj inspirovat následovníky a napodobovatele v zahraničí, čímž pozbývají zásadního rysu mezinárodnosti moderního terorismu a Rapoport je tedy chápe jako jisté anomálie.⁷

Právě přehlížení a vynechání některých teroristických skupin se stalo základním impulzem pro tuto práci. Rapoport ve své teorii definoval první vlnu jako anarchistickou, začínající v 80. letech 19. století. S první světovou válkou, respektive jejím koncem, ji nahradil novou vlnou definovanou jako antikoloniální a jako jednoho z prvních představitelů citoval Irskou republikánskou armádu během Irské války za nezávislost.⁸

Ve stejném období, jako vypukla v Irsku válka proti britskému kolonialismu, začala v severní Itálii a v příhraničí s nově vzniklým Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců násilnou kampaň také fašistické squadristické hnutí v čele s Benitem Mussolinim. Fašismus se později šířil do

⁴ PARKER, Tom – SITTER, Nick, *The Four Horsemen of Terrorism, It's Not Waves, It's Strains*, in: Political Violence, č. 2, roč. 28, s. 197-216. nebo FRAMPTON, Martin, *History and Definition of Terrorism*, in: ENGLISH, Richard, *Cambridge History of Terrorism*, Cambridge: Cambridge University Press, 2021, s. 44-45.

⁵ RAPOPORT, David C. *Waves of Global TerrorismF: From 1879 to the present*. New York: Columbia University Press, 2022, s. 3.

⁶ DIETZE, s. 473-477.

⁷ RAPOPORT, David C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, in: CHERMAK, Steven – FRIELICH, Joshua, *Transnational Terrorism*, Farnham: Ashgate, 2013, s. 47-50.

⁸ RAPOPORT, *Waves of Gloval Terrorism*, s. 89.

celé Itálie, kde se dostal do čela státu, do většiny Evropy a v různých lokálních podobách se stal jednou z určujících ideologií pro dějiny 20. století.

Přesto Rapoport fašismus ze své teorie vynechal na základě toho, že fašisté byli nedostatečně „podzemní“ organizace a nosili uniformy, kterými se na veřejnosti prezentovali.⁹ Pokud se pak na období mezi roky 1918 a 1939 podíváme širší optikou, zjistíme, že k násilným konfliktům docházelo ve velké části Evropy a evropských impérií – občanská válka v Rusku, revoluce a kontrarevoluce v Německu, Polsku, Pobaltí, později antisemitské pogromy v Německu i antiimperiální kampaně v Indii a později v Palestině.

Velkou část těchto konfliktů však Rapoport přehlíží, a naopak staví do popředí antikoloniální násilí, které ale kulminovalo až v období po druhé světové válce. Cílem této práce je porovnat dva dominantní interprety obou skupin – tedy *Irish republican army* (IRA) a *Fasci Italiani di Combattimento* (FIC, později *Partito Nazionale Fascista* – PNF),¹⁰ a určit, zda se v obou případech jednalo o organizace, které bychom označili jako teroristické, a na základě komparativní analýzy je pak konfrontovat s Rapoportovou teorií. Komparační rámec bude vycházet z popisu vlny terorismu v této teorii a hlavními sledovanými kritérii tak budou mezinárodní charakter, dějinný impuls, ideologie a doktrína skupiny.

Jak již bylo zmíněno výše, terorismus je fenomén poměrně těžko uchopitelný a ač existuje obecný konsenzus, co zhruba terorismu znamená, dodnes neexistuje všeobecně platná definice. Podobně definičně nevymezený je i související termín – teroristická organizace. Tato práce si sice neklade za úkol přijít s novou definicí terorismu nebo teroristické organizace, nemůže však fungovat v pomyslném definičním vakuu, a proto pracuje s teoriemi prezentovanými následujícími autory.

Richard English ve svých pracích využívá označení „terorismus“ pro „použití násilí proti civilistům za politickým účelem s cílem vyvolat terer nebo strach u přímo ohrožené skupiny a širšího implikovaného publika,“¹¹ Peter Waldmann, s jehož definicí pracuje i Carola Dietze, popisuje terorismus jako „Plánované a předem připravené násilí zdola cílené proti politickému pořádku. Takové činy mají šířit pocit nejistoty a intenzivního strachu, ale také mají vyvolat

⁹ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 116.

¹⁰ *Fasci Italiani di Combattimento*, tedy Italské bojové svazky, a *Partito Nazionale Fascista*, překládáno nejčastěji jako Národní fašistická strana.

¹¹ ENGLISH, Richard, *Terrorism, How to Respond*, Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 24.

sympatie a podporu.“¹² Poslední ze třech definic důležitých pro tuto práci prezentuje vojenský historik John A. Lynn II v knize *Another Kind of War: The Nature of History of Terrorism*, kde terorismus chápe jako formu nebo spíše stupeň válečného konfliktu. Lynn v knize popisuje terorismus jako: užití násilí nebo jeho pohrůžky; útok na lidi nebo majetek; útočí na bezbranné jedince – civilisty; cílí na způsobení strachu nebo rozhořčení v širší veřejnosti; užívá násilí a jeho psychologického impaktu k dosažení politických, kulturních nebo společenských cílů.¹³

Rozboru užívání termínu „teroristická skupina/organizace“ se v rozsáhlé diskurzivní analýze věnuje Brian J. Phillips a ač ve svém článku dochází k záběru, že neexistuje žádná „pravá definice,“ v pokračování textu zdařile obhajuje využití co nejširšího vymezení – „teroristická skupina je nestátní politická organizace využívající metod terorismu.“¹⁴ Ani jednu teorii nelze označit za absolutně platnou, sami autoři je tak ani neprezentují a připouští nutnost dalšího výzkumu. Podrobnějšímu zkoumání těchto termínů a jejich ukotvení proto bude věnována první kapitola.

David C. Rapoport svou generační teorii vln původně publikoval v několika článcích, v roce 2022 však byla vydána znovu v knize věnované právě terorismu a *Waves of Global Terrorism, From 1879 to the Present* tak při psaní sloužila jako hlavní Rapoportovo dílo a prezentace teorie. Nutno dodat, že Rapoport i přes stáří teorie a četné kritické hlasy svou tezi nijak zásadně nezměnil či neupravil, což mimo jiné poskytlo další impulz a relevanci této práci a její základní premise. Jako jistou odpověď na Rapoportovu práci pak vznikl článek Toma Parkera a Nicka Sittera *The Four Horsemen of Terrorism, It's not Waves, It's Strains*. Dvojice Parker a Sitter ve své práci představila přímo přiznanou alternativu k Rapoportovi a místo střídajících se generačních vln popisují „kmeny“ či „vlákna,“ od kterých se terorismus odvíjí.¹⁵ Právě medicínská terminologie je častou kritikou této práce.

Zásadní pak jsou i práce výše zmíněných autorů, tedy *Cambridge History of Terrorism* v edici a s přispěním Richard Englishe, *The Invention of Terrorism in Europe, Russia, and the United States* Caroly Dietz, *Another Kind of War, The Nature of History of Terrorism* Johna A. Lynna II a článek *What is a Terrorist Group? Conceptual Issues and Empirical Implications* od Briana

¹² „...violence against a political order from below which is planned and prepared and meant to be shocking. Such acts of violence are supposed to spread feelings of insecurity and intense fear, but they are also meant to generate sympathy and support.“ DIETZE, s. 35.

¹³ LYNN II, John A. *Another Kind of War: The nature and history of terrorism*. London: Yale University Press, 2019, s. 4.

¹⁴ PHILLIPS, Brian J., *What is a Terrorist Group? Conceptual Issues and Empirical Implications*, in: *Terrorism and Political Violence*, roč. 27, č. 2, 2015, s. 225-242, s. 238.

¹⁵ PARKER-SITTER, s. 198-199.

J. Phillipse. Jak bylo naznačeno výše, všechny tyto práce poskytly jak důležitý definiční a teoretický rámec, tak moderní chápání terorismu jako širšího kulturního fenoménu spjatého s modernizací společnosti a násilí.

Neméně zásadní při vzniku této práce byly také studie zabývající se fašistickým hnutím a Irskou republikánskou armádou. K prvnímu tématu zásadně přispěli John Foot s knihou *Blood and Power, The Rise and Fall of Italian Fascism*, Jakub Drábik a jeho rozsáhlá přehledová monografie *Fašismus* a v neposlední řadě kniha *Fascists* historického sociologa Michaela Manna. K otázce Irska mi jako základní literatura posloužila *A Nation and not a Rabble, The Irish Revolutio 1913-1923* od Diarmada Ferritera, *The I. R. A. at War* od Petera Harta a v mikrohistorickém pohledu sledujícím jeden z nejznámějších a nejnásilnějších incidentů války Eve Morrison a její práce *Kilmichael: The Life and Afterlife of an Ambush*.

Pro studium fašistické ideologie je naprosto zásadní Roger Griffin a jeho *Fašismus a modernismus* společně s novější publikací *Fašismus*. První z prací sice vyšla již v 90. letech, ale naprosto zásadně ovlivnila celý diskurz a definici fašismu, nelze ji proto opomíjet. Přehledné shrnutí Griffinova chápání fašismu pak představuje kniha *Fašismus* z roku 2021. Druhým významným příspěvkem k chápání fašismu je už výše zmíněný Michael Mann a jeho práce *Fascists*. Jak již bylo zmíněno výše, doba po konci první světové války byla v Evropě velice násilným obdobím a zkoumáním tohoto fenoménu „dlouhé války“ se věnuje Robert Gerwarth v knize *Poražení, Světová válka byla jen jedna* a společně Johnem Hornem také v rozsáhlé kolektivní monografii *War in Peace, Paramilitary Violence after the Great War*.

Samotná práce se vzhledem k širokému záběru prezentuje spíše jako syntetická na základě bohatého repertoáru dostupné odborné literatury, nicméně k doložení konkrétních fenoménů posloužily i dobové prameny. I Itálii sloužil jako cenný zdroj především fašistický deník *Il Popolo d'Italia*, který poskytuje zajímavý vhled do fašistické ideologie od jejích kořenů v období první světové války až do vlády a pádu fašismu v Itálii. *Il Popolo d'Italia* je zajímavé také tím, že častým autorem byl sám Mussolini, což umožňuje nahlédnout do formování fašistické ideologie a zároveň sledovat, jak byl tento deník zásadním nástrojem fašistické propagandy.

Neméně zajímavé jsou pak archivní prameny a veřejná prohlášení. Specifikem IRA je velké množství výpovědí přímých aktérů války o nezávislost, které od konce 20. let sbíralo *Bureau of Military History* mimo jiné za účelem zhodnocování nároku na vojenskou penzi. Díky tomu máme často dochované bohatá očitá svědectví a unikátní možnost nahlédnout do motivací

aktérů teroristických činů. Dalším významným pramenem takto osobní povahy jsou i vzpomínky některých členů IRA, z nich nejvýznamnější je kniha *Guerilla Days in Ireland* jednoho z velitelů v oblasti Corku Toma Barryho. V případě Itálie pak posloužily v menší míře záznamy svědectví o fašistických útocích například z úst předního odpůrce fašismu Giacomu Matteottiho. Zásadnější se při zkoumání fašistu ukázala produkce fašistických intelektuálů jako byla *Declaration of Futurism* Filippa Marinettiho, *Doctrine of Fascism* z roku 1932 nebo již zmíněné Mussoliniho články a proslovy.

Práce je členěna do celkem pěti kapitol. Úvodní dvojice kapitol si klade za cíl vymezit teoretický a komparační rámec. První kapitola se věnuje výše zmíněným teoriím a definicím terorismu, které budou sloužit jednak jako metodologický a teoretický rámec práce. Ve druhé kapitole jsou představeny generační teorie, které popisují vývoj fenoménu a které budou sloužit jako komparační rámec práce a vůči kterým se v závěru práce vymeží. Třetí a čtvrtá kapitola se věnují analýze a popisu působení a charakteristiky Irské republikánské armády a fašistického hnutí v letech 1919-1922. Využití vícero přístupů, tedy kulturních, vojenských a politických dějin, nám umožní přednést silný argument o tom, zda lze fašistické hnutí v Itálii označit za teroristickou organizaci. Práci pak uzavírá pátá a poslední kapitola, která poskytne prostor pro komparativní analýzu obou skupin, díky čemuž bude možné je obě konfrontovat s generačními teoriemi, a také zhodnotit jejich užitečnost pro výzkum násilí v meziválečném období a terorismu obecně, případně navrhnout pro dané období alternativu.

Cílem práce je popsání fašistického hnutí z pohledu *terrorist studies*, především proto, že Mussoliniho násilné převzetí moci dlouho unikalo hledáčku tohoto přístupu. Toho bude docíleno jednak hodnocením hnutí optikou výše zmíněných teoretických rámců představených v úvodních kapitolách. Druhou metodou použitou je porovnání FIC/PNF s typickým zástupcem Rapoportovy druhé vlny terorismu a určit, zda fašistické hnutí do této vlny zapadá svou ideologií, mezinárodním charakterem, dějinným impulzem i doktrínou. Následná zjištění poslouží k napadení či potvrzení generační teorie jako hlavního analytického a generačního rámce pro zkoumání terorismu. Zároveň může takováto analýza přispět k hlubšímu pochopení dynamiky teroristického násilí v rámci fašistického hnutí a jeho role při vzestupu a utváření fašistické ideologie. Práce si tak klade ambici být hodnotným příspěvkem nejen k debatě o terorismu, ale i přinést nové poznatky na poli zkoumání fašismu, ultranacionalistického extremismu a politického násilí především v období mezi světovými válkami.

1. Teoretické ukotvení práce a definice terorismu

Jak již bylo naznačeno v úvodu, moderní historiografie ani další společenskovědní obory neznají jasnou a všeobecně uznávanou definici fenoménu terorismu.¹⁶ Na druhou stranu existuje nevyčlená shoda o některých základních součástech, které by definice terorismu měla obsahovat a velká část z přibližně sta existujících akademických definic pracuje s obdobným základem.¹⁷ To platí i v případě v této práci uplatněných definic, které budou popsány v rámci této kapitoly. Krom samotné definice termínu terorismus je však pro tuto práci důležitý i širší teoretický rámec, neboť vybrané období těsně po první světové válce má vlastní zásadní specifika. Mezi ty patří především souhrn podmínek a procesů, které Robert Gerwarth nazývá „dlouhou válkou.“¹⁸ S touto teorií pak souvisí i pojmy „paramilitarismus“ a „zákopová mentalita,“ které jsou taktéž zásadní pro utváření událostí a skupin zkoumaných v této práci.¹⁹ Právě tyto koncepty – terorismus, dlouhá válka a paramilitarismus představí první kapitola práce tak, aby je bylo možné aplikovat v následující analýze konkrétního vzorku.

1.1 Dlouhá válka

Německý historik Robert Gerwarth ve své knize *Poražení* předložil ambiciózní a rozsáhlou teorii takzvané *Greater War* neboli „dlouhé války.“ Základní premisou pro celou jeho knihu a na ni navazující další práci je teze, že první světová válka, a především její ukončení a mírová jednání nedokázala naplnit očekávání, vyřešit problémy evropské i domácí politiky zúčastněných států a místo stability a prosperity přinesla krizi společnosti, chaos a novou formu široce rozšířeného násilí ve velké části Evropy.²⁰ Je naprosto klíčové zdůraznit, že v Gerwarthově pojetí se nejedná zdaleka o nespokojenost politické reprezentace z jednání ve Paříži a Trianonu, ale mnohem významnější je podle něj to, jak válku a její konec vnímala širší populace. Násilí, které Gerwarth ve své knize sleduje, totiž není válečnými konflikty mezi státy,

¹⁶ SILKE, Andrew, *Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism*, London and New York: Routledge, 2019, s. 4.

¹⁷ HOFFMAN, Bruce, *Inside terrorism*, New York: Columbia University Press, 2006, s. 34.

¹⁸ GERWARTH, *Poražení*, s. 243-255.

¹⁹ Někdy se pracuje i s obdobnými pojmy jako *Freikorps mentality*, např. DOLAN, Anne, *The British Culture of Paramilitarism in the Irish War of Independence*, in: GERWARTH, Robert – HORNE, John, *Paramilitary Violence in Europe After the Great War*, London: Oxford University Press, 2012, s. 213. Případně GERWARTH, Robert – HORNE, John, *Paramilitarism in Europe after The Great War: An Introduction*, in: GERWARTH, Robert – HORNE, John, *Paramilitary Violence in Europe After the Great War*, London: Oxford University Press, 2012, s. 1-8.

²⁰ Jde pak především o státy, ve kterých se vyvinula takzvaná „kultura porážky“, GERWARTH, *Poražení*, s. 26-29, KONRÁD, Ota – KUČERA, Rudolf, *Cesty z apokalypsy, Fyzické násilí v pádu a obnově střední Evropy 1914-1922*, Praha: Academia, 2018, s. 16-20.

ale nabírá novou formu – jedná se o násilí paramilitární, nestátní a mnoho států v tomto období de facto ztrácí monopol na užití násilí k dosažení politických cílů a vynucení pořádku.²¹

Tento samotný faktor se již na první pohled jeví naprosto klíčový pro zkoumání terorismu v tomto období, neboť právě politicky motivované použití násilí nestátními aktéry bývá velmi často, laickou i odbornou veřejností, označováno za terorismus. Důležitou roli v tomto procesu radikalizace, normalizace a zevšednění násilí sehrála jak první světová válka samotná, tak právě výše zmíněný pocit nenaplněných cílů.²² Na straně vítězných mocností s výjimkou Itálie převládla dichotomie nadšení z vítězství a šoku z oběti k němu nutné, nicméně velká část Evropy zažívala spíše deziluzi. Itálie, Německo, Maďarsko, Irsko, Rusko, Bulharsko a Turecko – to všechno jsou státy, které z první světové války vychází buď poražené nebo s takovým vítězstvím, které chápou jako nedostatečné v poměru s cenou, kterou jejich obyvatelé zaplatili v počtech položených životů, válečných invalidů a traumat jak vojáků, tak lidí na domácí frontě.²³ Německo, kterému byla ve Versailles přičtena odpovědnost za válečné škody, je nejčastěji udávaným příkladem poválečného revanšismu, který vyústil v nárůst násilí, ve formě polovojenských jednotek *Freikorps*, a následné politické radikalizaci jak nalevo tak napravo politického spektra.²⁴

Neméně zajímavým, a pro tuto práci mnohem zásadnějším příkladem jsou však Itálie a Irsko. Obě země stály na straně vítězů první světové války, nicméně na obou stranách se vyvinula de facto kultura porážky. Pro Iry byla první světová válka těžkou ranou nejen z hlediska ztracených životů, nejčastěji se uvádí čísla mezi 40 000 a 50 000 padlých, ale zároveň je vnímána optikou národně emancipačního hnutí, kterému se v roce 1912 konečně podařilo prosadit *Home Rule Act* v britském parlamentu. Ten však byl s nástupem války odložen, což rozpoutalo v Irsku vlnu nevole, která jednak vyústila v neúspěšné Velikonoční povstání a jednak k nárůstu zahořklosti vůči britské správě, a tudíž i ke poklesu popularity války a obětí, které s sebou přinášela. Válka a odvody tak začaly být vnímány jako další z nástrojů britského útlaku Irska. Tento pocit se ještě několikanásobně zintenzivnil a rozšířil po těžkopádném potlačení Velikonočního povstání následovaném popravami jeho vůdců.²⁵

²¹ GERWARTH, *Poražení*, s. 26-29.

²² KONRÁD – KUČERA, s. 16-20.

²³ GERWARTH – HORNE, *Introduction*, s. 8-15.

²⁴ GERWARTH, Robert, *Fighting the Red Beast, Counter-revolutionary Violence in the Defeated States of Central Europe*, in: GERWARTH, Robert – HORNE, John, *Paramilitary Violence in Europe After the Great War*, London: Oxford University Press, 2012, s. 53-55.

²⁵ FERRITER, Diarmaid, *A Nation and Not a Rabble, The Irish Revolution 1913-1923*, London: Profile Books Ltd, 2015, s. 62-65.

V případě Itálie se pak nejčastěji používá termín *vittoria mutilata*, tedy v překladu zmrzačené vítězství. Zatímco Irové nepřijali válečné snažení za vlastní, v Itálii tomu bylo naopak. Válka byla vnímána jako prostředek k očistě a tužení národa, což ve svých člancích propagoval i Mussolini a byl za to vyloučen ze socialistické strany,²⁶ a značná část národa se zpočátku války účastnila s nadšením.²⁷ Stagnující fronta v údolí Soči, narůstající počty mrtvých a traumatizovaní přeživší brzy toto válečné nadšení ochladily, přesto však byla Itálie stále pevně na straně *Entente*. Byla to až pařížská jednání, která přinesla deziluzi z nenaplněných cílů a marné oběti, neboť Itálii se nepodařilo naplnit prakticky nic z jejích předválečných požadavků, jako byl Fiume a Dalmácie. Obě oblasti ale připadly nově vznikнувšímu Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Ztráta důvěry ve vrcholné politiky z důvodu zmrzačeného vítězství v kombinaci s poválečnou ekonomickou krizí a nedostatečnou péčí o veterány připravily plodnou půdu pro vzestup nejprve radikálních socialistů a později v reakci na to, vzestup squadristu a fašistického hnutí.²⁸

Gerwarth tedy ve své práci předkládá ideální rámec pro zasazení zkoumaného vzorku do širšího poválečného kontextu nárůstu poválečného paramilitarismu. Tento termín používá pro trend narůstající právě v tomto období, tedy využití násilí nestátními polovojenskými aktéry, jakými byly právě německé *Freikorps*, italské fašistické bojůvky nebo ozbrojená komanda Irské republikánské armády.²⁹ Zároveň termín paramilitarismus popisuje fakt, že tato uskupení a jejich činy se často stávají určujícím faktorem, který utváří jak každodenní život obyvatel v oblasti své působnosti, ale zároveň má čím dál více zásadní impakt na politiku daného státu.³⁰

Nárůst paramilitarismu z výše načrtnutých důvodů, společně s dalšími regionálně specifickými faktory jako obavy z šíření bolševismu v případě Itálie, a vyhocení národně emancipačního

²⁶ DI SCALA, Spencer M., *The Battle Within, Benito Mussolini, the Reformists and the Great War*, in: DI SCALA, Spencer M. – GENTILE, Emilio, *Mussolini 1883-1915, Triumph and Transformation of Revolutionary Socialist*, New York: Palgrave Macmillan, 2016, s. 181-185.

²⁷ Mussoliniho přerod z odpůrce v propagátora války jej mimo jiné utvrdil v tom, že hlasitá a odhodlaná menšina dokáže prosadit svou, především pak oproti pasivní nebo ambivalentní většině. Jeho role a role jeho pro válečných kolegů je sice sporná, toto nabyté přesvědčení však později hrálo velkou roli ve formování metod budoucího fašistického hnutí, které se stalo přesně tím – malou skupinou odhodlanou prosadit svou vizi pro Itálii i za použití násilí, HIBBERT, Christopher, *Mussolini, Vzestup a pád*, Praha: Argo, 2020, s. 36-38.

²⁸ HRUBOŇ, Anton, „*Vše ve státě, nic proti státu, nic mimo stát!*“, *Fenomén fašismu na příkladu fašistické Itálie*, in: DRÁBIK, Jakub – RÁKOSNÍK, Jakub, *Od bouře k bouři, Československo, Evropa a svět mezi světovými válkami (1918-1939)*, Praha: Academia, 2022, s. 454-457.

²⁹ GERWARTH – HORNE, *Introduction*, s. 8-15.

³⁰ Konrád a Kučera ve své práci zdůrazňují především nárůst spontánního násilí, v Cestách z apokalypsy se věnují především vraždám a násilným protestům, při komunikaci v rámci společnosti a jeho dopad na každodenní život běžných lidí, KONRÁD – KUČERA, s. 16-32. Robert Gerwarth se pak věnuje především tomu, jak politické násilí ovlivnilo vývoj meziválečných států a především jak násilné období 1917-1923 přispělo k příchodu a výjimečně brutálnímu charakteru druhé světové války, GERWARTH, *Poražení*, s. 28-29.

hnutí v případě Irska, vytváří naprosto unikátní podmínky pro vzestup teroristických organizací. Reflexe této unikátní situace, vzniknuvší jako pohrobek první světové války, však v širších teoriích o moderním terorismu, jako ta, kterou předkládá David C. Rapoport, naprosto chybí. Důraz je místo toho kladen na antiimperiální hnutí rýsující se především ve Třetím světě, a vzestup paramilitarismu v Evropě není reflektován. To vytváří zajímavý paradox, kdy jinak výrazně eurocentrická západní historiografie opomíjí Evropu na úkor koloniálních oblastí. Zasadit toto velmi specifické hnutí do širšího kontextu terorismu je tak jedním z hlavních cílů této práce, a to i proto, že se nejedná o izolované incidenty, nicméně trend, který výrazně ovlivnil nejen evropskou politiku v období 20.-40. let, ale také zasáhl do životů lidí, jejichž každodenní součástí se násilí v poválečném období stalo.

1.2 Definice terorismu

Vzhledem k tomu, že tato práce si neklade za cíl přinést vlastní definici terorismu a přispět tak do již rozsáhlého repertoáru používaných teorií, bude pracovat s trojicí již existujících definic. Klíčem k jejich výběru byla především aktuálnost – citovaní autoři práce, v nichž tyto teorie publikovali, vydali v posledních deseti letech, a zároveň se jedná o práce autorů, jejichž akademické pozadí je především v historii. Terorismus je příliš širokým tématem na to, aby byl zkoumán pouze z pohledu jedné disciplíny a interdisciplinarita je tedy téměř nutností. Přesto bychom mohli po vzoru Lorenza Bosiho říci, že historie se stala spíše upozaděnou disciplínou ve zkoumání terorismu a přední místo zaujímá politologie, mezinárodní vztahy, bezpečnostní studia a v poslední době též psychologie.³¹

Metody historické vědy i tak nabízí unikátní přístup k problému, který kombinuje jak detailní výzkum konkrétních událostí, tak širší koncepční pohled na dějinné souvislosti s častěji širším záběrem, než jaký aplikují mnohé ostatní disciplíny. Posledním zásadním kritériem pro výběr těchto teorií byl fakt, že každý z vybraných autorů poskytuje specifický přístup ke zkoumání terorismu – Richarda Englishe bychom mohli označit za odborníka na klasické politické dějiny, zatímco John A. Lynn II je vojenským historikem a Carola Dietze ve svém přístupu vychází především z kulturní a sociální historie. Syntéza těchto třech odlišných přístupů tak umožňuje prozkoumat události a jejich aktéry z komplexnějšího pohledu, než kdyby byla zvolena pouze jedna definice.

³¹ BOSI, Lorenzo, *A Processual Approach to Political Violence, How History Matters*, in: ENGLISH, *Cambridge History*, s. 106-120.

„Terorismus je metodou, kterou lze využít k naplnění nekonečného množství cílů,“³² je citace z práce britského historika Paula Wilkinsona a slouží jako vstupní teze, se kterou tato práce bude pracovat. Terorismus chápe jako nadstranickou a neideologickou metodu, kterou může využít jakýkoliv aktér s jakoukoliv motivací a terorismus tudíž není vlastní ani „přirozený“ žádné ideologii, národnosti či náboženství.³³

1.2.1 Definice Richard Englishe

S touto premisou pracuje i Richard English ve své knize *Does Terrorism Work?* v níž zároveň předkládá svou vlastní definici terorismu, se kterou operuje i v dalších pracích, jako je *Cambridge History of Terrorism*. Na rozdíl od mnoha jiných autorů, kteří se snaží definici fenoménu shrnout, pokud možno do jedné či dvou vět, volí English opačný přístup a přichází s definicí velice komplexní. „Terorismus zahrnuje různorodé násilí, které je používáno nebo jímž je vyhrožováno s politickou motivací; může zahrnovat různé činy, cíle a aktéry; má důležitý psychologický rozměr, vyvolává hrůzu nebo strach u přímo ohrožené skupiny a také u širšího implikovaného publika v naději na maximalizaci politické komunikace a úspěchu; ztělesňuje uplatňování a realizaci moci a pokusy o nápravu mocenských poměrů; představuje poddruh vedení války a jako takový může být součástí širší kampaně násilných i nenásilných pokusů o získání politického vlivu.“³⁴

Tato vskutku rozsáhlá a detailní definice očividně vychází z podrobného výzkumu široce pojatého vzorku případů a ukazuje snahu vytvořit definici co nejinkluzivnější. Příkladem toho může být zahrnutí násilí i výhrůžky či případně nespecifikace jak obětí, tak přímo aktéra. Mnoho z definic operuje s nestátními aktéry, English se vůči tomuto přístupu však vymezuje a tvrdí, že terorismus může aplikovat, a v historii možná i častěji aplikoval, stát nebo některá z jeho složek.³⁵ Zároveň však argumentuje pro to, aby fenomény státního a nestátního terorismu byl zkoumá převážně odděleně, neboť dynamiky nestátních a státních skupin jsou natolik odlišné, že případná analýza by byla velmi těžko proveditelná a nejspíše i nepřesná.³⁶

Stejně tak se English vymezuje vůči definici terorismu na základě obětí či cílů, čímž popírá časté rozlišování civilních a vojenských cílů. Jeho hlavní argument je především lidský, tedy

³² WILKINSON, Paul, *Terrorism Versus Democracy: The Liberal State Response*, London: Frank Cass, 2001, s. 218.

³³ FRAMPTON, s. 39. Příkladem může být například Rapoport a jeho teorie periodizující terorismus podle dominantních ideologií.

³⁴ ENGLISH, Richard, *Terrorism, How to Respond*, Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 24.

³⁵ ENGLISH, Richard, *Does Terrorism Work? A History*, Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 26-27,

³⁶ Tamtéž.

že teroristický útok má často oběti jak v řadách ozbrojených složek, tak civilního obyvatelstva.³⁷ Přesto však i v tomto vymezení lze hledat hodnotnou složku analytického nástroje, neboť jak sám English přiznává, terorismus má za cíl působit nejen na přímé oběti násilí, ale zároveň i na širší publikum. To s rozvojem konzumace médií, který je spjat s rozvojem terorismu,³⁸ prakticky znemožňuje to, aby byl psychický účinek násilného činu omezen pouze na úzkou skupinu obyvatel, ať už civilního nebo členů ozbrojených složek.

Poslední dva velmi důležité faktory pro tuto práci, které tuto teorii odlišují od mnohých jiných a zároveň spojují s definicemi používanými dvěma zbylými autory, je fakt, že terorismus chápe jednak jako komunikační strategii a jednak to, že podle Englishe je užití terorismu součástí širší škály aplikovaných metod včetně různorodějšího ozbrojeného konfliktu a spadá tak do kategorie metod vedení války.³⁹

1.2.2 Definice Caroly Dietze

Carola Dietze představuje odlišnou interpretaci terorismu. Chápe jej především jako nástroj boje proti existujícímu sociálnímu pořádku, a to na více rovinách z nichž vychází jí a Waldmannem definované politické kontexty, které inspirovaly teroristické činy v historii.⁴⁰ Cílem knihy *Invention of Terrorism in Europe, Russia and United States* není vytvořit novou definici, ale jak již název napovídá, popsat počátek terorismu jako takového. V kontextu toho Dietze předkládá zásadní teze, které posloužily jako důležitý základ pro tuto práci a ta z nich také vychází. Počátek terorismu jako takového Dietze klade do poloviny 19. století a chápe jej jako zoufalou snahu prosadit ideály osvícenských revolucí ve Francii a Americe po selhání revolucí 40. let 19. století.⁴¹ Cíli těchto teroristů bylo prosadit rozličné hodnoty pramenící z osvícenství a euroamerické modernity – politickou participaci, národní suverenitu, osobní svobodu, rovnost a lidskou důstojnost.

Z těchto motivací podle Dietze a Waldmanna pramení i zmíněné politické kontexty, které dodnes zůstaly důležitými motivátory rozličných teroristů, tedy sociální revoluce, etnicko-nacionální hnutí, radikální reakční pravice a v druhé polovině 20. století se k nim přidává ještě

³⁷ Tamtéž, s. 28.

³⁸ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 3.

³⁹ ENGLISH, *Cambridge History*, s. 52-53.

⁴⁰ DIETZE, s. 18.

⁴¹ Rapoport na druhou stranu zdůrazňuje pouze roli Velké francouzské revoluce, stejně jako řada dalších badatelů v oblasti *terrorist studies*. Ti nejčastěji chápou francouzskou revoluci jako inspiraci v užití organizovaného teroru, Dietze pak naopak zdůrazňuje především snahu naplnit revoluční ideály. Srov. RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 2. a DIETZE, s. 18.

náboženská identita.⁴² Posledním důležitým bodem pak je to, že teroristé od počátku sami sebe vnímali jako pokračovatele revoluční tradice, což je faktor, který přetrvává dodnes a v kontextu Rapoportovy teorie může být označen za klíčový pro utváření vln mezinárodního terorismu.⁴³

Ačkoli těžiště a hlavní přínos práce Dietze leží v prozkoumání a popsání kořenů terorismu, pro tuto práci se ještě o něco užitečnější jeví její definice terorismu. Ta vychází z práce již zmíněného německého sociologa Petera Waldmanna a definuje terorismus následovně. „Terorismus je tedy politicky motivovaná strategie, která se uchyluje k použití spektakulárního násilí s cílem vyvolat ve společnosti silný psychologický účinek – na jedné straně strach, na druhé straně sympatie – a přinutit ji tak k politické změně.“⁴⁴ Na rozdíl od Englishe chápe Dietze terorismus především jako strategii, kterou využívá primárně nestátní aktér, ať již jedinec nebo skupina, organizace.

Tento předpoklad vychází z definice terorismu jako strategie užívané proti statutu quo s cílem jej změnit,⁴⁵ což je pochopitelné, vzhledem k tomu, že ve své práci zkoumá činy Felice Orsiniho, Johna Browna, Oskara Beckera, Johna Wilkese Booth a Dimitriho Karakozova.⁴⁶ Zároveň však nevylučuje užití strategie terorismu státním aktérem, nicméně používá pro tuto činnost jiné označení – teror.⁴⁷ Mohli bychom tedy říci, že v tomto se shoduje s Englishem, který taktéž tvrdí, že je důležité odlišovat statní a nestátní terorismus a zkoumat je jako oddělené fenomény.

U Dietze můžeme dále pozorovat velký důraz na roli psychologického efektu a roli médií, při jeho šíření či potlačení.⁴⁸ Právě tento aspekt její teorie se stal zásadním faktorem pro její užití v této práci, neboť právě širší publikum a psychologický efekt je tím, co odlišuje terorismus od politické vraždy nebo zabití v rámci vojenského konfliktu. S pomocí terorismu se mohou aktéři snažit nejen šířit strach a ukázat neschopnost svého protivníka ochránit potenciální cíle, ale zároveň nový rozměr provokace, který English kompletně pomíjí. Dietze vidí právě v tom

⁴² DIETZE, s. 47.

⁴³ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 7-12.

⁴⁴ DIETZE, s. 43-44. WALDMANN, Peter, *Terrorismus, Provokation der Macht*, Munich: Gerling-Akademischer-Verlag, 1998, s. 15.

⁴⁵ Výjimkou mohou být reakční síly krajní pravice, tak jak je aplikuje Dietze, neboť ty naopak využívají terorismus ve snaze zvrátit změny ve společnosti a obnovení statutu quo, DIETZE, s. 46-53.

⁴⁶ DIETZE, s. 18.

⁴⁷ DIETZE, s. 30-31.

⁴⁸ Zde Dietze opět odkazuje na P. Waldmanna, který zdůrazňuje roli médií jako důležitého nástroje v umocnění kýženého psychologického efektu teroristického činu. Nepřímo na tuto roli médií upozorňuje i Rapoport, který zmiňuje především důležitost dopravy pro budování mezinárodních teroristických sítí. WALDMANN, s. 15. RAPOPORT, David C. – ALEXANDER, Yonah, *The Morality of Terrorism, Religious and Secular Justification*, New York: Pergamon Press, 1983, s. xii.

zásadní roli mnoha teroristických útoků, jejichž cílem je často nejen šokovat a ukázat slabost státu, ale zároveň jej vyprovokovat k nepřiměřené reakci. Ta pak povede k tomu, že aktéři užívající terorismus budou viděni jako oprávnění a méně extrémní, čímž získají sympatie z řad širšího obyvatelstva.⁴⁹ Tento efekt lze pozorovat například na případu Velikonočního povstání v Irsku 1916, kdy samotné povstání mělo pramalý praktický dopad na britskou správu v Irsku. Nicméně těžkopádný zásah armády, a především rychlá poprava vůdců povstání byly tím, co oživilo irské národně osvobozené hnutí a stalo se tak důležitým mytologickým prvkem pro Iry a válku za nezávislost.⁵⁰

1.2.3. Definice Johna A. Lynna II

Posledním z trojice historiků, jejichž definice terorismu budou v této práci aplikovány, je John A. Lynn II. Ten ve své práci sice odmítá definici terorismu per se, předkládá raději pětici charakteristik terorismu, což považuje za flexibilnější a užitečnější než podle jeho slov svazující slovníkovou definici.⁵¹ Lynnovy charakteristiky terorismu jsou následující – užití násilí nebo jeho pohrůžky, cílení na lidi a majetek, útok na bezbranné oběti často popisované jako civilisté či nebojující, usiluje o způsobení strachu a/nebo podnícení rozhořčení na širší publikum, užití násilí a jeho psychologického účinku k politickým cílům.⁵²

Za zásadní pro tuto práci lze považovat především druhé kritérium, tedy útok na osoby či majetek. Lynn správně argumentuje, že útok na majetek, který je jako takový často opomíjený při popisu terorismu, ale v jeho historii sehrál velkou roli, může mít stejný ne-li větší psychologický i hmotný dopad na skupinu lidí než fyzická likvidace jednotlivců.⁵³ Příklady takovýchto útoků můžeme hledat i mimo vedení války, například nejslavněji u teroristických skupin v západní Evropě a Americe v 60. až 80. letech 20. století, kdy se útoky na vládní

⁴⁹ DIETZE, s. 45-46.

⁵⁰ Samotné Velikonoční povstání poskytlo jednak mytologický prvek pro celé národně osvobozené/republikanistické hnutí v Irsku – jednak hrál důležitou roli samotný prvek vzpoury nastupující generace, zároveň celé Irsko významně zasáhla tvrdá odplata, se kterou přišli Britové v podobě poprav vůdců povstání a věznění stovek jedinců usvědčených nebo jen podezřelých z protibritského jednání. Nelze opomíjet ani přímý dopad reparací na internované jedince, kteří*re se často stali aktivní během války za nezávislost. Radikalizační dopad na společnost tedy měl samotný čin povstalců z roku 1916, ale především jím vyprovokované akce vládního aparátu. I tento fakt pak nejspíše přispěl k tomu, že irští republikáni během války o nezávislost často sahalí po terorismu s cílem vyprovokovat vládu k přehmatům a nepřiměřeným reakcím ve formě odplaty a teroru obyvatel, které podezřívalo ze spolupráce s republikány. FERRITER, s. 62-69.

⁵¹ LYNN, s. 4-7.

⁵² Tamtéž.

⁵³ V tomto argumentu se projevuje Lynново chápání terorismu jako součásti vedení války, kdy ničení majetku a způsobu obživy civilního obyvatelstva vede k jeho demoralizaci a často má i hmotnější následky (například v případě ničení zemědělských objektů může vést i ke hladomoru), LYNN, s. 5. Konkrétnější příklady pak například LYNN, s. 62-65, s. 128 a s. 133.

budovy stejně jako komerční prostory, kanceláře a obchodní centra staly důležitým symbolem užití nesmrtícího násilí proti kapitalistickému establishmentu.⁵⁴

Použití těchto metod Lynn rozebírá ještě z jednoho zajímavého úhlu pohledu, a to snazší morální obhajitelnost takového činu. Lynn tvrdí, že potencionální teroristé mnohem spíše sáhnou k útokům na majetek než k útoku na osoby, protože takové útoky snáze morálně obhájí před širší veřejností, která je konec konců hlavní konzumentem jejich násilné komunikační strategie.⁵⁵ Zároveň s tím může útok na infrastrukturu nebo politická centra snadno odhalit slabost protivníka a k tomu navíc ochromit jeho akceschopnost, jak se ukázalo v této práci diskutované fašistické kampani proti socialistům v severní Itálii.⁵⁶

I Lynnova teorie, respektive charakteristika, má však své slabé místo. Tím je zúžení cílové skupiny aplikace násilí pouze na bezbranné oběti. Je proto třeba dodat, že touto charakteristikou se Lynn snaží vyloučit z chápání terorismu situace, kdy by mohlo být užití násilí vnímáno jako sebeobrana, a dále tuto myšlenku rozvíjí, že do kategorie bezbranných či civilních obětí může spadat i vojenský nebo policejní personál, který se momentálně aktivně neúčastní bojových operací.⁵⁷

Tím bychom do této kategorie mohli započítat i útoky na vojenské základny a policejní okrsky, vojáky či policisty mimo službu, nebojový personál armády či policie jako jsou úředníci a mnohé další. Zároveň však toto omezení zbytečně zužuje užití pojmu terorismus a dle mínění autora této práce pro vyloučení sebeobrany a bojového střetu v rámci vojenských či policejních operací postačuje kritérium, které zohledňuje důraz na psychologický efekt na širší publikum. Stejně tak toto kritérium pomíjí fakt, že ne vždy mají teroristé přímou kontrolu nad výběrem obětí. To nejnázne lze demonstrovat na případu použití výbušnin či sebevražedných atentátů, které jsou klasickou nediskriminující metodou. Může to však platit i v případě akcí jako je vypalování vesnic s cílem zastrašit protivníka nebo v případě fašistických nájezdů na italský venkov, kdy se často oběťmi stávali i náhodní přihlížející. Charakterizovat terorismus podle bojového statusu oběti tedy přehlíží fakt, že zabití náhodných cílů je v mnoha případech, i když ne zdaleka ve všech, symptomatické pro teroristické činy.

⁵⁴ PEŠTA, Mikuláš, *O ozbrojeném boji v západní Evropě, Italský a německý levicový terorismus sedmdesátých let v transnacionální perspektivě*, Praha: Univerzita Karlova, Filosofická Fakulta, 2018, s. 190.

⁵⁵ Tamtéž, s. 184.

⁵⁶ Italský stát s premiérem Giolittim v čele výrazněji nezasahoval proti rostoucímu vlivu a násilnosti fašistů mimo jiné nejspíš i proto, že jeho sympatizanty byli členové armády, policie, místní justice a správy – tedy jedny z mála zbývajících pilířů Giolittioho vratké vlády nad Itálií, HRUBOŇ, s. 456-457.

⁵⁷ LYNN, s. 5-6. Toto označení zahrnuje mimo jiné i zabití zraněných či válečných zajatců, s. 54.

Naopak velice užitečným je pak Lynnovo zdůraznění, že teroristický čin nemusí mít za cíl vyvolat nutně strach, ale taktéž snahu vyvolat pobouření, které může vést k přitažení pozornosti k činům teroristů, stejně jako vyvolat přehnanou a těžkopádnou reakci ze strany protivníka.⁵⁸ Tímto aspektem se Lynn přibližuje ke Carole Dietze a zároveň zahrnutí tohoto aspektu zdůrazňuje roli terorismu jednak jako komunikační strategie v politickém boji a zároveň jeho potenciální roli v kontextu psychologického a asymetrického vedení války. Pro tuto práci vůbec nejprínosnějším aspektem Lynnovy práce je jeho stupnice šesti úrovní terorismu.

Na rozdíl od Dietze a ve shodě s Englishem totiž chápe terorismus jako fenomén překračující kategorii nestátních aktérů a místo toho rozlišuje následující úrovně. Ty jsou rozlišeny podle kapacity aktérů aplikovat terorismus od nejsilnějších po nejslabší – státní terorismus vůči vlastní populaci, terorismus páchaný vojenskými silami k dosažení vítězství ve válečném konfliktu, terorismus mezi sociálními skupinami s cílem podřítit nebo vyhnat ostatní skupiny, terorismus páchaný zločineckými organizacemi s cílem ovlivnit politickou situaci, terorismus radikálních nestátních aktivistických skupin s rozličnými motivacemi a na závěr radikální terorismus páchaný jednotlivci nebo úzkými skupinami jednotlivců.⁵⁹

Tato kategorizace, ač Lynn varuje před přílišným lpěním na umělém dělení, poskytuje skvělou příležitost zkoumat vývoj teroristických organizací a jejich metod napříč časem. O to hodnotnější je Lynnův model, že tato práce si klade za cíl zkoumat dvě organizace, které se dokázaly vypracovat z pozice sub-státní teroristické skupiny ve státní režim. IRA během války za nezávislost a občanské války vytvořila Irský svobodný stát a v roce 1937 dokonce samostatnou republiku. Italští fašisté se de facto propracovali skrze celou Lynnovu škálu, možná s výjimkou kriminálního terorismu, na pozici autoritářského režimu, který užíval státní terorismus doma a vojenský terorismus v oblastech severní Afriky nebo Balkánu.

Tímto inkluzivním pohledem na terorismus se Lynn nevyhnutelně dostává do konfliktu s teorií Caroly Dietze, která termín používá pouze pro nestátní aktéry, a navíc klade počátek terorismu do poloviny 19. století, zatímco Lynn některé formy označuje za pramenící již v antice.⁶⁰ Tento na první pohled zásadní rozpor v chápání terorismu se může ukázat jako velmi produktivní. Dietze chápe terorismus jako pokračování nestátních aktérů ve snaze prosadit ideály osvícenských revolucí, a tedy jako důsledek euroamerické modernity jako takové. Tento princip

⁵⁸ LYNN, s. 12. Konkrétní případy např. LYNN, s. 26-27, LYNN, s. 268.

⁵⁹ LYNN, s. 7-13.

⁶⁰ Srov. DIETZE, s. 77 nebo s. 476-478, LYNN, s. 31-34 nebo s. 55-58.

by však potenciálně mohl být aplikován jednak na státy reagující na tyto změny – s rostoucí participací obyvatel na politickém dění, začíná být mnohem důležitější jeho kontrola, která může probíhat skrze státní terorismus. A jednak můžeme sledovat obdobný proces u států, které vzešly jako produkt osvícenství a transformačních procesů. Tím lze sledovat dynamiku užití terorismu státními složkami například v případě vzestupu konkurenční modernity a postihnout tak například státní teror užívaný proti raným socialistům souběžně s tím, jak budeme analyzovat teroristické činy socialistů a anarchistů na přelomu 19. a 20. století. Tento potenciální další výzkum je však již mimo záběr této práce a ta se bude zaměřovat na aplikaci výše zmíněných definic terorismu na příkladech IRA a italského fašistického hnutí se snahou ověřit, zda můžeme fašistické hnutí zkoumat jako teroristické.

2. Generační teorie a jejich využití

Krom samotných definic terorismu je důležité hned na začátku představit koncept generačních teorií. Ty byly, minimálně v posledních dvaceti letech, rozšířeným a obecně přijímaným rámcem pro zkoumání a kategorizaci terorismu. Samotný výraz „generační teorie“ může být zavádějící. Neslouží pouze pro popis generací, ale v této práci je používán jako obecné označení pro teorie, které pracují s myšlenkou střídání forem a podob terorismu v čase. Společným jevem generačních teorií je snaha postihnout vývoj terorismu v čase a potažmo i prostoru.

Hlavním a nevlivnějším autorem v oblasti generačních teorií je bezesporu již zmiňovaný David C. Rapoport a mnoho dalších pracuje s jeho definicí vlny. Rapoport ve své práci vysvětluje vlnu jako vhodnější termín než generaci především proto, že vlna má nějaký počáteční bod, zatímco generace se cyklicky opakují a navazují na sebe. Právě společný počáteční bod je jedním ze základních kamenů Rapoportovy koncepce vlny v kontextu mezinárodního terorismu. Vlnu definuje jako „...cyklus aktivity v daném časovém období, cyklus charakterizovaný fázemi expanze a kontrakce. Zásadním rysem je jeho mezinárodní charakter; podobné aktivity probíhají v mnoha zemích a jsou poháněny společnou převládající energií, která formuje participující skupiny a jejich vzájemné vztahy. Jak naznačují jejich názvy, každou vlnu pohání jiná energie.“⁶¹

Na základě této definice pak Rapoport vytyčuje čtveřici vln mezinárodního terorismu. Tato teorie se stala po roce 2001 dominantní mimo jiné i díky tomu, že popsala fenomén rezonující médií i vědeckou veřejností – nábožensky motivovaný terorismus. Postupně však mnozí badatelé začali přicházet s jak kritikou, tak aktualizacemi této teorie. Tato kapitola se bude zabývat právě těmito generačními teoriemi a představí několik jejich zástupců včetně Rapoportovy.

2.1 Rapoportova teorie čtyř vln

Rapoport pracuje s pojmem terorismus jako s dlouhodobým fenoménem, ač ne neoddelitelným od lidské společnosti.⁶² Rapoport však ve své teorii vln operuje s pojmem mezinárodní terorismus – tedy až v momentě, kdy se fenomén geograficky šíří a můžeme sledovat přímou inspiraci mezi aktéry na mezinárodní úrovni. Tato skutečnost je možná nejdůležitějším a

⁶¹ RAPOPORT, David C., *Generations and Waves: The Keys to Understanding Rebel Terror Movements*. In: *UCLA International Institute* [online], Los Angeles: The Regents of the University of California, 2003, November 7, 2003 [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://international.ucla.edu/institute/article/5118>, nebo RAPOPORT, *Four Waves*, s. 47-48.

⁶² Na rozdíl od zločinu, která považuje za nevyhnutelnou součást vzniku společnosti, RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 1.

nejvíce určujícím prvkem celé teorie, neboť vysvětluje, proč začíná až 80. léty 19. století i to, že vynechává některé aktéry, které bychom jinak označili za teroristické.⁶³ Pro globalizaci terorismu a jeho rozšíření jako taktiky politického boje jsou podle Rapoporta zásadní tři faktory, které korelují právě na přelomu 70. a 80. let 19. století.

První a asi vůbec obecně nejpríjímanější předpoklad pro vznik moderního globálního terorismu vidí Rapoport v rozvoji komunikačních technologií.⁶⁴ Tvrdí, že to byl rozvoj osobní vlakové dopravy, který umožnil snadný a rychlý transfer lidského kapitálu. Díky tomuto pokroku mohli „profesionální revolucionáři“ vykonávat své činy v širokém geografickém rámci. Druhou zásadní složkou technologického pokroku byl telegraf. Díky kterému mohla zpráva o útoku dosáhnout i vzdálených oblastí v minimálním čase, což posílilo význam samotného teroristického činu. Krom rozšiřování okruhu recipientů, kterým byl teroristický čin primárně určen, rozšířil telegraf i okruh možných imitátorů, čímž opět přispěl k internacionalizaci terorismu.⁶⁵

Druhý faktor, který podle Rapoporta ovlivnil rozšíření metod terorismu, byl vynález dynamitu. Ten se podle něj stal hlavní zbraní anarchistů po celém světě především díky tomu, že umožnil vytvořit takovou bombu, kterou dokázal nést a ukrýt i jedinec, a zároveň se jednalo o první výbušné zařízení, u kterého mohl být sofistikovaneji načasován výbuch.⁶⁶ Ovšem Rapoportovo tvrzení, že vynález dynamitu zprostředkoval rozpoutání anarchistické vlny je při nejmenším sporné. Anarchisté využívali i „tradičnějších“ metod jako byly střelné zbraně a případně i chladné nebo improvizované zbraně.

Mnohem větší váhu pak nese třetí faktor, který Rapoport zmiňuje, a to deklarační a teoretická literární činnost revolucionářů, anarchistů a teroristů.⁶⁷ Psaní prvních příruček a politických manifestů významnými osobnostmi revolučního hnutí na přelomu 70. a 80. let je jednoznačně prvním zásadním projevem globalizace terorismu jako metody. Díky vzniku těchto děl se řemeslo terorismu stávalo přístupnější a zároveň práce Něčajeva, Bakunina a dalších sloužily

⁶³ Právě argument, že aktéři nedokázali inspirovat transnacionální napodobitele či následovníky, je nejčastějším Rapoportovým argumentem pro nezahrnutí do širší teorie. Příkladem, který Rapoport často uvádí, je například americký Ku Klux Klan, RAPOPORT, David C., *Generations and Waves: The Keys to Understanding Rebel Terror Movements*. In: UCLA International Institute [online], Los Angeles: The Regents of the University of California, 2003, November 7, 2003 [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://international.ucla.edu/institute/article/5118>.

⁶⁴ RAPOPORT, *Four Waves*, s. 40-41.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ RAPOPORT, *Four Waves*, s. 48-49.

jako další prostředek pro legitimizaci „propagandy skutkem,“ jak terorismus označil právě Bakunin.⁶⁸

První vlna se podle Rapoporta vyznačovala převládající ideologií anarchismu. Mezi hlavní aktéry této vlny patří ruské anarchistické uskupení *Narodnaja volja*, které bylo aktivní právě v 80. letech a Rapoport mu přičítá i rozšíření anarchistického terorismu do celého světa.⁶⁹ Je důležité také zmínit aktéry jako Leon Czolgosz, který úspěšně spáchal atentát na amerického prezidenta Williama McKinleyho, nebo Luigi Lucheni, jehož vražda císařovny Alžbety Bavorské je dobrým příkladem toho, že teroristům často nejde o samotnou oběť, ale o symbolický a šokující dopad jejich smrti. Lucheni při výslechu prohlásil, že přijel do Ženevy zabít některého z monarchů, aby tak ostatním panovníkům Evropy vyslal varování.⁷⁰ V neposlední řadě samozřejmě nelze opomíjet atentát na rakouského arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este v bosenském Sarajevu v létě 1914.

Výběr těchto aktérů dobře ilustruje hlavně to, že každá vlna má nějaký dominantní motiv, v případě první vlny anarchismus, ale ten pod sebe zahrnuje a ovlivňuje mnohé další dílčí ideologie, které inspirují jednotlivce a organizace ke konkrétním činům.⁷¹ Příkladem může být například poslední zmíněný Gavrilo Princip, který byl členem nacionalistické organizace Mladá Bosna, jejímž hlavním cílem byla národní emancipace Bosny. Czolgoszovou motivací naopak podle jeho vlastních slov při výslechu bylo, že McKinley byl „...nepřítelem dobrých lidí, dobrých pracujících lidí.“⁷²

Počátek další vlny klade Rapoport hned do 20. let, kdy v Evropě i ve světě probíhaly mnohé občanské války a asymetrické konflikty. Je překvapující, že Rapoport značnou část těchto konfliktů a ohnisek nestátního násilí vynechává a soustředí se pouze na jeden z aspektů – antikoloniální terorismus. Zásadní dopad první a předně později druhé světové války na mezinárodní terorismus je podle Rapoporty oslabení pozice koloniálních impérií.⁷³ Přelomová

⁶⁸ „Naše zásady musíme šířit ne slovy, ale činy, neboť to je nejoblíbenější, neúčinnější a nejnezadržitelnější forma propagandy.“ BAKUNIN, Michail, *Letters to a Frenchman on the Present Crisis Written: September 1870*, In: Marxists Internet Archive [online]. 1870 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.marxists.org/reference/archive/bakunin/works/1870/letter-frenchman.htm>.

⁶⁹ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 65-66.

⁷⁰ DE BURGH, Edward A. M., *Elizabeth, Empress of Austria, A Memoir*, Philadelphia: Lippincott, 1899, s. 326-327.

⁷¹ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 107-109.

⁷² MACDONALD, Carlos F., *The Trial, Execution, Autopsy and Mental Status of Leon F. Czolgosz, Alias Fred Nieman, the Assassin of President McKinley*, in: *The American Journal of Insanity*, roč. 58, č. 3, 1905, s. 375. Dostupné z: https://archive.org/details/sim_american-journal-of-psychiatry_1901-07_58_1/page/4/mode/2up [cit. 2023-03-05]

⁷³ RAPOPORT, *Four Waves*, s. 52-53.

jsou v tomto podle Rapoportova pařížská jednání a na ně navazující mírové smlouvy. Ty vytvořily vůbec základní předpoklad pro antikoloniální vlnu jako takovou, tedy představení práva na sebeurčení.⁷⁴ To bylo v mnoha koloniích přijato s nadšením a nadějí pro budoucí emancipaci. Když se ale ukázalo, že impéria se svých území vzdát nehodlají, došlo během dvaceti pěti let od Versailles k postupnému nárůstu odporu, a to včetně aplikace teroristického násilí, které kulminovalo v 50. a 60. letech.

Prvními, kdo využil metody terorismu v boji proti impériu byla Irská republikánská armáda, která slouží i jako kontrolní vzorek pro komparační studii v této práci. Antikoloniální násilnosti vypukly v Irsku již v roce 1919 a pokračovaly až do uzavření příměří v roce 1921. Jako další významné zástupce této vlny zmiňuje Rapoport například sionistické organizace *Irgun* a *Lechi*, jejichž teroristická kampaň ve 40. letech významně přispěla k vytvoření samostatného státu Izrael,⁷⁵ kdy se jim podařilo prosadit se vůči mandátní britské správě, potlačit domácí palestinskou populaci a navzdory mezinárodním úmluvám tak vytvořit stát s výraznými prvky židovské nadřazenosti na úkor palestinských Arabů. Díky tomu vznikla později i další významná organizace této vlny, tedy palestinská osvobozenecká organizace *Palestinian liberation organization* (PLO), která je aktivní dodnes a můžeme ji postupně zařadit do třech Rapoportových vln.⁷⁶ Posledním velkým zástupcem, kterého Rapoport nejčastěji zmiňuje, je v Alžírsku působící *Front de libération nationale* (FLN), kterou Rapoport označuje za možná nejúspěšnější, neboť se jí podařilo dosáhnout jak osamostatnění Alžírka, tak vyhnání drtivé většiny francouzských kolonistů.⁷⁷

Anarchistům se během čtyřiceti let proslavit výraz terorismus po celém světě, nicméně s velkým ohlasem přišla i diskreditace terorismu jako metody politického boje. Aktéři antikoloniální vlny tak museli přijít s novou terminologií, aby dodali svému cíli legitimitu. Z tohoto období pochází dichotomie, kterou pravděpodobně jako první použil vůdce *Irgunu* Menachem Begin, když označil sebe a své soudruhy ve zbrani nikoliv jako teroristy, ale právě jako bojovníky za svobodu.⁷⁸ Rapoport klade velký důraz na roli emigrantských diaspor, což demonstruje především na tlaku irské diaspory v USA, nebo na diaspoře židovské, která ve

⁷⁴ RAPOPORT, David C., *Terrorism as a Global Wave Phenomenon, Anti-Colonial Wave*, in: RAPOPORT, David C., Oxford Research Encyclopedia of Politics, Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 3.

⁷⁵ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 127-130.

⁷⁶ Tamtéž, s. 150.

⁷⁷ RAPOPORT, *Four Waves*, s. 54-55. Do této vlny Rapoport samozřejmě řadí i další organizace, jmenovat lze například EOKA, ETA, Việt Cộng a další, výše zmíněné příklady byly vybrány jako nejznámější a poskytující reprezentativní vzorek.

⁷⁸ RAPOPORT, *Terrorism as a Global Wave Phenomenon*, s. 10 a s. 11.

čtyřicátých letech podpořila sionistické požadavky na vlastní stát.⁷⁹ V pozdější fázi vlny se pak národně osvobozenická hnutí stala důležitým nástrojem pro velmoci a státy angažující se ve studené válce, díky čemuž se Třetí svět stal od 60. let dále důležitým kolbištěm studené války.⁸⁰

Poslední významnou změnou oproti předchozí generaci teroristů je změna metod a taktik. Rapoport píše, že atentáty se ukázaly jako víceméně neefektivní a ve 40. letech je proto téměř definitivně nahradily metody bližší guerillovému boji. Prvními cíli byly podle něj nejprve pořádkové složky a policie. Když se ty podařilo oslabit a ukázat jako neefektivní, protivník, tedy stát, vyslal do boje proti teroristům armádu. Armádní metody podle Rapoportu prakticky vždy způsobily více škody než užítku a těžkopádné užití vojáků vedlo k delegitimizaci státní moci a posílení postavení teroristů.⁸¹ Zde se Rapoport názorově souzní i s moderními historiky jako je Carola Dietz, která klade provokaci s cílem vyvolat přehnanou reakci a následnou delegitimizaci protivníka jako jednu z nejdůležitějších metod terorismu.⁸²

Vzhledem k tomu, že těžiště této práce leží v období druhé vlny, budou třetí a čtvrtá vlna popsány pouze ve zkratce, neboť nejsou již pro hlavní výzkum natolik zásadní. Hnutí, které spustilo třetí vlnu mezinárodního terorismu, Rapoportem popsána jako *New Left* neboli Nová levice, se podle něj zrodilo právě z koloniálních válek a vnitřní krize kapitalismu.⁸³ Třetí vlna mezinárodního terorismu se podle Rapoportu vrátila k některým metodám vlny první, neboť do zřetele teroristů se opět dostali civilisté. Staronovou zbraní se staly atentáty a novinkou jsou velice časté únosy, a to jak osob, tak letadel. Ty se staly synonymem pro třetí vlnu a sloužily k získání politické výhody i finančního zisku pro provoz organizace.⁸⁴ Rapoport pracuje s teorií, že teroristické organizace v tomto období byly příliš radikální a revoluční na to, aby získaly dlouhodobější podporu ze strany veřejnosti, a tak postupně vyschly jejich finanční i lidské zdroje, díky čemuž vlna ztratila svůj impulz a do konce 80. let prakticky zmizela.⁸⁵

Rok 1979 přinesl nahrazení revoluční ideologie náboženstvím především kvůli třem impulzům. Prvním z nich byla islámská revoluce v Iránu, druhým přelom století podle islámského

⁷⁹ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 114. Zde opět lze vidět redukcionismus Rapoportovy teorie, neboť značná část teroristických organizací pocházející z tzv. Třetího světa neměla tak vlivné diaspory jako Irové či Židé v USA. Jejich diaspory naopak často trpěly nárůstem xenofobie v důsledku teroristických činů. Typickým příkladem je nárůst islamofobie v USA po útocích na WTC v roce 2001.

⁸⁰ WESTAD, Odd Arne, *The global Cold War: Third world interventions and the making of our times*. Cambridge a New York: Cambridge University Press, 2007, s. 396-407.

⁸¹ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 117.

⁸² DIETZ, s. 37.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 155-157.

⁸⁵ RAPOPORT, *Four Waves* s. 15-17

kalendáře a třetím byl vpád sovětské armády do Afghánistánu. Rapoport tvrdí, že revoluce v Iránu v podstatě ukázala, že sekulární státy, často na Blízkém východě instalované západními mocnostmi, mohou být nahrazeny islámskou teokracií a zadala tak cíl vzniku nové vlny. Přelom století měl především symbolický význam vycházející z tradice obrody se začátkem století a sovětská invaze pak dala islámskému světu jednak jasného nepřítele a jednak příležitost spojit se proti němu.⁸⁶ Rapoport ve své práci zmiňuje vícero náboženství, především konflikt buddhistů a hinduistů na Srí Lance, židovský terorismus v 90. letech, útok Óm širikjó nervovým plynem v tokijském metru i podle jeho slov sporadické útoky křesťanských teroristů.⁸⁷

Tato hnutí však považuje za minoritní a největší důraz v celé vlně je věnován islámskému fundamentalistickému terorismu s velkým důrazem na Al-Kaidu, což je pochopitelný fakt, vzhledem k tomu, kdy teorie a mnohé práce s ní spojené vznikaly. Za typickou až symbolickou metodu, která je spjata se čtvrtou vlnou, Rapoport označil sebevražedné bombové atentáty, jejichž popularita se rozšířila po celém Blízkém východě, ale k jejímu využití se odhodlali i Tamilští tygři na Srí Lance.⁸⁸ Z časového odstupu vidíme, že se proměnila dynamika islámského terorismu a narostl počet teroristických útoků teroristů inspirovaných křesťanstvím, xenofobií a dalšími sociálně vylučnými idejemi.⁸⁹

2.2 Haupt-Weinhauerova teorie pěti fází

Dvojice německých historiků, Heinz-Gerhard Haupt a Klaus Weinbauer, v kapitole *Terrorism and State* v kolektivní monografii *Political Violence in Twentieth-century Europe* vymezili vlastní teorii, kterou bychom mohli označit za generační. S deklarovanou snahou poskytnou jiný časově geografický rámec pro studium terorismu, než jaký předkládá David C. Rapoport, přišli s teorií pěti fází vývoje terorismu.⁹⁰ Stejně jako Rapoport hledají počátky terorismu v druhé polovině 19. století. Anarchistickou fází s první světovou válkou vystřídají fáze hned dvě. Jednak ve 20. letech vidí počátek národně osvobozenecké fáze terorismu, která trvá do 90. let, a jednak ve 20. a 30. letech probíhá fáze pravicová. Další fází je shodně s Rapoportem fáze

⁸⁶ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 232.

⁸⁷ RAPOPORT, *Four Waves* s. 18.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ PARKER – SITTER, s. 207-211.

⁹⁰ Rapoport sice žádnou aplikovanou definici terorismu neuvádí, ale s největší pravděpodobností pracuje s podobnou, jako ta, kterou využívají Haupt a Weinbauer. Ti si vypůjčili definici Petera Waldmanna a Louise Richardsona, která popisuje terorismus jako „specifická forma násilí, kterou provádějí nestátní skupiny, jež plánují a provádějí své politicky motivované násilné útoky z pololegálního nebo nelegálního prostředí proti civilistům a státním institucím. Výběr obětí a typ teroristického činu mají symbolický význam a jejich cílem je šířit nejistotu a získat sympatie.“ HAUPT – WEINHAUER, *Terrorism and State*, in: BLOXHAM, Donald – GERWARTH, Robert, *Political Violence in Twentieth-Century Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, s. 176-210, s. 176 a s. 178.

nové levice, která je aktivní především v západní Evropě. Poslední fází pak je fáze nábožensky motivovaného násilí s největším důrazem na islamistický terorismus.⁹¹

Již na první pohled patrný překryv některých fází ukazuje na odlišné pojetí samotného fenoménu vlny či fáze. Zatímco Rapoport pracuje s na sebe navazujícím vývojem vln a hledá spojení mezi jednotlivými generacemi teroristů, Haupt a Weinbauer naopak otevřeně říkají, že jednotlivé fáze na sebe nenavazují i když se mohou překrývat.⁹² Kladou velký důraz na lokální podmínky vzniku, milieu, a společenská hnutí, ze kterých teroristické organizace nejčastěji vychází. V důsledku toho sice ve své studii sledují internacionální rozměr terorismu a vidí spolupráci mezi aktéry v některých fázích, nicméně zdůrazňují především místní podmínky a přímé okolí jedinců, kteří se dopouští teroristických útoků.⁹³

Krom samotného milieu a existence sociálního hnutí jsou podle Haupta a Weinbauera důležité další tři faktory. Prvním z nich je reakce oponenta – státní akce, která může teroristické hnutí buď posílit v případě přehnané reakce, či jej připravit o legitimitu a delegitimizovat jejich užití násilí.⁹⁴ S tím přímo souvisí i další faktor – přijetí veřejností. Autoři, stejně jako kupříkladu Carola Dietz, tvrdí, že teroristický čin jako takový je cílen primárně na širší veřejnost, kterou má buď šokovat nebo získat na svou stranu. Jistou výjimkou pak mohou být „trestné“ atentáty, nejčastěji uplatňované anarchisty, které měly za cíl potrestat dotyčného, který se v očích teroristů provinil.⁹⁵ Nelze pak opomíjet ani poslední faktor, který je o něco osobnější povahy. Haupt a Weinbauer zdůrazňují zásadní roli ideologie, která slouží k ospravedlnění užití násilí a zároveň pomáhá utužovat kolektiv v rámci teroristické skupiny.⁹⁶

Stejně jako Rapoport hledají Haupt a Weinbauer na začátku každé vlny něco, co ji „spustilo.“ Haupt a Weinbauer předkládají jako tento spouštěč set daných podmínek, které vedou k utvoření širšího společenského hnutí. Nenaplnění jeho požadavků a eskalace situace v očích úzké skupiny jedinců pak vytvoří dostatečně silný argument pro užití násilí s cílem změnit patovou situaci.⁹⁷ Takovou situaci v druhé polovině 19. století vytvořil neúspěch valné většiny revolučních hnutí v Evropě.

⁹¹ Tamtéž, s. 205.

⁹² Naopak jednou z hlavních Rapoportových charakteristik vlny je to, že se nepřekrývají, RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 10.

⁹³ HAUPT – WEINBAUER, s. 209.

⁹⁴ HAUPT – WEINBAUER, s. 176.

⁹⁵ Tamtéž, s. 187.

⁹⁶ Tamtéž, s. 177-178.

⁹⁷ HAUPT – WEINBAUER, s. 205.

Nejčastěji citovaným příkladem je Rusko, které je Hauptem a Weinhauerem považováno za kolébku anarchistického terorismu. Jako první příklad sociálně revolučního teroru v carském Rusku je často citována Věra Zasulič, která svůj atentát na guvernéra Petrohradu obhajovala slovy, že není vražedkyně, nýbrž teroristka.⁹⁸ Popis anarchistické vlny se ve Haupt-Weinhauerově práci zásadně neliší od Rapoportova pojetí. Na rozdíl od něj však do této fáze započítávají i rolnická hnutí ve Španělsku a osvobozenecké organizace na Balkáně, které se teroristickými činy pokoušely podlomit nejen vliv Rakousko-Uherska, ale i Osmanské říše.⁹⁹

Druhou fází, začínající s koncem první světové války, lze označit za reakci na dvě věci. První z nich je bolševická revoluce v Rusku a strach z šíření komunismu do zbytku Evropy. Druhou pak rozpad impérií a vznik nových států, či oslabení již existujících států jako byla Itálie. Tato fáze je podle Haupta a Weinhouera rozkročená mezi komunistickými pokusy o revoluci, pravicové kontrarevoluci a fašistickými snahami ovládnout liberální demokracie oslabené válečným strádáním a často i nenaplněnými cíli, jak ukazuje v této práci diskutovaný případ Itálie.¹⁰⁰

V meziválečném období nelze hledat jediný prvek, který byl teroristické organizace tohoto období spojoval. V této době lze sledovat antibolševické polovojenské jednotky *Freikorps* bojující proti bolševikům v Německu, Pobaltí, Polsku, fašistická hnutí v Itálii, Německu, Rumunsku, zároveň však v Itálii podnikají útoky anarchisté a pokračují předválečné rolnické revolty ve Španělsku. Organizace činné v tomto období se pohybují jak v jednotkách osob, tak sahají do stovek a tisíců bývalých vojáků i mladých studentů. Metody používané těmito organizacemi se pohybují od atentátů, například anarchistický pokus o vraždu ministerského předsedy Clemenceaua, přes bombové útoky až po pouliční boje a popravy politických odpůrců v potlačení povstání Spartakovců. Hlavním pojátkem těchto rozličných skupin a činů pak je jediné – první světová válka a její rozsáhlé dopady. Toto však Haupt a Weinhouer ve svém článku nijak neakcentují a jejich teorie tak působí nepřiliš dobře podloženě a pravicová fáze je tak spíše než uceleným konceptem jen sbírkou toho, co nezapadalo do národně osvobozené fáze.

⁹⁸ Celý trestní proces a obhajoby Věry Zasulič jsou zajímavým vzhledem do uvažování jedné z prvních ruských teroristek a ukazuje, že teroristé sami sebe od počátku chápou jako bojovníky*ce za svobodu a že jejich vlastní ideologie často představuje dostatečnou legitimizaci využití násilí, SCHMID, Alex P., *The Trial of Vera Zasulich in 1878*, in: DE GRAAF, Beatrice – SCHMID, Alex P., *Terrorists on Trial*, Leiden: Leiden University Press, 2016, s. 51-92.

⁹⁹ HAUPT – WEINHAUER, s. 178.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 190-192.

Podobně jako Rapoportova teorie pracují Haupt a Weinbauer s klíčovým prvkem národního sebeurčení a s oslabením imperiálních velmocí. S Rapoportem také sdílí základní vzorek teroristických skupin, které do této fáze počítají, ale vzhledem k delšímu trvání sem počítají i pozdější organizace, které Rapoport charakterizuje jako součást nové levice – *Palestinian Liberation Front* (PLF) nebo FLN.¹⁰¹ Je to právě datace této vlny, kde se s Rapoportem rozcházejí, neboť do ní zahrnují období od roku 1918 do 90. let včetně. Zároveň zdůrazňují, že do této vlny je nutné zahrnout i období druhé světové války, neboť partyzánská a odbojová činnost vůči nacismu je specifickou formou antiimperálního boje.¹⁰² V kontextu déle pokračující vlny není kladen takový důraz na levicovou ideologii v rámci hnutí.¹⁰³

Stejně jako u pravicové vlny pak autoři zdůrazňují lokální kořeny celé fáze, neboť hlavní hnací energií byla snaha vytvořit vlastní státy na úkor impérií. To však neznamená, že by byl mezinárodní faktor opomíjet – stále je přítomen v podobě nadnárodní spolupráce některých organizací, kupříkladu tréninkovými centry pro teroristy, která existovala v Libanonu pod záštitou PLO, a do kterých se jezdili cvičit jak aktéři národně osvobozenického boje, tak i někteří zástupci nové levice.¹⁰⁴ Můžeme tedy sledovat propojení nejen geografické, ale i existující styčné body ideologické, společného nepřítele v kapitalistických a imperialistických státech Západu. Pro vznik těchto hnutí a organizací byly však podle autorů zásadní lokální podmínky a domácí sociální hnutí, ze kterých teroristé vzešli, nikoliv mezinárodní antiimperialistické hnutí, jak naznačuje Rapoport.¹⁰⁵

Podobně jako pravicová meziválečná fáze, i fáze nové levice byla oproti národně osvobozenickému hnutí poměrně krátkodobým fenoménem. Haupt a Weinbauer ji datují od konce 60. let do konce let 80. a zároveň tuto fázi rozdělují ještě do dvou generací levicových teroristů. První z nich vycházeli přímo ze sociálních hnutí vzešlých z událostí roku 1968. Do této generace počítají autoři nejznámější jména terorismu nové levice jako byly *Brigate rosse* v Itálii, *Rote Armee Fraktion* v Německu nebo *Action Directe* ve Francii. Spojující motivací a ideologií byla revolta proti západní společnosti, kapitalismu a v případě Německa kritika nedokončené denacifikace po druhé světové válce.¹⁰⁶ Když v druhé polovině 70. let poklesla

¹⁰¹ FLN Rapoport řadí i zčásti do druhé vlny, avšak zmiňuje ji i v kontextu vlny třetí. PLO sledující obdobné cíle jako FLN, tedy vyhnání podle nich ilegálních kolonistů v jim přislíbené zemi, pak nelogicky řadí do třetí vlny, RAPOPORT, *Terrorism as a Global Wave Phenomenon*, s. 8-14 nebo RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 128, s. 152 a 158.

¹⁰² HAUPT – WEINBAUER, s. 193-194.

¹⁰³ Tamtéž, s. 195.

¹⁰⁴ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 151-152.

¹⁰⁵ HAUPT – WEINBAUER, s. 197-198.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 198.

podpora levicového hnutí pro teroristické organizace a státní správě se podařilo eliminovat značnou část teroristických organizací, přišla podle Haupta a Weinhouera na řadu nová generace, která se snažila v pokračování boje svých předchůdců. Tito noví teroristé však za sebou neměli lokální podporu ani sílu sociálního hnutí a díky tomu si poměrně rychle odcizili veřejnost a v 90. letech i poslední z nich ukončili svou činnost.¹⁰⁷

V definici poslední z fází, nábožensky inspirovaném terorismu, se Haupt a Weinhouer opět prakticky shodují s Rapoportovou teorií čtvrté vlny. S koncem 70. let začíná vzrůstat počet teroristických organizací, které inspiraci pro svou činnost hledají v radikální a politizované formě náboženství, nejčastěji pak v islámu.¹⁰⁸ V 90. letech se pak dominantní islamistickou teroristickou organizací podle Haupta a Weinhouera stává Al-Káida a její symptomatickou metodou se staly sebevražedné bombové útoky. Ty se ukázaly nejen velmi efektivní, co do počtu obětí, ale zároveň přidaly další faktor šoku z politicky motivované sebevraždy. Další symbolickou hodnotu a šok faktor útokům přidalo i značné zapojení žen do těchto činů. Haupt a Weinhouer však varují před přílišnou idealizací zapojení žen, neboť za tím podle nich nestála ani tak emancipace, jako naopak využití ženy jako symbolu a mučednice v rámci fundamentalistického výkladu Koránu.¹⁰⁹

V případě fundamentalistického terorismu zdůrazňují opět roli prostředí, a to na příkladu útočníků z bombového útoku v Londýně v roce 2005. Všichni z nich pocházeli z druhogeneračních imigrantů a vyrůstali v patriarchálně uspořádané komunitě, která zároveň trpěla nepoměrnou mírou nezaměstnanosti. V absenci možnosti naplnění svých tradičních genderových rolí ochránců a živitelů rodiny, se u mladých mužů objevovala frustrace, která se promítla do náboženské radikalizace, jež vyvrcholila v teroristické útoky.¹¹⁰ Na tomto příkladu opět lze demonstrovat důležitost sociálního milieu na vznik teroristické skupiny, stejně však můžeme sledovat i důležitý faktor existence mezinárodního vzoru, jakým podle všeho byla Al-Káida.¹¹¹

Obecně lze říct, že Haupt-Weinhauerova teorie je snahou o zpřesnění a vylepšení práce Davida C. Rapoport. Navazují na jeho teorii čtyř vln v základní představě vlny či fáze, a pracují i s podobnou představou o charakteristikách terorismu. Zároveň se však snaží dostat do popředí

¹⁰⁷ V kontextu vlny nové levice je třeba zmínit, že Haupt a Weinhouer do této vlny počítají i zástupce, které Rapoport opomíjí, například ekologické aktivisty a aktivisty za lidská i zvířecí práva, HAUPT – WEINHAUER, s. 198.

¹⁰⁸ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 199, HAUPT – WEINHAUER, s. 205.

¹⁰⁹ HAUPT – WEINHAUER, s. 206.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 207-208.

¹¹¹ Tamtéž.

zkoumání místních socioekonomických a kulturních podmínek, stejně jako hnutí, ze kterých teroristické organizace vycházejí. Bohužel, stejně jako Rapoportova teorii, ani jejich práce nepředstavuje podrobnější rámec pro zkoumání meziválečného období. Na druhou stranu, byť nepřímou, přijímají výjimečnost situace po první světové válce, což Rapoport akcentuje jen u antiimperiálních hnutí, nikoliv v rámci Evropy. Hlavním přínosem důraz na kombinaci mezinárodního charakteru společně se sociálními milieui a hnutími, ze kterých teroristické organizace nejčastěji vychází.

2.3 Další možné alternativy

Možnou alternativou ke generačním teoriím je pak koncept politických směrů, zdrojů, ze kterých v historii teroristické organizace čerpaly. Výhodou těchto konceptů je, že nám umožňují kategorizaci teroristických skupin alespoň na základě jejich motivací a můžeme je díky tomu zkoumat jejich vzájemné vztahy, inspiraci bez omezení časem. Vzhledem k tomu, že tato práce si klade za cíl mimo jiné ověřit uplatnitelnost Rapoportova generačního rámce na meziválečné období, bude těmto teoriím věnován pouze omezený prostor, přesto by však měly být zmíněny alespoň dva jejich zástupci, jako alternativy, které by mohly posloužit lépe při analýze tohoto nebo jiného období.

První z nich je koncept Petera Waldmanna, se kterým pracuje i Carola Dietze. Dietze zdůrazňuje, že žádná ideologie nebo idea není inherentně spjatá s terorismem, a proto píše o základních ideách, ze kterých se poté ideologie rodí.¹¹² Nejstarší a v její knize sledované jsou sociální revoluce, etnický nacionalismus a radikálně pravicová kontrarevoluce. Později se k těmto třem motivům přidává ještě radikalizovaná podoba náboženství, které se stává dominantní především na konci dvacátého století. Waldmann je popisuje slovy Marxe jako snahu o změnu politického a společenského systému, snahu o národnostní emancipaci či alespoň politickou autonomii v rámci většího celku a v neposlední řadě jako kontrarevoluční hnutí práva a pořádku, která bojují za zachování existujícího řádu.¹¹³

Druhou ze zmíněných alternativ je teorie dvojice politologů Toma Parkera a Nicka Sittera, kteří přichází s podobnou koncepcí jako Waldmann a Dietz, používají k tomu však odlišný jazyk. Parker a Sitter hovoří o kmenech terorismu a „nákaze“ v čase, kdy si podobné ideje osvojují další organizace a využívají k jejich prosazení terorismus.¹¹⁴ Parker a Sitter terorismu

¹¹² DIETZE, s. 46. Tyto základní principy utvářené ideologie Dietze rozhodně neopomíjí, naopak podle ní hrají zásadní roli, neboť formují to, jak se teroristé dívají na svět kolem sebe, jak jej hodnotí a v neposlední řadě také slouží jako zásadní metrika pro zhodnocení morálnosti aplikace násilí, terorismu, DIETZE, s. 43-47.

¹¹³ DIETZE, s. 43-45.

¹¹⁴ PARKER – SITTER, s. 199-201.

kategorizují podle motivace a ideologie do jedné ze čtyř kategorií: socialistický, nacionalistický, náboženský nebo sociálně-výlučný. První tři ideologie jsou v podstatě shodné s těmi, které představuje Waldmann, liší se však v poslední z nich.

Zatímco Waldmann pracuje s kontrarevolučními silami, Parker a Sitter za poslední z ideologií označují sociální vyloučení a pracují tak například s antisemitismem, homofobií, antisocialismem.¹¹⁵ Pokud bychom tyto dva odlišné koncepty aplikovali na skupinu teroristických organizací napříč časem, s největší pravděpodobností bychom našli značné průsečíky jak ve třech shodných kategoriích, tak i v té poslední. Parker-Sitterova teorie však, podobně jako Rapoportova práce, trpí neduhem nedostatku vlastního výzkumu konkrétních případů a ke svým závěrům dochází autoři spíše prací se širšími koncepty, a teorie tak může být chápána spíše jako vratká.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 209-211.

3. Terorismus IRA během anglo-irské války

3.1 Kořeny v národnostním hnutí

Irské nacionalistické hnutí sahá svými kořeny přinejmenším do počátku 19. století. Ke vzniku kulturního a politického hnutí pak dochází v druhé polovině 19. století. Velký bramborový hladomor, který si mezi roky 1849-1852 vyžádal na jeden milion obětí, se stal naprosto zásadním mezníkem v historii irského nacionalismu. Krom vlny migrace způsobil v irské společnosti také značnou radikalizaci v odporu k Británii.¹¹⁶ K další eskalaci a vstupu násilí do sporu přispěla takzvaná *Land War* v letech 1879-1882. Ta byla úzce navázána na irský nacionalismus a zároveň do debaty přinesla sociální otázku. Jednalo se o konflikt mezi převážně protestantskými majetkovými vlastníky v Irsku a jejich katolickými nájemníky.¹¹⁷ Vyostřená situace byla nakonec ukončena umožněním redistribuce půdy mezi nájemníky, přesto však již došlo k prohloubení anti-britského a anti-protestantského sentimentu a irského nacionalismu mezi obyvatelstvem na venkově.

Spory o otázku distribuce půdy na venkově pokračovaly až do závěru první dekády 20. století, touto dobou se však již hlavní těžiště sporu a nacionalistického snažení přesunulo jinam. Čím dál více ožehavou se stala otázka irské autonomie v rámci Británie, tzv. *Home Rule*. Hnutí za irskou samosprávu vzniklo na počátku 80. let souběžně s probíhající *Land War* a jeho hlavním proponentem byl Isaac Butt, jehož snažení později převzalo vedení nově vzniklé *Irish Parliamentary Party*. Jejím prvním vůdcem byl Charles Stuart Parnell, kterého v roce 1900 nahradil nejvýznamnější irský parlamentní politik své doby, John Redmond. Jeho jméno se stalo symbolem snahy vyřešit nacionalistické spory parlamentní cestou.¹¹⁸

IPP se díky častému patu v britském *House of Commons* stala významným jazýčkem na vahách, díky čemuž se Irům podařilo prosadit *Home Rule Bill* jako důležitou agendu.¹¹⁹ V roce 1886 se jim sice prosadit jej v dolní komoře nepodařilo, prošel ale již v roce 1893 díky spolupráci s liberály, kdy však byl *Home Rule Bill* zastaven v horní komoře, které jednoznačně dominovali konzervativní a unionističtí peerové. Díky další parlamentní krizi v letech 1910 a 1911 prosadila IPP opět s podporou liberálů omezení veta Horní komory, a tak byl v roce 1912 *Home Rule* schválen jako *Government of Ireland Act 1914*.¹²⁰ Tento velký úspěch pro IPP a Johna

¹¹⁶ FERRITER, s. 101-105.

¹¹⁷ K problematice Land War například TOWNSHEND, Charles, *Land War*, in: *Political Violence in Ireland*, Oxford: Oxford University Press, 1984, s. 105-180.

¹¹⁸ FERRITER, s. 106-108.

¹¹⁹ Podrobněji rozebíráno v DOHERTY, Gabriel, *Home Rule Crisis, 1912-1914*, Cork: Merier Press, 2014.

¹²⁰ Tamtéž.

Redmonda mohl přinést alespoň částečné naplnění irských nacionalistických snah. Do procesu v létě 1914 zasáhla vypuknuvší válka a současně s *Home Rule Act* byl přijat i *Suspensory Bill*, který odložil jeho platnost do skončení první světové války.

Od počátku celého hnutí za autonomii Irska bylo jasné, že unionistický a protestantský Ulster na severu ostrova se bude stavět proti. Ulsterští poslanci v *House of Commons* i peerové v Horní komoře blokovali *Home Rule Bill* již v 80. a 90. letech. Když se v roce 1912 situace v parlamentu překlonovala ve prospěch irských nacionalistů, vypukla v Ulsteru otevřená opozice, nepokoje a hrozby ozbrojeným bojem proti odtržení Irska od Británie.¹²¹ V obavách z odtržení unionisté, reprezentovaní v parlamentu *Ulster Unionist Party* (UUP), v roce 1912 založili ozbrojenou paramilitární organizaci *Ulster Volunteers*, později reorganizovanou v *Ulster Volunteer Force* (UVF). Představitelé UUP pak využili hrozbu násilným odporem proti jakékoliv formě *Home Rule* v Irsku k tomu, aby prosadili alespoň rozdělení ostrova a ponechání ulsterských hrabství s protestantskou většinou jako součást Spojeného království. To se setkalo s očekávaným odporem Johna Redmonda a jeho straníků, přesto však bylo toto rozdělení ulsterským protestantům garantováno a *Home Rule Act* měl vejít v platnost jako kompromis nevyhovující ani jedné ze stran.¹²²

3.2 Velikonoční povstání a eskalace

Byla to severoirská krize a vznik UVF, které přinesly paramilitární uskupení a hrozbu násilím do celého konfliktu, neboť republikáni v odpověď na formaci UVF a ve strachu z protestantského útoku založili vlastní ozbrojené uskupení. *Irish Republican Brotherhood* (IRB), založilo v roce 1913 *Irish Volunteers* (IV), kteří měli bránit katolíky před případným útokem protestantů.¹²³ Vznik radikálních polovojenských uskupení společně s nástupem nové mladé generace a štěpením v rámci nacionalistického hnutí s sebou neslo riziko eskalace, kterému se Redmond a ostatní parlamentáři snažili za každou cenu vyhnout. Po vypuknutí první světové války, ve snaze dosáhnout slíbeného *Home Rule*, IPP podporovala vstup členů IV a Irů obecně do britské armády, čímž si znepřátelili mladé, a především radikální členy hnutí jako byli Patrick Pearse, James Conolly, Tom Clarke, Joseph Plunkett, Constance Markievicz a v neposlední řadě také Eamon de Valera.¹²⁴

¹²¹ HENESSY, Thomas, *Dividing Ireland, World War I, and partition*, London and New York: Routledge, 1998, s. 70-85.

¹²² Tamtéž, s. 76-80.

¹²³ FERRITER, s. 133.

¹²⁴ FEENEY, Brian, *Sinn Féin, A Hundred Turbulent Years*, Dublin: O'Brien Press, 2002, s. 37.

Irish Republican Brotherhood se ukázalo jako nejradikálnější ze skupin, kterým nevyhovoval umírněný přístup IPP a během roku 1915 z důstojníků IV složilo sedmičlenný vojenský výbor, který měl za úkol zorganizovat ozbrojené povstání. Do něj se zapojili především členové *Irish Volunteers* a připojili se k nim i další členové IRB a na dvě stovky členek *Cumann na mBan* – ženské nacionalistické organizace, jejíž vůdčí členkou byla i výše zmíněná Constance Markievicz.¹²⁵ Povstání proběhlo mezi 24. a 29. dubnem 1916 téměř výlučně v Dublinu. Ozbrojení revolucionáři obsadili klíčové lokality a instituce ve městě a povolali svobodnou Irskou republiku.¹²⁶ Ta však neměla dlouhého trvání. Členové britské správy v Irsku a vlády v Londýně dlouho podezírali irské radikály z přípravy takového povstání, a navíc se obávali spolupráce s nepřátelským Německem, a tak zakročili rázně. Armáda během pěti dní bombardovala a obklíčila povstalecké pozice a rychle si vynutila bezpodmínečnou kapitulaci Pearse a ostatních povstalců.¹²⁷

Velikonoční povstání si vyžádalo v řadách povstalců, vojáků, policistů, a především civilisty na 700 zabíjených a nižší tisíce zraněných opět především mezi obyvateli Dublinu.¹²⁸ Samotná porážka povstání mohla znamenat významnou ránu zasazenou irskému nacionalistickému hnutí, avšak britská správa přikročila k mohutné vlně zatýkání. Zatčeno a internováno bylo na 3000 lidí podezřelých z napomáhání či jen sympatizování s povstanci, a popraveni byli i vůdci povstání pod záminkou zrady během válečného stavu.¹²⁹ Tato tvrdá odvěta britských úřadů neodvratně odcizila i velkou řadu Irů, kteří byli dosud neutrální, a anti-britské a republikánské nálady v Irsku tak dosáhly dosud nevídaných výšin. Zároveň rychlá porážka ukázala irským povstalcům, že otevřená konfrontace konvenční války není cestou, jak se domoci samostatnosti. Povstání tak krom jiného znamenalo důležitou lekci pro budoucí ozbrojené střety s britskou armádou a IRA.

Posledním hřebíčkem do rakve umírněného přístupu IPP pak byla krize odvodů v roce 1918. Britská armáda trpěla na západní frontě nedostatkem vojáků, a vzhledem k tomu, že ve zbytku Británie již byly odvody zavedeny, premiér David Lloyd George sáhl po kontroverzní strategii

¹²⁵ MCCALLUM, Christi, „*And they'll march with their brothers to freedom*“: *Cumann na mBan, Nationalism, and Women's Rights in Ireland, 1900-1923*, Tallahassee, 2005, 114 s., Diplomová práce, The Florida State University, College of Arts and Sciences, Department of History, s. 41-56.

¹²⁶ *Proclamation of Independence* [online], Dublin, 1916, [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://www.gov.ie/en/publication/bfa965-proclamation-of-independence/>

¹²⁷ GRAYSON, Richard, *Dublin's Great Wars, The First World War, the Easter Rising and the Irish Revolution*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018, s. 158-159.

¹²⁸ Tamtéž, s. 163-176.

¹²⁹ FERRITER, s. 150-162.

– navázání zavedení odvodů na budoucí uplatnění *Home Rule*.¹³⁰ To bylo v Irsku přijato s velkou nevolí, propukly protesty, a především to bylo chápáno jako důkaz toho, že vláda nehodlá Irům *Home Rule* udělit a místo toho jej chce neustále oddalovat nebo podmiňovat dalšími požadavky, což byl sentiment již dříve získaný po ústupcích vlády ulsterským unionistům.¹³¹ Sílicí anti-britské nálady v Irsku vynesly do popředí ještě před válkou nevýznamnou radikálně republikánskou stranu *Sinn Féin*. Její popularita vzrostla natolik, že byla vnímána jako hlavní podněcovatel protibritských nálad a v květnu 1918 byla část jejího vedení a členů pozatýkána pod konspirační záminkou účasti na snaze podnítit nové povstání, tentokrát s cílem oslabit britské válečné úsilí ve prospěch Německa.¹³²

Úspěchy na západní frontě předznamenávající blížící se konec války a vstup amerických vojáků na bojiště ve Francii nakonec přinesl upuštění od konskripce v Irsku. Škoda však již byla napáchána a značná část Irů podporovala *Sinn Féin* namísto IPP. Události období první světové války definitivně změnilly situaci v Irsku a navedly ji na cestu směřující k radikálnímu řešení problému irské autonomie. Velikonoční povstání oddálilo implementaci *Home Rule*, zároveň však oživilo mýtus bojovníků za svobodu a galvanizovalo společnost v odporu vůči vládě z Londýna.¹³³ Popravení vůdcové povstání se stali mučedníky pro nemálo Irů a zároveň vzory pro novou generaci radikálů. Ti byli přesvědčeni o nemožnosti smírného jednání a prosazovali ozbrojené řešení. Volby na podzim roku 1918 jednoznačně vyhrála republikánská *Sinn Féin* a její poslanci odmítli zasednout v parlamentu ve Westminsteru. Místo toho 21. ledna 1919 zasedli v nově vzniklém Irském *Dáilu* a vyhlásili samostatnost.¹³⁴ Shodou okolností v ten samý den skupina členů *Irish volunteers* v hrabství Tipperary přepadla nedaleko městečka Soloheadbeg dvojici strážníků *Royal Irish Constabulary* (RIC) a usmrtili je.¹³⁵ Tato akce nebyla nijak koordinovaná s širším vedením IV nebo *Sinn Féin* a Dan Breen, jeden z útočníků, později prohlásil, že „Tracy mi řekl, že někoho zabít je jediný způsob, jak začít válku. A my jsme válku

¹³⁰ HOPKINSON, Michael, *The Irish War of Independence*, Montreal: McGill-Queen's University Press, 2002, s. 3-5.

¹³¹ Tamtéž, s. 4-8.

¹³² MCCONVILLE, Seán, *Irish Political Prisoners, 1848-1922*, London and New York: Routledge, 2003, s. 622-625.

¹³³ FERRITER, s. 150-162.

¹³⁴ *Declaration of independence* [online], Dublin 1919, [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://www.difp.ie/volume-1/1919/declaration-of-independence/1/#section-documentpage>

¹³⁵ HOPKINSON, s. 25.

chtěli začít... Jediné, čeho jsme po přepadu litovali bylo, že tam byli jen dva policisté, místo šesti, které jsme očekávali.“¹³⁶

Tento první násilný čin války v tisku zastínil vyhlášení samostatné republiky a předznamenal tak některé metody, kterými měla být válka vedena. Přepady policejních, vojenských a později polovojenských jednotek hlídkujících a cestujících po irském venkově se staly příznačnou metodou, využívanou IRA. Společně s útoky na policejní stanice a kasárna umožnily irským povstalcům ovládnout podstatné části venkova a ustanovit stínový stát ve státě.¹³⁷ To zvyšovalo legitimitu *Dáilu* v očích veřejnosti a získávalo *Sinn Féin* další podporu.

V Dublinu i dalších městech i na venkově probíhala rozsáhlá kampaň, která měla odstranit domnělé či skutečné zrádce, špiony a nespolehlivé osoby. IRA v těchto případech často sahala nejprve k vyhrožování, často však bylo přikročeno rovnou k odstranění dotyčné osoby, což mělo zároveň za cíl odstrašit případné další kolaboranty.¹³⁸ Cíly této kampaně atentátů se stali i členové Brity dosazené místní správy, stejně jako několik soudců. Poslední zásadní metodou ozbrojeného boje v rukách IRA byly útoky na majetek a infrastrukturu. Prim v této kategorii hrálo vypalování usedlostí probritských sympatizantů, často jako odvěta za vypálení irských domů. Pro tuto studii je pak důležitá i kampaň útoků na majetek v Británii. Ta byla snahou přenést část utrpení a škod způsobených válkou do britské domoviny a ukázat britské veřejnosti, čeho se britské bezpečnostní síly v Irsku dopouští.¹³⁹

Tato trojice metod bude hlavním zkoumaným vzorkem pro analýzu metod aplikovaných IRA s cílem zhodnotit je z pohledu teorií terorismu a později je komparovat s metodami fašistických bojůvek v kontextu Rapoportovy teorie o druhé vlně mezinárodního terorismu. Hlavními hodnocenými kritérii budou sledované cíle, důraz na psychologický a propagandistický efekt, stejně jako metody samotného útoku. Zároveň s tím budou analyzovány konkrétní specifika dané taktiky, jako například její kořeny v regionálních zvyklostech, tradici nebo morální ospravedlnění v rámci komunity, na kterou cílila komunikace skrze násilí.

¹³⁶ AMBROSE, Joe, *Sean Tracy and the Tan War*, Cork: Mercier Press, 2007, s. 89-98. Breen se obával, že IRB by se mohlo stát čistě politickou organizací a bylo podle něj třeba jednat, aby se tak nestalo, Bureau of Military History, Witness Statement no. 1739, Dan Breen, s. 18-19.

¹³⁷ HOPKINSON, s. 27-28.

¹³⁸ DWYER, T. Ryle, *The Squad and the Intelligence Operations of Michael Collins*, Cork: Mercier Press, 2005, s. 52.

¹³⁹ HART, Peter, *The I.R.A. at War, 1916-1923*, Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 148-150.

3.3 Guerillová válka na venkově

Jak už bylo zmíněno výše, guerillová válka na irském venkově, skládající se z především z přepadů a útoků na izolované policejní posádky. Za touto strategií se skrývala poměrně prostá logika vycházející z taktické situace v poli, stejně jako snaha aplikovat to, co bychom dnes nazvali psychologická válka. Na čistě taktické bázi vycházel výběr metod a cílů z uvažování typickém pro nejen guerillový styl války – způsobit co největší efekt za cenu nejmenšího možného rizika a ztrát pro vlastní síly. Byly tedy vybírány cíle izolované a zranitelné, což se ukázalo velmi snadné u posádek RIC, kterých bylo po irském venkově roztroušeno přes 1500.¹⁴⁰ Strážnice a kasárna často měla posádku pouze několika jedinců a ukázala se jako ideální jak pro svou zranitelnost, tak pro svou symbolickou hodnotu. IRA od počátku války prakticky až do jejího závěru trpěla nedostatkem výzbroje, získání zbraní tak bývá citováno jako častý důvod pro provedení útoku.¹⁴¹

Zisk zbraní byl sice pro pokračování povstání naprosto zásadní, jednalo se však pouze o prostředek, nikoliv hlavní cíl vojenských operací. Vypálení strážnice nebo zbytí či zabití policisty znamenalo útok na autoritu britské koruny a pokud se takovéto činy opakovaly, v očích obyvatel Irska docházelo k oslabování důvěry, respektu a případně i strachu z britské vlády. Vládní síly byly nuceny hned zpočátku konfliktu stáhnout značnou část svých sil z nejvíce izolovaných posádek, které byly po opuštění vypáleny povstanci a s nimi sympatizujícím místním obyvatelstvem.¹⁴² Za tím se opět skrýval i symbolický důvod, tedy definitivní odstranění vládní autority z oblasti, která přešla pod správu IRA a irské vlády. Demoralizace vládních sil sice vedla k odchodu mnoha členů RIC a k rozšíření neoficiální odplaty– vytloukání výloh obchodů, zabíjení či rozhánění dobytka, a hlavně pak vypalování domů, později celých vesnic.¹⁴³ To vedlo k odcizení RIC, která byla zpočátku často vnímaná jako místní, ale časem se proměnila v očích Irů v nástroj britské okupace.¹⁴⁴

Krom útoků na kasárna prováděla IRA na venkově přepady hlídek nejprve RIC, armády a později jednotek *Black and Tans* a *Auxiliary Division*, jejichž zřízení bylo přímou reakcí na úspěchy IRA v demoralizaci RIC. Do října 1920 byla zabito 117 jejích členů, na dvě stě bylo zraněno v důsledků násilných útoků a 600 RIC opustilo v důsledku demoralizace, strachu

¹⁴⁰ HOPKINSON, s. 49.

¹⁴¹ GRAYSON, s. 273.

¹⁴² Hopkins uvádí, že jenom během Velikonoc 1920 bylo vypáleno na 300 kasáren RIC a 22 daňových úřadů, HOPKINSON, s. 28.

¹⁴³ GRAYSON, s. 277-279-

¹⁴⁴ HART, Peter, *The IRA and Its Enemies, Violence and Community in Cork, 1916-1923*, Oxford: Oxford University Press, 1998, s. 3-7.

z útoků IRA a všeobecného komunitního tlaku.¹⁴⁵ Velitelé IRA se poučili z nezdaru Velikonočního povstání v roce 1916 a od vypuknutí konfliktu plánovali zvolit odlišný přístup. Část vedení *Sinn Féin* sice prosazovalo nenásilné protesty, nejhlasitějším proponentem byl Arthur Griffith a krátce i prezident *Dáilu* Eamon de Valera. Rychle se však prosadil hlas většiny, který navíc podpořila slabá kontrola vlády na IRA, jenž začala útoky na RIC prakticky bez jejího souhlasu.¹⁴⁶

Válku IRA od počátku vedla se snahou napodobit taktiky Búrů, kteří byli s guerillovým způsobem vedení boje velmi úspěšní již o dvě dekády dříve. Po vzoru búrských komand začaly již na konci roku 1919 divize IRA zakládat vlastní *flying columns* – malé úderné jednotky o síle 10-100 mužů. Jejich úkolem bylo y přepadat hlídky RIC, *Black and Tans* a *Auxiliaries*. Na počátku války zaznamenala IRA s touto taktikou řadu úspěchů – podařilo se jim vyhnat RIC z velkého množství posádek, způsobili nepříteli větší ztráty, než sami utřžili, získali značné množství zbraní a vyprovokovali vládní síly k odvetám, kterými si armáda a policie proti sobě poštváli velkou část obyvatelstva.¹⁴⁷ S postupem času se však *Black and Tans* a *Auxiliaries* učili a začali se přizpůsobovat. S průběhem roku 1921 se tak situace z operačního pohledu začala převracet ve prospěch sil koruny.¹⁴⁸

Politická situace a veřejné mínění se tou dobou však již v Británii i Irsku obrátily v neprospěch pokračování ozbrojeného konfliktu natolik, že Lloyd George vyjednal s *Dáilem* příměří. IRA se tedy nepodařilo dosáhnout vojenského vítězství v tradičním slova smyslu, nýbrž psychologický dopad jejich akcí, a vyprovokovaných akcí špatně kontrolovaných *Black and Tans*, byl tím, co připravilo Británii o politickou vůli pokračovat ve válce.¹⁴⁹

3.3.1 *Soloheadbeg Ambush*

Jako konkrétní případy aplikace této taktiky lze uvést již zmíněnou *Soloheadbeg ambush* spolu s nejkrvavějším přepadem IRA – *Kilmichael ambush*. První z případů se odehrál v den vyhlášení *Dáilu*, tedy 21. ledna 1919 a bývá tak považován za symbolický začátek irské války za nezávislost. Přepadu se účastnilo deset členů místní IRA vedených Seánem Tracym a jejich cílem byl převážený náklad výbušnin určených pro nedaleký lom.¹⁵⁰ Celá akce byla víceméně

¹⁴⁵ ABBOT, Richard, *Police Casaulties in Ireland, 1919-1922*, Cork: Mercier Press, 2000, s.

¹⁴⁶ Můžeme vidět na zmíněné *Soloheadbeg Ambush*, kdy místní *Irish Volunteers* jednali bez konzultace s vyšším vedením kvůli strachu z průtahů, které by znemožnily provedení akce viz. Bureau of Military History, Witness Statement no. 1739, Dan Breen, 18-19.

¹⁴⁷ HART, I.R.A. at War, s. 101.

¹⁴⁸ GRAYSON, s. 279.

¹⁴⁹ HOPKINSON, s. 29.

¹⁵⁰ Bureau of Military History, Witness Statement no. 1432, Patrick H. O'Dwyer, s. 8.

spontánním činem této malé skupiny a deklarovaným cílem útoku tedy bylo získat výbušniny. Zároveň však Breen v pozdějším rozhovoru pro Ministerstvo obrany prohlásil, že jejich cílem bylo uspíšit začátek války.¹⁵¹

Soloheadbeg se stal významnou událostí. Z širšího pohledu byl velmi medializován, především britským tiskem, ale zároveň silně rezonoval i v místní komunitě. Oba strážníci, kteří byli při přepadu zabití, byli známí členové místní komunity a jejich zabití způsobilo v okolí šok.¹⁵² Teroristické útoky mají často za cíl právě šokovat širší obecnost a dosáhnout tak pohoršení, které může mít různé cíle, od galvanizace populace v podporu až po provokaci protivníka. Na komunitní reakci, která byla v případě Soloheadbegu negativní pro IRA, lze také sledovat fakt, že irská společnost ještě udržovala běžné morální zábrany a chladnokrevná vražda, jak byl útok v tisku prezentován, je jasně překračovala. Oba strážníci byli sice členové RIC, ale ta byla prozatím vnímána jako součást komunity.¹⁵³ Tato situace se změnila s nárůstem britských protiopatření. Narůstající nevole a cyklus útoků a odplat se ještě zintenzívněl s příchodem *Auxiliaries* a *Black and Tans* v polovině roku 1920. Přímo odpovědí na aktivitu *Auxiliaries* v oblasti západního Corku byla i *Kilmichael ambush*.

3.3.2 *Kilmichael Ambush*

Velitelem *flying column* 3. corkske brigády veterán britské kampaně v Mezopotámii Tom Barry, jeden z malého množství veteránů, kteří sloužili v IRA, neboť povstalci bývalým vojákům zpravidla nevěřili.¹⁵⁴ Cílem jeho jednotky bylo přepadnout konvoj dvou nákladních aut, které používali nenávidění *Auxiliaries*, kteří měli tvořit elitní jednotku v boji proti povstalcům, k přesunům ze své základny v Macroomu. Brzy si díky rabování a válčným zločinům získali podobnou pověst jako *Black and Tans*, avšak na rozdíl od nich se pro IRA ukázali jako efektivní protivníci.¹⁵⁵ Barry byl toho názoru, že je třeba tuto jejich pověst narušit, neboť poškozovala morálku jeho spolubojovníků a zároveň chtěl vyslat signál, že ani obávaní *Auxiliaries* nejsou v bezpečí.¹⁵⁶ Posledním impulsem k organizaci přepadu byla smrt irského dělníka z rukou *Auxiliaries* v Ballymakeeru. Celý útok tak krom jiných získal i konotace plánované pomsty a odstrašujícího případu.

¹⁵¹ Bureau of Military History, Witness Statement no. 1739, Dan Breen, s. 21.

¹⁵² HART, *IRA and its Enemies*, s. 244-245.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ HOPKINSON, s. 107.

¹⁵⁵ MORRISON, Eve, *Kilmichael, The Life and Afterlife of an Ambush*, Newbridge: Irish Academic Press, 2022, s. 16-19.

¹⁵⁶ BARRY, Tom, *Guerilla Days in Ireland*, Cork: Mercier Press, 2013, s. 71-74.

Barryho jednotka připravila léčku v zatáčce mezi vesnicemi Kilmichael a Gleann a po zastavení dodávek spustili útočníci palbu z pušek a vzhledem k tuhému odporu museli podle některých výpovědí i granát.¹⁵⁷ Přestřelka netrvala příliš dlouho a 16 z 18 *Auxiliaries* bylo mrtvých.¹⁵⁸ Na místě padli tři členové IRA.¹⁵⁹ Kilmichael se zapsal do historie jako akce IRA s největším počtem zabitých členů britských pořádkových sil za celou válku. Akce se okamžitě stala senzací v médiích. Šok efekt byl umocněn ještě tím, že se odehrála týden po nejnásilnějším dni celé války, známým jako *Bloody Sunday*.¹⁶⁰ Podzim roku 1920 bychom mohli označit za první vrchol války, který překonalo jen období mezi únorem a července 1921 vedoucí k podepsání příměří.

Z výše zmíněného je jasně vidět, že násilí aplikované IRA na irském venkově mělo znaky terorismu. Pokud bychom hledali cíle útoků, ať už se jedná o vypalování kasáren nebo přepady hlídek, prakticky vždy byla impulzem pro vykonání akce snaha dosáhnout taktických či strategických cílů – eliminace protivníka, zisk zbraní, kontrola území či odstranění konkrétní hrozby. Zároveň však značná část takových útoků cílila na širší publikum, které bylo dvojitě – jednak britské pořádkové síly a jednak veřejnost. První skupina byla cílená především se snahou demoralizovat a v pozdějších fázích války vyprovokovat k unáhleným odplatám, které se staly v závěrečné fázi války oficiální britskou strategií.¹⁶¹ Demotivace protivníka vedla k masivnímu úbytku sil RIC a dehonestaci policejních jednotek v očích komunit na venkově. To na oplátku vedlo ke zřízení jednotek *Black and Tans* a *Auxiliaries*, které svými násilnými odplatami legitimizovaly další útoky IRA a delegitimizovaly snahu vlády o udržení Irska v očích britské veřejnosti.

Z hlediska kategorizace pod hlavičku terorismu může být problematické to, že přepady IRA z větší části cílily na vojenské nebo policejní objekty a personál. Dietze a English však teroristické činy z hlediska obětí nediskriminují, neboť útok na vojenskou posádku může mít srovnatelný psychologický efekt a může naplnit cíle teroristů srovnatelnou měrou, jako útok na civilisty.¹⁶² Civilisté bývají jako cíle vybírání především jako snadné oběti. Na příkladu

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 83.

¹⁵⁸ V závěru přestřelky měl podle Barryho slov nastat moment, kdy *Auxiliaries* předstírali kapitulaci, a když se neopatrni členové IRA přiblížili, měli na ně začít střílet a dva usmrtit. Peter Hart ve své knize *IRA and it's Enemies* se toto tvrzení pokusil vyvrátit, debata je však stále živá. BARRY, s. 84-85. Podrobné zkoumání debaty o *Kilmichael Ambush* a konkrétně o Barrym referované léčce představuje v nové knize Eve Morrison, viz MORRISON, 51-71.

¹⁵⁹ BARRY, s. 85.

¹⁶⁰ MORRISON, s. 25

¹⁶¹ HOPKINSON, s. 109-111.

¹⁶² ENGLISH, *Does Terrorism Work?*, s. 28.

Soloheadbegu však lze ilustrovat, že i útok na strážníky může způsobit velké pobouření ve společnosti. Richard English zároveň tvrdí, že terorismus může být součástí širší kampaně násilných i nenásilných pokusů o získání politického vlivu,¹⁶³ což jasně splňuje i guerillová kampaň IRA.

3.4 Likvidace špehů a nepřátel

S nastolením stanného práva v západních a jihozápadních částech Irska se akce IRA stávaly pro venkovské komunity postupně snáze přijatelné. Stanné právo pro běžné obyvatele Irska znamenalo především omezení práv občanů, vojenské soudy a s příchodem *Black and Tans* i rostoucí míru neoficiálních i oficiálních násilných odplat.¹⁶⁴ S oslabením RIC, se těžiště útoků přeneslo na nenáviděné *Black and Tans* a *Auxiliaries*, čímž byly útoky v očích irské veřejnosti ještě více legitimizovány.¹⁶⁵

Komplikovanější a kontroverznější situace nastala v případě kampaně atentátů, kterou IRA prováděla povětšinou ve městech, především v Corku a Dublinu. Zatímco přepady ozbrojených hlídek mohly být prezentovány jako vojenská operace s cílem odstranit přítomnost nenáviděných *Black and Tans* z venkova, který terorizovali od začátku roku 1920, zabití jednotlivých policistů, údajných donašečů a soudců muselo být ospravedlněno propagandou. IRA si od počátku konfliktu uvědomovala, že největším nebezpečím pro její snažení jsou probritští špehové.¹⁶⁶

Michaelu Collinsovi se podařilo vybudovat širokou a efektivní síť informátorů ve státní správě i policii. Ta byla složena jak ze sympatizujících četníků RIC, tak velkého množství úředníků, sekretářem, služebníků a dalších profesí, které se ze své povahy víceméně volně pohybovaly v blízkosti citlivých informací.¹⁶⁷ Metropolitní policie a britská správa obecně se pokoušela o to samé a Collins i zbytek velení IRA proto přikročil k likvidaci konkurenční sítě. Tato kampaň se rychle rozšířila i na členy RIC, metropolitní policie s důrazem na politickou divizi G, i civilisty podezřelé z kolaborace s nepřítelem.¹⁶⁸

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ ENGLISH, Richard, *Armed Struggle, The History of the IRA*, London: Pan Books, 2004, s. 44.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Šéf rozvědky Michael Collins v debatě ohledně eliminace vybraných nepřátel v Dublinu argumentoval ve příjímání s de Valerou tím, že „Jsou mezi námi špehové. Jsou oči a uši nepřítele.“ Tato argumentace se pak stala oficiálním odůvodněním, DWYER, s. 40.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 13-14.

¹⁶⁸ HART, *I.R.A. at War*, s. 74.

3.4.1 Lokální kořeny a propaganda

Jak zdůrazňují Haupt a Weinbauer, teroristické násilí má kořeny velmi často především v lokálních podmínkách a politické situaci.¹⁶⁹ Tuto tezi ve své obsáhlé analýze násilí v Corku potvrzuje i Peter Hart. Násilí sice bylo povětšinou motivováno bojem proti okupantů, nicméně za většinou útoků se skrývala ještě osobnější motivace. Ta byla většinou zakořeněna v dlouhodobějších lokálních konfliktech, sektářství a někdy i starých křivdách.¹⁷⁰ Tyto osobnější motivace však neubírají zabitím na jejich političnosti, a válka a s ní spojený charakter násilí měly mnohem složitější kořeny v rozdělených komunitách, socioekonomických nerovnostech a vnímaném útlaku.

Zároveň nelze opomíjet ani fakt, že uvnitř celého republikánského hnutí existovaly radikální a umírněnější proudy. Radikálové se v letech 1917-1918 obávali kompromisu, a tak můžeme sledovat snahu šokovat pomocí násilí a uspíšit tak konflikt. To je podle Haupta a Weinbauera další z typických metod využití násilí – seberadikalizace a vyburcování k akci.¹⁷¹ Tyto motivy lze sledovat u některých z prvních atentátů během roku 1919, stejně jako u Soloheadbegského zmíněného výše.

Jako zásadní nástroj pro legitimizaci násilí se ukázala propaganda a nálepkování cílů útoků a podezřívání sympatizantů protivníka jako špehů. Tato poměrně prostá rétorika byla aplikovaná již od roku 1919 a s rostoucí paranoiou obou stran se jen zintenzivnilo její používání, což úměrně souviselo i s nárůstem počtu atentátů a množstvím zabitých v ulicích Corku, Dublinu a dalších měst.¹⁷² Irská společnost byla dlouhodobě rozdělena mezi katolíky a protestanty, ač toto dělení rozhodně pramení z náboženského sektářství, bylo však pouze zástupné a reflektovalo zmíněné lokální spory. Útoky na cíle, které IRA označila jako špehy se proto setkávaly s větším pochopením u místních komunit, neboť ty samotné vykazovaly jistou míru paranoi.¹⁷³ Slovo špeh se tak stalo synonymem pro zrádce a politického nepřítele. Pokud tedy IRA ospravedlňuje zabití konkrétní osoby tím, že byl špeh, můžeme tento čin považovat za politicky motivovaný, i když v některých případech opravdu šlo o likvidaci usvědčených informátorů.

Hart také zdůrazňuje na příkladu Corku, že násilí, a především všeobecná atmosféra strachu jím způsobená, sloužilo i k vynucení podpory v boji proti britské správě nebo k zastrašení a

¹⁶⁹ HAUPT – WEINBAUER, s. 177.

¹⁷⁰ HART, *I.R.A. at War*, s. 208 a s. 270.

¹⁷¹ HAUPT-WEINBAUER, s. 177-178.

¹⁷² HART, *IRA and its Enemies*, s. 87.

¹⁷³ Tamtéž, s. 280.

odrazení od případné spolupráce s nepřítelem.¹⁷⁴ To lze nejlépe ilustrovat na případu RIC, která se postupně proměnila z často uznávané součásti místní komunity v nepřítele, v důsledku čehož v letech 1919 a 1920 čelila velkému odlivu strážníků, které nahradili nejprve *Black and Tans* a později *Auxiliaries*. Část strážníků odešla, protože nechtěli být součástí čím dál více militarizované a proti Irům mířené policie a někteří dokonce s IRA sympatizovali či spolupracovali. Větší část však sbor opustila kvůli obavám o své životy, neboť rostl počet zabitých mimo službu.¹⁷⁵ Společně s opuštěním izolovaných a malých posádkových kasáren britská správa přišla o možnost projektovat sílu do značné části irského venkova. S tím šla ruku v ruce i ztráta monopolu na justici, neboť již na začátku roku 1920 nebylo možné složit soudní porotu a britské soudy tak nahradila jurisdikce vojenská nebo soudy zřízené *Dáilem*.¹⁷⁶

3.4.2 *The Squad* a kampaň likvidace nepřátel

V části Irska, především na začátku konfliktu, probíhala politicky motivovaná likvidace konkrétních cílů spíše neorganizovaně a často především z výše zmíněných motivů jako bylo sektářství a rozpory uvnitř komunit, což jen násobilo strach působený zdánlivě všudypřítomným ohrožením na životě.¹⁷⁷ Na začátku roku 1920 v Dublinu vznikla pod přímým velením Michaela Collinse speciální skupina, jejímž úkolem byla likvidace vládní špionážní sítě, odstranění významných cílů a zároveň vyvolání strachu mezi členy metropolitní policie. Pro tuto skupinu se vžil neformální název *The Squad* nebo Dvanáct apoštolů. Collinsova jednotka zpočátku sestávala z dvanácti dobrovolníků, kteří se přihlásili pro tuto psychicky náročnou činnost. *Squad* kolem sebe vybudoval širokou podpůrnou síť informátorů, zásobovačů a v neposlední řadě také sympatizantů, kteří jednotce poskytovali zázemí a úkryt.¹⁷⁸

První akce členů budoucí speciální jednotky proběhla na konci července 1919. Cílem byl detektiv seržant Gerald Smyth, jenž byl členem politické divize G metropolitní policie v Dublinu. „*G-men*“ tak byl považován za největší nebezpečí a zároveň mnoho členů IRA chovalo zášť ke konkrétním policistům, kteří udali nebo dopadli je osobně či jejich známé.¹⁷⁹ To byl případ i seržanta Smythe, který pomohl během Velikonočního povstání identifikovat a zatknout několik povstalců. V ulici, ve které Smyth bydlel, na něj čtveřice útočníků vystřelila ze zálohy a způsobila mu čtyři střelné rány, na jejichž následky Smyth po pěti týdnech

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 261.

¹⁷⁵ Příkladem může být například policista Fitzmaurice, který rezignoval po výhrůzkách IRA a těsnému útěku z místa útoku IRA na jeho kolegu Daniela Roche v roce 1920, DWYER, s. 146-147.

¹⁷⁶ HOPKINSON, s. 133.

¹⁷⁷ HOPKINSON, s. 31.

¹⁷⁸ DWYER, s. 184.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 17.

zemřel.¹⁸⁰ Výhodou této metody bylo jednak snížené nebezpečí, že se bude cíl schopen efektivně bránit, ale především fakt, že členové policie a místní správy získali pocit, že nikde nejsou v bezpečí.¹⁸¹

Atentáty se neomezovaly jen na členy policejních sborů a RIC. Již v roce 1919 byl ve Westportu v hrabství Mayo zabit členy místní IRA smírčí soudce John C. Milling v odplatě za odsouzení několika členů *Volunteers* k věznici.¹⁸² V srpnu 1920 pak inspektor Oswald Swanzy. Zabití Millinga a Swanzyho byla prezentována jako trest, jako poprava. Zatímco Mulling odsoudil několik členů IRA k vězení za nezákonné shromažďování, policejní inspektor Swanzy nařídil vraždu Corkského starosty za *Sinn Féin*, Tomáše Mac Curtaina, což v celém Irsku vzbudilo vlnu pobouření. IRA ho za to odsoudila k smrti, stejně jako britského premiéra.¹⁸³ K atentátu na Lloyda George v odvetě nakonec nedošlo, přesto však fámy o připravovaných atentátech způsobily paniku a mnozí vládní činitelé a členové parlamentu si vyžádali ochranu.¹⁸⁴

3.4.3 *Bloody Sunday*

Krvavá neděle, která se odehrála 21. listopadu 1920, znamenala společně s přepadem u Kilichaelu první vrchol eskalujícího násilí ve válce. Collinsovi se v roce 1919 poměrně úspěšně podařilo skrze *Squad* eliminovat síť britských informátorů a připravit metropolitní policii v Dublinu o významné množství zkušených mužů. Lord poručík John French, nová hlava britské správy v Irsku, tak přikročil k povolání zkušených policistů z unionistických oblastí Ulsteru a především Belfastu. Ti společně s vyškolenými agenty začali během roku 1920 budovat novou výzvědnou síť a v polovině roku proti Collinsovi zaznamenali první úspěchy.¹⁸⁵ Nejobávanější operační skupina získala přezdívku *Cairo ganag* podle kavárny, ve které se sházeli. Collins a jeho spolupracovníci je považovali za jádro celé nové britské operace a na podzim padlo rozhodnutí, že jejich likvidace má nejvyšší prioritu.¹⁸⁶

Collinsova špionážní síť se na podzim 1920 soustředila na monitorování pohybu a zvyklostí členů *Cairo gangu* a po důkladné přípravě bylo vybráno celkem dvacet cílů k popravě v ranních hodinách 21. listopadu 1920. Vybraní jedinci měli být zastíženi v jejich ubytování tak, aby se minimalizovala šance odporu a úniku cílů. Členové IRA byli povětšinou domluveni s některým

¹⁸⁰ GRAYSON, s. 275-277.

¹⁸¹ Konkrétní příklady ilustrující atmosféru strachu mezi členy policejních složek ilustruje DWYER, s. 122 nebo s. 138.

¹⁸² HOPKINSON, s. 26.

¹⁸³ HART, *I.R.A. at War*, s. 148-149.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ DWYER, s. 90

¹⁸⁶ DOLAN, Anne, *Killing and Bloody Sunday, November 1920*, in: *The Historical Journal*, roč. 49, č. 3, 2006, s. 789-810. s. 809.

ze zaměstnanců hotelů a ubytoven a šli proto s jistotou. Během krátkého intervalu brzy ráno bylo ve svých pokojích, často ještě v posteli zastřeleno devět britských vojenských důstojníků povětšinou pracujících jako agenti, jeden z mužů byl seržantem RIC, dva patřili k *Auxiliaries* a tři byli civilisté podezřelí z donášení Britům – útok si tedy vyžádal 15 mrtvých a 5 zraněných.¹⁸⁷

Zabití patnácti mužů doslova v jejich postelích však znamenalo pro veřejnost nový extrém a šokovalo celé Irsko i Británii.¹⁸⁸ Primárním cílem celé akce byla likvidace nepřátelské informační sítě, avšak mnohem větší dopad byl psychologický – akce vyvolala vztek mezi policejními složkami, rozhořčení mezi širší veřejností a strach mezi všemi. Odplata následovala ještě téhož dne. *Black and Tans* a *Auxiliaries* obklíčili stadionu *Corke Park* a vyhlásili hromadné prohledávání všech přítomných mužů s hrozbou zastřelení při neuposlechnutí.¹⁸⁹ Z neznámého důvodu se z kraje panikařícího davu ozvala policejní střelba, která si vyžádala životy 14 civilistů z davu včetně životů třech dětí a jednoho z fotbalistů.¹⁹⁰ Ještě téhož večera byli ve vězení v Dublinském hradu zabití tři muži, dva z nich členové IRA, údajně při pokusu o útěk. Argumentace sebeobranou jak v případě střelby v *Croke Park*, tak zabitých vězňů se objevovala při zabitích členy *Black and Tans* a *Auxiliaries* velmi často a obecně byla přijímána jako lež.¹⁹¹

Krvavá neděle šokovala celé Irsko a Británii, ať již to byl prvotní záměr IRA nebo ne. Zároveň lze konstatovat, že Collins a jeho spolupracovníci byl v této fázi války již zkušený v metodách psychologického boje. Zajisté si uvědomovali, že jejich útoky mají mnohem širší dopad než pouhou eliminaci konkrétních protivníků. Stejně jako u přeпадů a útoků na kasárna sice nejspíš hrál prim operační význam zabití policistů a dalších představitelů britské správy stejně jako informátorů, zároveň však nelze opomíjet psychologický faktor, který útoky jednoznačně měly na širší veřejnost i bezpečnostní složky. Cílení na policisty mimo službu, dokonce v jejich domovech, úředníky a domnělé informátory s cílem vyvolat strach u veřejnosti a policie tak jednoznačně klasifikuje útoky jako teroristické činy podle všech třech v této práci zvažovaných teorií. Krom toho samého lze u některých vražd sledovat snahu zvýšit psychologický dopad,

¹⁸⁷ Podrobný rozbor životů, motivací a pozadí obětí provedla Jane Leonard ve svém článku v kolektivní monografii *Terror in Ireland*. Leonard se v článku snaží polidštit oběti, které byly v irském tisku prezentované jako „*poor devils*.“ LEONARD, Jane, „*English Dogs“ or „Poor Devils“? The Dead of Bloody Sunday Morning*, in: FITZPATRICK, David, *Terror in Ireland, 1916-1923*, Dublin: The Liliput Press, 2012, s. 112-151.

¹⁸⁸ GRAYSON, s. 279-281.

¹⁸⁹ HOPKINSON, s. 90-91.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ LEONARD, s. 113.

neboť na některých obětech byly zanechány vzkazy a zprávy o tom, že dotyčný byl potrestán IRA, společně s výhružkou dalšího násilí ostatním podporovatelům koruny.¹⁹²

3.5 Útoky na majetek

Asi nejpočetnější byly útoky na majetek sympatizantů a unionistů v samotném Irsku, které mělo za cíl odradit od podpory vlády a zároveň provést odplatu a učinit tak zadost jisté formě spravedlnosti.¹⁹³ Specifický byl symbolický útok na *Custom House* v Dublinu sloužící jako jedno z center britské správy. Poslední skupinou pak byla sabotážní činnost v rámci kampaně IRA v Británii, jejíž cílem bylo přenést útrapy války snášené irským obyvatelstvem z rukou *Black and Tans* na obyvatele Británie a ukázat jim tak, čeho se vláda v Irsku dopouští.¹⁹⁴

3.5.1 Kampaň útoků v Británii

Plán na útoky v Británii se zrodil víceméně z iniciativy členů IRA v Británii. IRA se již tou dobou podařilo v Británii vybudovat dostatečně rozsáhlou síť a její členové vyvinuli na generální štáb dostatečný nátlak, že ten svolil k sérii útoků na infrastrukturu v průmyslových centrech Anglie.¹⁹⁵ Z původního plánu zaútočit v Liverpoolu, Manchesteru a Londýně nakonec realizovali členové IRA 28. listopadu 1920 rozsáhlý nájezd na doky v Liverpoolu a podpálili v nich devatenáct budov.¹⁹⁶ Jestliže se IRA snažila vyvolat rozhořčení přenesením boje na britskou domácí půdu, lze konstatovat, že útok selhal. Místo toho způsobila akce především šok a vyvolala strach, neboť útočníci ukázali, že IRA je jednak schopná zasáhnout i v srdci impéria a zároveň se neštítí jít bezohledně za svým cílem, neboť během útoku byl zastřelen hlídač jednoho ze skladišť.¹⁹⁷

Podzimní úspěch v Liverpoolu ukázal, že útoky v Británii jsou proveditelné a mají potenciál protivníka silně zasáhnout. V následujících měsících byla proto spuštěna kampaň nočních žhářských útoků na skladiště, a především farmy v okolí měst. Místní IRA se v podstatě osamostatnila od centra v Dublinu a drtivou většinu útoků plánovali velitelé buněk v Británii sami.¹⁹⁸ Jejich aktivita od února 1921 neustále narůstala, v noci 23. března během jedné noci

¹⁹² HUGHES, Brian, *Persecuting the Peelers*, in: FITZPATRICK, David, *Terror in Ireland, 1916-1923*, Dublin: The Liliput Press, 2012, s. 217-229. s. 226.

¹⁹³ BARRY, 190-191.

¹⁹⁴ „My to děláme, protože vy to děláte v Irsku,“ The Observer, London, 3 Apr. 1921. Srov. NOONAN, Gerard, *Republican Terrorism in Britain, 1920-1923*, in: FITZPATRICK, David, *Terror in Ireland, 1916-1923*, Dublin: The Liliput Press, 2012, s. 246-258. s. 248

¹⁹⁵ NOONAN, s. 246.

¹⁹⁶ HART, *I.R.A. at War*, s. 151.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ NOONAN, s. 250 a shoduje se s ním i rozsáhlejším rozbohem organizace IRA a IRB v Británii, HART, *I.R.A. at War*, s. 142-148.

rebelové zapálili dokonce čtyřicet farem. Útoky na majetek se neobešly zcela bez násilí, jednalo se především o potyčky s majiteli nemovitostí.¹⁹⁹

Peter Hart ve své knize *The IRA at War* shrnuje kampaň IRA jako úspěšnou. Útoky IRA na sebe podle něj přitáhly pozornost, ukázaly schopnost IRA přenést teror na obyvatele Británie a zároveň vyvolaly atmosféru strachu, která vyústila v nutnost posílit policejní režim.²⁰⁰ Hart také zdůrazňuje, že sami útočníci si byli vědomi a cíleně se snažili o dosažení maximálního psychologického efektu svých útoků. Kampaň podle Harta neměla jasný cíl, velení IRA v Dublinu i v Británii podle něj mělo vágní představu o tom, že útoky by mohly urychlit britskou rezignaci na pacifikaci Irska.²⁰¹

3.5.2 Odvetné útoky na majetek v Irsku

Flying columns a obyvatelé Irska s příchodem *Black and Tans* a *Auxiliaries* v roce 1920 čelili nárůstu útoků na jejich majetek. *Black and Tans* zpočátku neoficiálně užívali vytloukání žhářství jako formu odvety za útoky IRA na kasárna a členy police. Vedení IRA zpočátku nevědělo, jak na tento přenos násilí na civilní obyvatelstvo reagovat a snažilo se odpovědět eskalací odvetných atentátů.²⁰² To se však ukázalo jako liché, neboť takovéto akce jen přispívaly ke spirále násilí. Místo toho započala IRA v jihozápadní části země rozsáhlá protikampaň cílenou na majetek sympatizantů s britskou správou.

Tom Barry ve svém memoáru popisuje žhářství jako britskou zbraň útlaku, kterou okupanti používali v Irsku po staletí a naposledy ji efektivně využili proti Búrům. Barry však tvrdí, že Irové mají oproti Búrům zásadní výhodu, a to, že v Irsku mají Britové nemalé množství sympatizantů, proti kterým je možné provést odvetu.²⁰³ Na podzim roku 1920 IRA začala eskalovat žhářské útoky na farmy, domy, obchody a usedlosti protestantů v níž za každý žhářský útok *Black and Tans* provedla IRA útoky čtyři.²⁰⁴

John Lynn ve své práci o terorismu tvrdí, že ze studia terorismu nelze vynechávat útoky na majetek, neboť likvidace farem a obecně živobytí může mít zásadní následky jak existenční,

¹⁹⁹ NOONAN, s. 253.

²⁰⁰ HART, *I.R.A. at War*, s. 175-177.

²⁰¹ Tamtéž, s. 177. Noonan pak zdůrazňuje, že útoky IRA a IRB v Británii byly dokonce úspěšnější než jejich činnost v samotném Irsku neboť se jim podařilo provést velké množství útoků, navodit atmosféru strachu a jejich organizace až do skončení občanské války pouze rostla aniž by zaznamenala zásadnější nezdary, NOONAN, s. 246 a 253-256.

²⁰² BARRY, s. 192-193.

²⁰³ Tamtéž, s. 191.

²⁰⁴ Podle Barryho IRA dokonce poslala dopis britskému veliteli pro oblast Corku, kde přesně toto slibovali, BARRY, s 191-192.

tak psychologické.²⁰⁵ Obdobnou logikou se nejspíše řídili i *Black and Tans* a v odpovědi na ně i IRA. Barry ve svém životopise tvrdí, že protikampaň měla úspěch a již na konci roku 1920 se počet žhářských útoků *Black and Tans* snižuje.²⁰⁶ Barry zmiňuje také vlnu snah protestantů o prodej svého majetku a emigraci,²⁰⁷ což můžeme jednoznačně přičíst právě žhářské kampani IRA, která přenesla těžiště násilí z policejních složek na s nimi sympatizující civilní obyvatelstvo.

3.5.3 Útok na *Custom House*

Od listopadu 1920 válka za irskou nezávislost eskalovala v čím dál násilnější konflikt a násilí se stalo běžnou součástí života obyvatel Irska a ti žili v již dlouhotrvající atmosféře strachu. Republikánská vláda v Dublinu proto potřebovala velké propagandistické gesto, kterým by ukázala slabost britské okupace a zároveň svou vlastní sílu.²⁰⁸ Podle výpovědi Vincenta Byrnea, jednoho z členů *Squadu*, bylo v bráno v úvahu vícero cílů v Dublinu, které byly spjaty s britskou administrativou.²⁰⁹ Cílem se nakonec stal *Custom House*, který byl již během své výstavby trnem v oku irským obchodníkům, neboť zde byly vybírány a ukládány daně a záznamy o nich. Zničení daňových záznamů tak mělo útoku dodat další symbolický význam. A právě symbolický a propagandistický efekt bylo to nejdůležitější, protože krom toho neměl útok prakticky potenciál přinést jakýkoliv zásadní benefit pro další operace IRA v Dublinu, jednalo se pouze o sídlo civilní správy.

Útok podnikla více než stovka členů místí IRA, kteří se v raných odpoledních hodinách postupně shromáždili před budovou a poté do ní vtrhli. Pro zapálení budovy dovnitř členové IRA dopravili množství benzínu, který byl rozlit po velké části kanceláří a zapálen.²¹⁰ *Auxiliaries* posílení vojenskou posádkou *Custom House* brzy obklíčili a zajali 80 členů IRA, pět dalších padlo v přestřelce a stejně tak byla usmrcena trojice civilistů.²¹¹ Čistě z vojenského hlediska byl útok na *Custom House* pro IRA jednou z největších katastrof. Zároveň byl však fenomenálním propagandistickým úspěchem. Hasiči, pozdržení dalšími jednotkami IRA,

²⁰⁵ LYNN, s. 5.

²⁰⁶ BARRY, s. 194.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Velkým proponentem propagandisticky hodnotného útoku byl i prezident *Dáilu* Eamon de Valera, který se od počátku snažil najít cestu, jak omezit násilí a ztráty na životech. Teroristický útok na majetek tak měl být v jeho očích i snahou omezit ztráty na životech prostřednictvím maximalizace psychologického efektu skrze útok na symbolicky významnou budovu. DWYER, s. 240-244.

²⁰⁹ Bureau of Military History, Witness Statemen no. 423, Vincent Byrne, s. 63.

²¹⁰ Bureau of Military History, Witness Statemen no. 423, Vincent Byrne, s. 64.

²¹¹ Obětí byl i správce objektu, kterého IRA zastřelila údajně protože chtěl volat policii, O'HALPIN, Eunan, *Counting Terror, Bloody Sunday, and the Dead of The Irish Revolution*, in: FITZPATRICK, David, *Terror in Ireland, 1916-1923*, Dublin: The Liliput Press, 2012, s. 151-168.s. 164. Pro svědectví o přestřelce, BMH, SW, Byrne s. 65-67.

nestihli dorazit na místo včas a požár tak běsnil dalších pět dní.²¹² *Irish Bulletin* lítostivě komentoval ztrátu architektonické památky, zároveň však vyzdvihoval zničení symbolu dlouholeté tyranie.²¹³ Jiné deníky o útoku mluvily dokonce jako o největším útoku proti britské vládě od začátku války.²¹⁴

Během konfliktu v Irsku se útoky na majetek osvědčily jako výhodná strategie s malým rizikem překročení hranice, kdy proti sobě poštvou potenciální podporovatele, a zároveň zasáhnout symbolické prodloužení svého protivníka či kritickou infrastrukturu. Útok na majetek protestantů a unionistů, případně útok na farmy a skladiště v Británii, sloužil jako odplata za útoky *Black and Tans*, navozoval atmosféru strachu mezi potencionálními cíli a vlastnímu publiku zvedal morálku. Zároveň vypalování farem v odvetě nelze označovat je za mírnou formu terorismu, neboť vypalování farem přímo existenčně ohrožovalo celé rodiny a komunity. Většina útoků byl plánována s cílem dosažení maximálního psychologického efektu a obecně nebylo cílem působit ztráty na životech, neboť většina z nich měla minimální nebo žádnou hodnotu pro samotné vedení války.

Vypalování usedlostí protestantů a unionistů v Irsku, podobně jako útoky v Británii, mělo přenést utrpení války i na probritské a britské civilní obyvatelstvo. To pak mělo v teoretické rovině vyvinout tlak na své politické zástupce k ukončení války. Útok na vládní budovy jako byl *Custom House* měl velký symbolický význam, neboť ukazoval slabost britské správy a manifestoval schopnost irské stínové vlády projektovat násilí i na takto zásadní cíle, většinou považované za nedotknutelné.

3.6 Terorismus během irské války za nezávislost

Irská republikánská armáda byla díky své činnosti během války za nezávislost Rapoportem označena za první příklad teroristické organizace v jeho takzvané druhé vlně. Rapoportova teorie však v žádné jeho práci není podložena rozsáhlejší analýzou konkrétních případů. Nejprve je nutné zhodnotit činnost z hlediska definic terorismu. English, Dietze i Lynn kladou při definování terorismu do popředí politicky motivované použití násilí nebo jeho pohrůžky za účelem dosažení psychologického efektu na širší publikum. Každá z definic má své specifické nuance, toto je však jádro, na kterém se všichni tři autoři shodnou. Když pak tuto jádrovou definici vztáhneme na výše popsané metody využití násilí IRA během války za nezávislost,

²¹² DWYER, s. 241.

²¹³ Citováno z: *Irish Times*, May 28, 1921

²¹⁴ O události informoval i kanadský deník *Chinook Advance*, *Chinook Advance*, June 2, 1921.

musíme dojít k závěru, že značnou část útoků a akcí IRA lze označit za terorismus, což ostatně bylo již naznačeno v podkapitolách věnujícím se konkrétním metodám využití násilí.

Rapoport ve své teorii pracuje s tím, že skupiny či jednotlivci v rámci vlny jsou vždy motivováni zastřešující ideologií, která vytvoří momentum, na něž se „nabalují“ další cíle a ideologie. Zůstává však hlavní ideologie, kterou je v případě druhé vlny národní emancipace vycházející mimo jiné z Wilsonových čtrnácti bodů a práva národů na sebeurčení. Rapoport dokonce tvrdí, že IRA druhou vlnu mezinárodního terorismu spouští.²¹⁵ *Dáil* a jeho ozbrojená odnož neměla žádnou komplexní ideologii, jejich požadavek byl na samostatný stát a pramenil z dlouhé tradice emancipačního hnutí existujícího v Irsku minimálně od začátku 19. století. Zařazení IRA během války za nezávislost do druhé vlny tedy není příliš problematické. I z tohoto důvodu byla IRA vybrána jako kontrolní vzorek pro zhodnocení násilí aplikovaného členy fašistického hnutí v Itálii ve stejném období.

Rapoport jako klíčové pro zařazení organizace do vlny zmiňuje jisté metody a charakter teroristické skupiny typické pro celou vlnu, stejně jako fakt, že skupina inspiruje další teroristy ať již metodou nebo dojde k přenosu ideologie. Zkoumání zahraniční inspirace u IRA je mimo záběr této práce, neboť ta se soustředí především na činnost samotné skupiny.²¹⁶ Mezi typické metody a charakteristiky organizací sdílené napříč vlnou Rapoport řadí zvětšení teroristických skupin oproti první vlně, změnu jejich sociálního složení a taktéž změnu metod mimo jiné i kvůli snaze distancovat se od pejorativního významu terorismu, který začal být na začátku 20. století s terorismem spojován, a nahrazení civilních cílů převážně útoky na bezpečnostní složky okupující imperiální velmoci.

²¹⁵ RAPOPORT, s. *Anti-colonial Wave*, s. 10.

²¹⁶ RAPOPORT, *Anti-colonial Wave*, s. 4.

4. Fašistických terorismus během let 1919-1922

4.1 Kořeny fašistické ideologie a vznik hnutí

Jestliže irské republikánské hnutí vycházelo ve svých požadavcích a ideologii z více než sto let trvající tradice boje o osvobození od britské nadvlády, fašismus můžeme považovat za novou ideologii s kořeny sahajícími do dvou dekad před první světovou válkou, do období *fin de siècle*. Moderní historiografie je klade do intelektuálních proudů jakým byl futurismus, do vyostřeného nacionalismu ovládajícího Evropu v letech těsně před vypuknutím první světové války a v neposlední řadě také do první světové války jako takové.²¹⁷ Ta se stala katalyzátorem pro syntézu v italský fašismus, neboť měla v očích radikálních intelektuálů a nacionalistů sloužit jako nástroj pro obrodu národa jako celku i člověka jako jedince.²¹⁸ Jednou ze základních premis této práce při zkoumání fašistického násilí v kontextu *terrorist studies* a Rapoportovy teorie vln, je tvrzení, že fašismus se ideologicky odlišuje od ostatních teroristických organizací druhé vlny.

Historiografie fašismu je prakticky stejně stará jako samotná ideologie, neboť již ve dvacátých a třicátých letech byla snaha porozumět tomuto novému směru, který brzy našel své příznivce po celé Evropě. Roger Griffin vnímá historiografii fašismu jako rozdělenou na dvě zásadní tradice – liberální a marxistickou.²¹⁹ Griffin pak tvrdí, že během 90. let a začátku nultých let se vyprofiloval takzvaný „nový konsenzus“ ohledně definice fašismu a věří, že této nové optice se podaří stát se univerzálním paradigmatem. Tento „nový konsenzus“ podle Griffina vychází především z liberálního proudu, ze kterého se v 80. letech vyprofiloval empatický přístup k fašismu. Ten spočívá v chápání ideových prohlášení a politických programů fašistů jako upřímných vyjádření cílů a motivů ideologie. Díky tomu přestal být fašismus definován negativně, tedy skrze to vůči čemu se vymezoval, a badatelé se začali čít soustředit na zkoumání fašismu jako myšlenkového proudu a s ním spojených režimů.²²⁰

Autorem definice určující řečený „nový konsenzus“ je sám Roger Griffin a fašismus je jím definován jako „... politická ideologie, jejíž mytické jádro představuje ve svých rozličných permutacích palingenetickou podobu populistického ultranacionalismu.“²²¹ Jestliže tedy

²¹⁷ Například GRIFFIN, Roger, *Modernismus a fašismus*, Praha: Karolinum, 2015, s. 26-32. HRUBOŇ, s. 450-454. MANN, s. 11. DRÁBIK, s. 134-139.

²¹⁸ MARINETTI, Filippo, *Declaration of Futurism*, Poesia, Milán, 1909, 5(6), s. 1. Dostupné také z: <https://bluemountain.princeton.edu/bluemtn/?a=d&d=bmtnaai190904-01.2.3&e=-----en-20-bmtnaai-1--txt-txIN-Annunzio+----->

²¹⁹ GRIFFIN, Roger, *Fašismus*, Praha: Karolinum, 2021, s. 19-20.

²²⁰ DRÁBIK, s. 26-27.

²²¹ GRIFFIN, *Fašismus*, s. 57.

použijeme Griffinova vlastní slova, chápe fašismus jako myšlenkový směr, který je charakteristický utopickou snahou o znovuoobnovení či obrodu organického národa, nacházejícího se v krizi, a to skrze revoluční sjednocení tohoto národa do jednoho přirozeného celku bez ohledu na třídní či jiné dělení.²²² Při aplikaci Griffinovy definice je nutné neopomínat fakt, že se snaží zkonstruovat nikoliv definici konkrétního fašistického hnutí, nýbrž se snaží nalézt „ideální fašismus,“ tedy myšlenkové jádro společné pro všechny fašistické ideologie, které permutují do různých podob ovlivněných regionálními zvláštnostmi a obecně podmínkami v nichž daná permutace vzniká.²²³

Jestliže Griffin považuje fašismus vznikající v období těsně po první světové válce za novou univerzální ideologii v tomto podobnou liberalismu či socialismu, tak britský sociolog Michael Mann, dlouhodobě se zabývající zdroji moci ve společnosti, považuje fašismus za distinktivně meziválečný fenomén. Podmínky a normy ve společnosti se podle něj natolik změnil, především vlivem druhé světové a Studené války, že v takové podobě, jako v meziválečném období, se již fašismus neobjeví.²²⁴ Mann pochybuje o mobilizační síle samotného ultranacionalistického palingenetického mýtu a tvrdí tedy, že Griffinova definice je nedostačující.²²⁵ Toto tvrzení s největší pravděpodobností vychází i z výše zmíněného faktu, kdy Mann pracuje s fašismem jako ryze meziválečným konceptem a na rozdíl od Griffina má tedy užší vzorek pro aplikaci definice, což mu umožňuje jej zpřesnit pro zkoumání konkrétního období. Mann proto definuje fašismus jako „...usilování o transcendentní a očistný národní etatismus prostřednictvím paramilitarismu.“²²⁶

Stejně jako Griffin chápe fašistický nacionalismus jako překračující třídní rozdíly, organický a palingenetický, poslední zmíněný rys však sleduje u většiny nacionalismů.²²⁷ Mnohem zásadnější pro fašismus podle Manna etatismus, neboť podle slov Mussoliniho bude pod fašistickou nadvládou vše státem a nic mimo stát,²²⁸ a očišťování. Očista od vnějších i vnitřních

²²² Tamtéž.

²²³ Tamtéž, s. 11-12 nebo s. 108-112.

²²⁴ MANN, s. 353-365.

²²⁵ Tamtéž, s. 11-13.

²²⁶ Tamtéž, s. 13.

²²⁷ Tamtéž. "Fašismus odporuje sektářství. Vítá každou osobu, která upřímně vyznává jeho zásady a podřizuje se jeho disciplíně." nebo "Autonomní hodnoty prosazované jednotlivci, stejně jako kolektivní hodnoty prosazované množstvím a zastávané organizovanými kolektivními subjekty, jako jsou rodiny, obce, cechy a podobně, by měly být podporovány, rozvíjeny a hájeny. Ale toto musí být vždy prováděno v rámci Národa, entity, které jsou tyto hodnoty podřízeny." a "Jediná věc je zásadní: aby byli hluboce ovlivněni zásadou, že Národ stojí nad všemi sociálními třídami." *Il Programma del Partito Nazionale Fascista* [online], 1921. [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/programma-del-partito-nazionale.html>

²²⁸ "...pro fašisty je vše v Státě, a mimo něj nemůže existovat nic lidského ani duchovního, natož mít hodnotu." MUSSOLINI, Benito, *The Doctrine of Fascism*, Bibliotheca Fascista [online], [cit. 2023-07-30]. Dostupné z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/doctrine-of-fascism-1932>.

neprátel je podle něj dalším důležitým rysem fašismu, který se od počátku vymezoval proti všem konkurenčním ideologiím, během v této práci diskutovaného období to byl především socialismus a komunismus, a dalším skupinám, které vnímají jako nepřátelům národa.²²⁹

Posledním zásadním rysem fašismu je podle Manna paramilitarismus. Paramilitarismus a násilí nejsou pro fašisty pouhým způsobem, jak získat moc ve státě, ale i zásadní hodnotou v rámci celé ideologie. Toto odspoda, ale zároveň hierarchicky organizované, násilí je tím, co fašismu umožňovalo překonat třídní a další hranice ve společnosti a sjednotit tak národ skrze násilí v jeden silný stát.²³⁰ Mytizované násilí tak funguje jako pojící prvek národa a zároveň mu umožňuje dále se očišťovat od vnímaných nepřátel uvnitř i vně něj samého, ať se již jedná o socialisty, církve, homosexuály nebo Židy, záleží vždy na regionálních nuancích.²³¹ Právě tento důraz na faktor paramilitárního násilí je hlavním důvodem, proč tato práce operuje se syntézou Mannovy teorie doplněné o Griffinův důraz na palingenezi a mytologické jádro fašismu. Zároveň svou definicí více zaměřenou konkrétně na meziválečné období lépe a konkrétněji popisuje ideologii italského fašistického hnutí ve zkoumaném období.

4.1.1 Ideologické pilíře fašismu

Jak Griffin, tak Mann a většina dalších soudobých badatelů chápe ultranacionalismus jako zásadní hodnotu a klíčový prvek fašismu. Jedním z jeho pilířů je tedy logicky vyhocený militantní nacionalismus přítomný v mnoha státech Evropy v období těsně před první světovou válkou. V kontextu Itálie mezi roky 1914 a 1919 bývá popisován jako intervencionismus. Toto hnutí se v Italské společnosti zformovalo v reakci na začátek první světové války a italské odmítnutí vstupu do konfliktu na straně centrálních mocností.²³² Intervencionisté tvořili

²²⁹ MANN, s. 16. "Proto je fašismus v opozici k socialismu, který omezuje pohyb dějin na třídní boj a ignoruje jednotu tříd stanovenou v jediné ekonomické a morální realitě ve Státě." MUSSOLINI, Benito, *The Doctrine of Fascism*, Bibliotheca Fascista [online], [cit. 2023-07-30]. Dostupné z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/doctrine-of-fascism-1932>. Protivníkem byla ale i lidová strana a ve fašistickém hnutí je prakticky od počátku sledovatelný antisemitismus. „...máme co do činění s Stranou infikovanou socialismem.... Strana lidu vyhlašuje válku fašismu a válku budeme mít. Metody této války závisí na místních okolnostech; následné vývoje této války nelze předvídat..." MUSSOLINI, Benito, *Us and the People's Party*, Il Popolo d'Italia, Milán, 1922. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/us-and-peoples-party.html>. "Mezinárodní plutokracie, ovládaná a kontrolovaná Židy, má nejvyšší zájem urychlit celý ruský život skrze proces molekulární dezintegrace až k bodu paroxysmu." MUSSOLINI, Benito, *The Accomplices*, Il Popolo d'Italia, Milán, 1919. Dostupné také z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/the-accomplices.html>

²³⁰ Tamtéž, s. 16-17. "Každý občan má povinnost sloužit v armádě. Naše armáda se musí začít vnímat jako integrovaná do jednotného ozbrojeného Národa." *Il Programma del Partito Nazionale Fascista* [online], 1921. [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/programma-del-partito-nazionale.html>

²³¹ Tamtéž.

²³² FOOT, John, *Blood and Power, Rise and Fall of Italian Fascism*, London: Bloomsbury Publishing, 2022, s. 34-35.

poměrně marginální část společnosti a požadovali vstup Itálie do války na straně *Entente*, což bylo nejčastěji motivováno antagonismem namířeným směrem k Rakousku, jež bylo vnímáno jako historický utlačovatel Itálie. Zároveň si nacionalisté od války slibovali územní expanzi na úkor Rakouska-Uherska do oblastí jako bylo Jižní Tyrolsko nebo Dalmácie.²³³ Část nacionalistů také chápala válku jako očištný proces a spatřovali ve válce možnost utužit a sjednotit národ, chápali ji jako katalyzátor palingeneze, která se později podle Griffina stala jádrem fašistického mýtu.²³⁴

Část intervencionistů tvořila skupina intelektuálů kolem Filippa Marinettiho, jejíž členové se označovali za futuristy. Marinetti se stal jedním ze zakládajících členů *Fasci di Comabitimento* a jeho myšlenky, známé především skrze spis *Manifesto del Futurismo*, zásadně ovlivnily Mussoliniho ve formování osobní filosofie, která se již během války stala impulzem pro Mussoliniho rozkmitření se socialisty.²³⁵ Italský fašismus z futurismu přebírá jednak smysl historického pokroku, ale především pak glorifikaci násilí a války. Ty měly být v očích futuristů očištným procesem pro společnost, jež „zničí muzea, knihovny, moralismus, feminismus a zbabělost.“²³⁶ Tyto symboly liberální společnosti, chápané jako kostnaté, disfunkční a stařecké, se tak staly po válce jedním z hlavních nepřátel fašismu společně se socialisty. Futuristé stejně tak uctívali mládí, vnímané jako motor a aktér historického pokroku, což později odráželo i věkovou skladbu fašistického hnutí a jeho kult zdravého mládí.²³⁷

Jestliže válka pro futuristy a nacionalisty znamenala pokrok, nástroj k očištění a palingenezi národa, tak je poměrně logické, že z prožitého utrpení ospravedlněného ideály nacionalismu z bojů na italské frontě vzešel koncept *Aristocrazia delle Trincee* – zákopové aristokracie a *trincerocrazia* – zákopokracie, kterou měla nová elita ustavit. Mussolini ve svém článku publikovaném v novinách *Il Popolo d'Italia* v roce 1917 předvídá, že vojáci zocelení válkou se vrátí do vlasti a vytvoří novou vládnoucí vrstvu.²³⁸ Samotná idea vychází z výše zmíněné futuristické představy války jako očištného procesu, který zoceluje jedince a generuje tedy nové, lepší lidi – zákopovou aristokracii složenou z válkou zocelených mladých mužů. Jejich

²³³ GERWARTH, s. 212.

²³⁴ GRIFFIN, s. 50-56.

²³⁵ HIBBERT, s. 36-37

²³⁶ MARINETTI, Filippo, *Declaration of Futurism*, Poesia, Milán, 1909, 5(6), s. 1. Dostupné také z: <https://bluemountain.princeton.edu/bluemtn/?a=d&d=bmtnaai190904-01.2.3&e=-----en-20-bmtnaai-1--txt-txIN-Annunzio+----->

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ MUSSOLINI, Benito, *Trenchocracy*, *Il Popolo d'Italia*, Milán, 1917. Dostupné také z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/trenchocracy.html>

hlavními atributy mělo být právě mládí spojené s odvahou, rozhodností a ochotou konat násilí. Skrze násilí se pak měli domoci vlády ve státě a skrze násilí měl být národ očištěn.²³⁹

Z této Mussoliniho ideje tak po válce vykryštovalo *arditismo*, představa že to budou elitní jednotky *Arditi*, kdo bude sloužit jako předvoj této změny, neboť ti byli považováni za elitu i mezi zákopovou aristokracií. Když se však ukázalo, že fašismus nedokáže přitáhnout dostatečné množství válečných veteránů, *Arditi* se stali elitou mezi fašisty, sloužili jako důstojníci a pomohli ustavit instituci *squadrismo*, tedy doktríny a organizace polovojenských jednotek, jejichž úkolem byl právě přerod a očištění národa skrze násilí.²⁴⁰ Zde tedy lze sledovat přímé kořeny paramilitarismu, která zdůrazňuje ve své definici Michael Mann, v kombinaci s Griffinem popsanou palingenezí.

4.1.2 Zformování fašistického hnutí

Výše popsané faktory a ideje sloužily jako pomyslné pilíře pro vznik fašismu, rozhodujícím faktorem pro jeho zformování však byl sám Benito Mussolini. Mussolini byl prakticky od dětství veden k socialismu a pokračoval tak ve stopách svého otce. Před válkou se stal hlasitým, i když stále víceméně marginálním, proponentem radikálního revolučního křídla italských socialistů. Byl rezolutně proti válce v Africe, uprchl do Švýcarska před vojenskou službou, a ještě na začátku první světové války v roce 1914 se stavěl proti vstupu Itálie do evropského konfliktu.²⁴¹ Během roku 1914 u něj došlo k radikální změně názoru. Nejspíše ovlivněn Marinettiho futuristickým manifestem začal být jedním z mála radikálních socialistů podporujících vstup do války, neboť v ní spatřoval příležitost pro svržení kapitalismu, a především zocelení proletariátu.²⁴² Díky tomu byl Mussolini čím dál více ve straně marginalizován, až ji nakonec opustil na podzim roku 1914 a založil proválečné noviny *Il Popolo d'Italia* a skrze hnutí *Fascio Rivoluzionario d'Azione Internazionalista* se stal hlasitým proponentem zapojení Itálie do války.²⁴³

Jeho odklon od socialismu směrem k radikálnímu nacionalismu pokračoval až do konce války, i když jisté ideje socialismu u něj přetrvaly do konce života, jak svědčí politika jeho loutkové sociální republiky Salò na konci druhé světové války. V roce 1915 byl Mussolini povolán do armády, kde se účastnil bojů na frontě, dokud nebyl hospitalizován se syfilidou, po čemž byl

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ MUSSOLINI, BENITO, *Speech in Milan, May 24, 1920: The fifth anniversary of Benito Mussolini's entry into the war*, Milán, 1920. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/discorso-milano-24-maggio-1920.html>

²⁴¹ HIBBERT, s. 21-39.

²⁴² Tamtéž, s. 35-39.

²⁴³ BOSSWORTH, Richard J. B., *Mussolini*, London: Arnold, 2002, s. 100-105.

demobilizován a vrátil se k publikační činnosti v *Popolo d'Italia*.²⁴⁴ Z Mussoliniho se během let 1917-1919 stal hlasitý zastánce válečných veteránů, na čemž se snažil vybudovat své hnutí, jež mělo spojovat výše zmíněné myšlenky nacionalismu, futurismu a zákopokracie do nové ideologie, třetí cesty, která měla Itálii zbavit hrozby socialismu a zkosnatělosti liberalismu.²⁴⁵ Fašistické hnutí vzniklo 23. března 1919 během setkání necelých dvou stovek Mussoliniho příznivců v hale na milánském náměstí *Piazza San Sepolcro*, které dalo název i mýtu o zakládajících fašistech známých jako *sansepolcristi*, kteří požívali v hnutí až mytologického statusu a jejichž členem byl i futurista Marinetti.²⁴⁶ Nejčastěji se uvádí, že fašismus neměl jasné třídní složení, zároveň je však třeba zmínit, že většinu přítomných a později i raných členů hnutí tvořili muži ve věku do čtyřiceti let pocházející ze střední a nižší střední třídy.²⁴⁷ Během období do roku 1926 se fašistická ideologie teprve formovala a procházela častými změnami, nicméně již v době založení *Fasci di Combattimento* byly přítomné tři výše zmíněné základní ideje, z nichž v následujících letech vyrostlo hnutí squadristu.

Squadristé byli prakticky bez výjimky fašisté a hnutí bývají proto často považována za totožné, ač v letech 1918-1922 v Itálii existovalo velké množství paramilitárních organizací či politických milic, z nichž mnohé nesly ve svém názvu italské slovo *fasci* znamenající svazek. Právě squadristé sloužili jako ozbrojená složka fašistického hnutí a skrze squadristy se Mussolinimu podařilo v Itálii uchvátit moc ve státě. Fašisté postupně po roce 1920 získali velkou popularitu svým nejprve verbálním a později násilným vystupováním proti radikálním italským socialistům, kteří se po rozšíření volebního práva stali jednoznačně nejsilnější stranou v italské politice a období 1919-1920 bývá označováno v italských dějinách jako *bieno rosso* – rudé dvouletí.²⁴⁸ Po úspěchu socialistické revoluce v Rusku panoval ve velké části Evropy strach z šíření bolševismu, což nahrávalo do karet fašistům, kteří se o počátku profilovali jako protibolševičtí a slibovali nastolení pořádku silou.²⁴⁹

Během let 1920 a 1921 se fašistům podařilo získat kontrolu nad velkou částí severní i centrální Itálie a Apulie, nejčastěji na úrok socialistů a státu, který se ukázal neschopný či neochotný

²⁴⁴ GERWARTH, *Poražení*, s. 161.

²⁴⁵ MUSSOLINI, Benito, *Trenchocracy*, Il Popolo d'Italia, Milán, 1917. Dostupné také z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/trenchocracy.html>

²⁴⁶ MARINETTI, Filippo, *Il Poema dei sansepolcristi*, Tipografia del Popolo d'Italia, 1939, s. 15.

²⁴⁷ MANN, s. 17-23. Duggan tvrdí, že krom sociální skladby bylo zásadní i mládí, přičemž v oblasti Boloni a Ferary tvořili studenti přibližně 17% členů *fasci* mezi 80% a 90/ v témže regionu bylo ve věku 17-27 let, DUGGAN, Christopher, *Fašistické hlasy, Důvěrné dějiny Mussoliniho Itálie*, Prada: Academia, 2022, s. 57-58.

²⁴⁸ FOOT, *Blood and Power*, s. 41.

²⁴⁹ GERWARTH, s. 155. "...co my fašisté odmítáme, je bolševický prvek v italském socialismu." MUSSOLINI, BENITO, *Speech in Trieste, September 20, 1920*, Trieste, 1920. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/speech-in-trieste-september-20-1920.html>

proti nim zasáhnout. V roce 1922 tak již jednali squadristé prakticky bez zásadnějšího odporu jak ze strany poražených socialistů, tak ze strany státních složek, které s fašisty v mnoha případech dokonce spolupracovaly.²⁵⁰ V roce 1921 založená fašistická strana *Partito Nazionale Fascista* (PNF) uspěla ve volbách, fašisté získali 35 křesel v liberální protisocialistické koalici a dostalo se jim tak v očích veřejnosti další legitimizace.²⁵¹ Násilná kampaň fašistů vyvrcholila v říjnu 1922 pochodem na Řím, kdy nižší tisíce fašistů vyhrožovaly násilným převratem a italský král Viktor Emanuel podlehl ukázce síly a jmenoval Mussoliniho premiérem.²⁵² Tímto symbolickým momentem však squadristický teror neskončil a squadristické násilí zůstalo každodenní součástí života mnoha Italů až do pacifikace squadristů v roce 1924, a i přesto mýtus *squadristu* hrál ve fašistické straně a režimu velkou symbolickou roli až do jeho svržení.²⁵³

4.2 Metody fašistického násilí

Soudobý výzkum se shoduje, že politické násilí hrálo ve vývoji Evropy po první světové válce zásadní roli. Stejně tak tomu bylo i v případě Itálie a vzestupu fašistického hnutí. Většina odborných prací se tradičně věnovala roli násilí ve vzestupu fašismu v Německu a nacistickým paramilitárním uskupením SA a SS, v posledních letech dochází k obratu a squadristu se dostává větší pozornosti. Historici se shodují, že násilí páchané squadristy mělo významnou symbolickou složku a nemělo za účel pouhou fyzickou likvidaci přímých cílů, nýbrž mělo svou symbolikou a mytologií působit jak na širší publikum z řad populace Itálie, tak na samotné squadristy.²⁵⁴ Tato kapitola představí souhrn metod používaných squadristy a uvede vybrané metody do kontextu s konkrétními útoky v letech 1919-1922.

Centrem fašismu se stala v letech 1919 a 1920 především oblast Pádské nížiny, přičemž samotné hnutí bylo založeno v Miláně. První centra fašismu se tak tvořila především v severoitalských městech jako je Milán, Boloňa, Cremona a Ferrara. Průmyslová centra i venkov v letech 1919 a 1920 úspěšně ovládli socialisté, společně s nově vzniklou křesťanskou lidovou stranou známou jako *popolari*. A právě v těchto oblastech fašisté začínali svou činnost a získávali první příznivce, a to především z řad maloburžoazie a venkovských majitelů půdy. Tyto skupiny nejvíce pociťovaly posílení socialismu a staly se tak logickými podporovateli

²⁵⁰ DRÁBIK, s. 152.

²⁵¹ HRUBOŇ, s. 456.

²⁵² Tamtéž, s. 457.

²⁵³ SONNESSA, Antonio, *The 1922 Turin Massacre (Strage di Torino), Working Clas Resistance and Conflict within Fascism*, in: *Modern Italy*, roč 10, č. 2, 2005, 187-205. s. 200-201.

²⁵⁴ FOOT, John, *A Microhistory of Fascist Violence, Squadristi, Victims and Perpretrators*, in: *Journal of Modern Italian Studies*, roč. 27, č. 4, 2022, s. 528-549. s. 3.

fašistických oddílů. První akce fašistických svazků sestávaly z narušování socialistických shromáždění, pokřikování na jejich řečníky a pouličních potyček se stávkujícími dělníky v severoitalských městech.²⁵⁵

4.2.1 Útoky na centra socialistické moci

Již v roce 1919 však fašisté přešli k použití násilnějších a tvrdších metod. Prvním krokem k eskalaci fašistického násilí byly útoky na redakce novin sympatizující s protivníky fašistů, nejčastěji socialisty a komunisty, až později začali fašisté útočit i na umírněnější skupiny jako byli liberálové, lidovci a církev. Útoky nejčastěji probíhaly v kontextu širších nepokojů ve městě, jako bude demonstrováno na případu vypálení redakce *Avanti!* v roce 1919, kdy fašisté po střetech s protivníky vzali útokem i redakci novin, zničili její vybavení a vypálili ji.²⁵⁶ Takovéto útoky se mnohokrát opakovaným vzorcem a neomezily se pouze na redakce novin. Cílily i na další centra moci socialistů jako byly stranické pobočky, sídla demokraticky zvolených socialistických místních administrativ a v neposlední řadě sídla místních organizací jako byly odbory známé jako *Camere del Lavoro* – domy práce.²⁵⁷ Tímto se fašisté snažili jednak omezit působení institucí sídlících v daných budovách, ale také ukázat svým protivníkům a celé veřejnosti, že socialisté nedokáží ochránit své vlastní redakce, stranická centra a sídla odborů.

Útok na *Avanti!* měl předznamenat mnoho dalších takových fašistických útoků. Socialistický deník nebyl jediný, který se stal terčem fašistického teroru, stejně jako fašisté nebyli jediní, kdo v Itálii používal bombové útoky k prosazení svých cílů. V březnu 1921 skupina anarchistů odpálila výbušniny v prostorách divadla Diana v Boloni. Výbuch zabil jednadvacet lidí a zranil přes sto padesát dalších. Anarchisté si divadlo vybrali proto, že se jednalo o oblíbené místo mezi boloňskou buržoazií a dalšími třídními nepříteli anarchistů.²⁵⁸ Ještě téhož dne fašisté v odvetě zaútočili na redakci deníku *Umanità Nova* založené anarchisty v roce 1909 do něhož přispíval i jeden ze symbolů italské radikální levice Errico Malatesta.²⁵⁹ Útok proběhl takřka

²⁵⁵ "...vydal jsem článek, který udělal určitý dojem také mezi některými přáteli. Měl název "Návrat triumfující bestie." V něm bylo řečeno: "Jsme připraveni kopat zákopy na náměstích Itálie a postavit ostnatý drát, abychom vyhráli naši bitvu a bojovali do posledního proti nepříteli uvnitř." MUS SOLINI, BENITO, *Speech in Bologna, April 3, 1921*, Boloňa, 1921. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/speech-in-bologna-april-3-1921.html>

²⁵⁶ VERA, Paolo, *Giacinto Menotti Serrati, direttore dell'Avanti!*, La Folla, Milan, 1920. Dostupné také z: https://www.intratext.com/IXT/ITA3216/_P2.HTM

²⁵⁷ SALUPPO, Alessandro, *Paramilitary Violence and Fascism, Imaginaries and Practices of Squadristo, 1919-1925*, in: *Contemporary European History*, vyd. 29, č. 3, 2020, 289-308. s. 294.

²⁵⁸ DRÁBIK, s. 159.

²⁵⁹ "Naše trestné výpravy, všechny tyto násilné činy, které se objevují v novinách, musí vždy mít charakter spravedlivé odplaty a legitimní odvetě; protože jako první uznáváme, že je smutné, po boji s vnějším nepřítelem, muset bojovat proti nepříteli uvnitř, kteří, ať už chtějí nebo ne, jsou Italové. Ale je to nezbytné, a dokud je to

jako kopie útoku na *Avanti!* v roce 1919. Fašisté vtrhli do budovy, poničili její interiéry, tiskařské i psací stroje a co mohli, to vyházeli na ulici a před zraky přihlížející policie spálili.²⁶⁰ Téhož dne v noci proběhl útok na dříve poničenou redakci *Avanti!*, které byly v rekonstrukci po předchozím útoku squadristů v roce 1919 a byly tak obloženy lešením, které se stalo terčem fašistického útoku zápalnými bombami.²⁶¹

Cíli squadristických útoků se nestávaly pouze noviny, ale důležitým cílem byly také instituce symbolizující vliv a moc socialistů. Socialisté během voleb 1919 na rozdíl od fašistů zaznamenali velké volební úspěchy. Tím ale mnozí socialisté na záda namalovali terč jak sobě, tak socialisty ovládaným institucím. Jeden z prvních takových úspěšných útoků se odehrál v listopadu 1920 v Boloni. Do čela tamní odborové organizace se díky své kampani během „rudého týdne“ v roce 1914 a během stávek po válce dostal známý odpůrce války Ercole Bucco. Na začátku listopadu fašisté hlasitě rozhlašovali, že hodlají zaútočit na *Camera del Lavoro*, tedy sídlo socialistických odborů. To stačilo k tomu, aby Bucco nechal posílit ostrahu budovy složenou z ozbrojených rudých gard, které se záhy s fašisty střetly během 4. listopadu. Bucco neustál fašistický nátlak a nechal rudé gardy odzbrojit policií, která několik desítek z nich rovnou zatkla. Bucco nejspíše doufal, že tak předejde násilí, nicméně fašisté v noci *Camera del Lavoro* stejně napadli a poničili.²⁶²

Provokace a výhrůžky se ukázaly jako velmi užitečný nástroj v napjaté situaci v Boloni a když se po lokálních volbách 1920 ujal role starosty socialistický kandidát, využili tuto taktiku fašisté znovu. Během inauguračních oslav 21. listopadu 1921 se do davu socialistů vmísila skupina ozbrojených fašistů, kteří po proslovu nového starosty vyslali směrem k radnici *Palazzo d'Accursio* několik výstřelů.²⁶³ Ostraha místa opětovala střelbou do davu, kde tušili útočníky. Situace eskalovala do mohutné přestřelky, během které podle některých svědků bylo vystřeleno na tisíc nábojnic, jejíž počet obětí se vyšplhal na deset mrtvých včetně jednoho dítěte a desítky zraněných.²⁶⁴ Zmatené situace v okolí *Palazza* využil neznámý maskovaný útočník, který

nezbytné, budeme pokračovat v této obtížné a nevděčné úloze." MUSSOLINI, BENITO, *Speech in Bologna, April 3, 1921*, Boloňa, 1921. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/speech-in-bologna-april-3-1921.html>

²⁶⁰ FOOT, *Blood and Power*, s. 84.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² FOOT, *Blood and Power*, s. 62.

²⁶³ PILASTRI, Federico Saladini, *21 Novembre 1920: l'eccidio di Palazzo D'Accursio come nascita del fascismo*, Bibliomanie: Letterature, Storiografie, Semiotiche [online], 2017 [cit. 2023-07-30]. Dostupné z: <https://www.bibliomanie.it/?p=297>

²⁶⁴ DRÁBIK, s. 155-156.

pronikl do jednacího sálu, kde měla proběhnout inaugurační schůze nového starosty, a zastřelil nacionalistického poslance a veterána Giulia Giordaniho.²⁶⁵

Identita střelce nebyla nikdy odhalena, což nezabránilo sérii fašistických odvet především na významných představitelích opozice, které se bude věnovat pozdější část této kapitoly. Události 4. listopadu znamenaly rozklad místní správy a demokracie v Boloni, neboť nový socialistický starosta Gnudi už nebyl uveden do funkce a postupně všichni zastupitelé složili své funkce, až byla místní správa vládou rozpuštěna. Fašistům se tak dvěma útoky podařilo anulovat výsledky demokratických voleb a zlikvidovat odborovou organizaci v jedné z bašt severoitalského dělnického hnutí.

4.2.2 Nájazdy na vesnice a menší města

Společně s útoky na symboly socialistické vlády se staly takřka synonymem pro squadristické násilí nájazdy na vesnice a města na Italském venkově. Tyto útoky, prezentované jako trestné výpravy za prohřešky protivníků, byly dopředu často oznámeny a doprovázeny ultimátem na rezignaci socialistického starosty či jiných hodnostářů. Druhou variantou pak byly překvapivé útoky uprostřed noci.²⁶⁶ Fašistické násilí, obzvláště v případě trestných výprav, často doprovázelo prozpěvování písní, konzumace alkoholu a všeobecné veselí ze strany fašistů, které ještě umocňovalo hrůzu, kterou nájazdy v obyvatelích Itálie probouzely.²⁶⁷ Fašisté při svých útocích sledovali nikoliv pouze snahu fyzické likvidace konkrétního cíle, naopak jejich násilí cílilo primárně na symbolické a viditelné prvky projektující vliv socialistů v oblasti, stejně jako útok na základní jistoty lidí, jako bylo bezpečí domova.

Útokem na symboly vlivu socialistů se snažili docílit především psychologického efektu – ukázat slabost socialistů neschopných bránit i svá centra moci, čímž jednak v mnoha případech vyvolali reakci ze strany protivníka, která dávala další záminku pro fašistické násilí. Fašisté se tak řídili principem neúměrné odplaty – vyprovokovali socialisty vlastním útokem a na socialistickou reakci pak sami odpověděli vystupňovaným násilím.²⁶⁸ Vytvářeli tak de facto asymetrický konflikt, neboť fašistické bojůvky, ač zpočátku zdaleka ne tolik početné jako socialisté, byly lépe vyzbrojené, organizované díky veteránům ve svých řadách a očividně byli

²⁶⁵ FOOT, John, s. 67-68.

²⁶⁶ DUGGAN, s. 55.

²⁶⁷ Squadristé často krom konzumace alkoholu s pácháním násilí spojovali další pro ně žertovné a zábavné události jako skládání písní nebo hraní fotbalu v obsazené vesnici. Jednotlivé *fasci* si pak dávaly jména jako „Blesk“, „Desperát“ nebo „Me ne frego“ (doslova „Kálím na to!“ což se stalo oblíbeným heslem squadristů. DUGGAN, s. 58.

²⁶⁸ SALUPPO, s. 6.

jejich členové ochotní až zapálení konat extrémní násilí.²⁶⁹ Krom vyvolání řetězce násilného konfliktu, ve kterém byli díky zmíněným výhodám fašisté většinou vítězní, bylo cílem útoků i ukázat, že fašisté jsou alternativou jak k socialistům, tak ke státu. Fašisté se tak mohli italské veřejnosti prezentovat jako jediná záruka bezpečnosti a stability v období slabosti italských vlád a zároveň jako poslední bašta stojící mezi Itálií a bolševickou revolucí.²⁷⁰

Většinou se na trestnou výpravu složilo několik *fasci* z okolí cíle. Na místo se dopravili na korbách nákladních aut a vyzbrojeni byli širokým arzenálem včetně revolverů, pušek, výbušnin, nožů a obušků, z nějž značná část byla fašistům v mnoha případech poskytována sympatizanty z řad místní policie či dokonce armády.²⁷¹ Útoky ušetřené často nezůstaly ani samotné domovy a příbytky podezřelých nepřátel fašismu a italského národa a popelem tak často lehlo nemálo domovů socialistů i jejich rodin.²⁷² Prominentní poslanec za PSI Matteotti ve své řeči před parlamentem z 31. ledna 1921 popsal jak squadristické nájezdy vypadaly v oblasti Polesine. Fašisté doprovázeni místními sympatizanty z řad střední třídy a latifundistů uprostřed noci na armádou zapůjčených nákladních autech vjeli do vybrané vesnice a obklíčili vyhlídnuté cíle, nejčastěji domovy socialistických předáků. Předák dostal na výběr buď se poddat a vyjít nebo mu byl dům zapálen nad hlavou. Následoval únos svázaného předáka, mučení a oběť byla pak zanechána za vesnicí přivázaná ke stromu. Pokud se oběť bránila, byla zastřelena.²⁷³

Pokud chtěli fašisté zasít mezi obyvatele co největší možnou míru strachu, útoky probíhaly ve dne. Dvojice takových útoků se odehrála během dubna 1921 ve Foianu v centrální Itálii, které se mělo stát odstrašujícím příkladem pro celou oblast.²⁷⁴ První útok nejspíše sloužil pouze jako předehra, neboť trval pouze krátce a bití se soustředilo na několik představitelů odborů a PSI. Jednalo se pouze o ukázkou síly a zastrašení socialistických zastupitelů, kteří tak dostali příležitost odstoupit. Slíbený druhý útok se odehrál o pět dní později, v neděli 17. dubna, kdy několik dodávek plných squadristů vyzbrojených puškami ze zbrojnice nedaleké vojenské posádky vtrhlo s úsvitem do města. Následovalo bití socialistů, ničení domů a další násilnosti

²⁶⁹ DRÁBIK, s. 154.

²⁷⁰ MUSSOLINI, Benito, *The Accomplices*, Il Popolo d'Italia, Milán, 1919. Dostupné také z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/the-accomplices.html>

²⁷¹ Drábik zmiňuje poskytování zbraní a vozidel armádou a policií. Zároveň mluví o tom, že na přelomu let 1920 a 1921 měli už fašisté takřka univerzální podporu středních a vyšších tříd v boji proti socialistům, což se však ještě neprotivilo ve volbách, neboť fašisté zaznamenali pouze částečný úspěch. DRÁBIK, s. 152.

²⁷² Jedním z důsledků squadristického násilí tak byla ztráta pocitu bezpečí vlastního domova, která jistě vedla k zintenzivnění a zvsuhypřítomnění atmosféry strachu. SALUPPO, s. 8.

²⁷³ Atti Parlamentari, Camera dei Deputati, Legislatura XXV, 1A sessione, Discussioni, tornata del 31 gennaio 1921, pp. 7164-7175. Dostupné z: http://www.pertini.it/turati/Matteotti90_antologia_Fascismo.pdf

²⁷⁴ FOOT, *Blood and Power*, s. 87.

obvykle provázející „trestné výpravy“ včetně konzumace alkoholu a bujarého fašistického veselí.²⁷⁵

4.2.3 Bití, únosy a zabití

Fašistické násilí však mělo podobu i mnohem osobnější. Takřka na denním pořádku byly útoky na socialisty, jejich bití, únosy a v mnoha případech i vraždy. Dodnes nejsou známa přesná čísla obětí squadrstického násilí, pro fašistický režim byly tyto oběti pouze druhořadé a veškerá pozornost se soustředila na fašistické mučedníky tohoto období. Přesto většina seriózních odhadů mluví o vyšších stovkách zabitých a tisících zraněných v důsledku střetů s fašisty nebo fašistických útoků.²⁷⁶ Zároveň tato osobnější forma násilí, cílená na jedince či malé skupiny získala silně ritualizovanou a symbolickou formu, která měla ještě umocnit psychologický efekt jak na samotnou oběť, tak i na její okolí, obzvláště v případě, že ritualizované násilí bylo vykonáváno veřejně či byla oběť na veřejnosti vystavena.²⁷⁷

Nejprostší formou tohoto osobního násilí bylo přepadení vybrané oběti a často velmi brutální zbití. Bití nemělo na rozdíl od nájezdů danou formuli a často celý čin vznikl organicky bez většího plánování nebo jako důsledek konzumace alkoholu mladými fašisty. V drtivé většině případů fašisté spoléhali na šok způsobený rychlostí útoku a drtivou početní převahu. Cílem skupiny i desítek squadrstů se stávali jedinci i malé skupinky.²⁷⁸ Útoky probíhaly na ulici, během shromáždění nebo v domově oběti. Útočníci vyzbrojení směsicí chladných i střelných zbraní dotyčného či jeho obydlí obklíčili a dali mu na výběr, buď se poddá nebo bude zastřelen.²⁷⁹ Následovalo surové bití kyji, železnými trubkami, obušky a v některých případech dokonce zmrzačení oběti. Pro svou symbolickou hodnotu bylo mezi fašisty velmi oblíbené bití obuškem do hlavy, které jednak působilo velmi vážná zranění a zároveň symbolizovala brutální formu pedagogické činnosti – podle Mussoliniho slov bylo třeba vtlouct socialistům rozum do hlavy.²⁸⁰

²⁷⁵ Nájezd na Foiano se části zúčastněných fašistů vymstil, neboť na cestě zpět byla jedna z dodávek přepadena a několik fašistů bylo zraněno a jeden zabit. To však spustilo v oblasti sérii tvrdých odvet včetně vypálení statku, u kterého místní léčku přichystali. FOOT, *Blood and Power*, s. 88.

²⁷⁶ DUGGAN, s. 61.

²⁷⁷ SALUPPO, s. 13.

²⁷⁸ Lze ilustrovat na případu přepadu Missiana, který byl obklopen skupinkou fašistů v Římě, zbit a byly mu oholeny vlasy na znamení potupy, FOOT, *Blood and Power*, s. 60-61.

²⁷⁹ Podobný případ sleduje mikrohistorická sonda do konkrétního případu z února 1922, kdy skupinka fašistů „oblehla“ dům komunistických sympatizantů, kterým přikázali vyjít s úmyslem je potrestat. Ti se však bránili v obavě o životy své a svých rodin, v důsledku čehož museli poté odejít do exilu ze strachu z fašistické odplaty, FOOT, *Microhistory of fascist violence*, s. 8-13.

²⁸⁰ Mantovští squadristé používali pro toto dokonce sušené ryby, DUGGAN, s. 58.

Bití, často veřejnému, byli vystaveni i prominentní socialističtí politici. Systematickou sérii útoků na socialistické politiky provedli fašisté Na přelomu let 1920 a 1921. Ta byla součástí součást širší kampaně, která měla pomstít zabití nacionalisty Giordaniho během nepokojů v Boloni v listopadu 1920, které sami fašisté vyprovokovali. Jedním z cílů byl Adelmo Nicolai, který byl na ulici přepaden padesáti fašisty a společně se svým otcem zbit tak surově, že utrpěl vážné úrazy hlavy, které si vynutily jeho hospitalizaci. Obdobný osud čekal i právníka a politika Genuzia Bentiniho, vyhlášeného svými řečnickými dovednostmi během socialistické kampaně za neutralitu ve válce.²⁸¹ Zvolení známého odpůrce války a socialisty Francesca Missiana se mělo stát dalším milníkem v opovážlivosti fašistického násilí. Skupina fašistů jej napadla přímo v sídle parlamentu v Římě, ztloukla jej, připravila Missiana o revolver, který nosil na obranu právě před fašisty a zabránila mu vstoupit do jednacího sálu.²⁸²

Bití často předcházely únosy dotyčného. Únos mohl znamenat bití, stejně jako kruté mučení nebo popravu jako trest za fašisty vnímané prohřešky jako bylo sympatizování se socialisty, odpor k účasti ve válce, hanobení armády jako v případě Missiana. Na rozdíl od praktiky únosů časté v 70. a 80. letech tak nebylo za oběti vymáháno výkupné, ale samotný akt měl vyděsit jak oběť, tak její nejbližší okolí.²⁸³ Popravy a zabití však nebyly spojeny pouze s únosy nebo pouličními střety se socialistickými milicemi, které začaly v Itálii vznikat v roce 1920, kdy se stupňovalo fašistické násilí.²⁸⁴ Fašisté v nemálo případech využívali i atentáty na významné členy socialistického hnutí, stejně jako zabíjení dělníků a sympatizantů. V případě atentátu na regionálně či celostátně významné protivníky byla cílem jednak likvidace jedince, ale zároveň i snaha ukázat, že nikdo ze socialistů není v bezpečí, což jen prohlubovalo atmosféru strachu, a navíc mohlo přispět k diskreditaci socialistického hnutí, opět jako neschopného ubránit se. Zabití méně významných socialistů pak opět především prohlubovalo strach mezi členskou základnou a širším obyvatelstvem, stejně jako demoralizovalo socialisty i jejich příznivce.

Obětí odvetné kampaně za zabití Giordaniho se stal i zvolený starosta Bucco, který byl unesen na začátku roku 1921, stejně jako bývalý starosta Zanardi.²⁸⁵ Oba byli po svém únosu zbiti,

²⁸¹ FOOT, *Blood and Power*, s. 71.

²⁸² Fašisté argumentovali tím, že Missiano sice má mandát z voleb, ale oni mají tentýž mandát za účelem zbavit Itálii právě lidí jako Missiano, FOOT, *Blood and Power*, s. 92-93.

²⁸³ SALUPPO, s. 14.

²⁸⁴ DUGGAN, s. 61.

²⁸⁵ Oběma Mussolini vyhrožoval a volal po jejich svržení již během projevu v Boloni v roce 1921. ...Bucco, Zanardi, Bentini (volání "Dolů s nimi!") a podobný lidský odpad..." MUSSOLINI, BENITO, *Speech in Bologna, April 3, 1921*, Boloňa, 1921. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/speech-in-bologna-april-3-1921.html>

avšak vyvázli se životem.²⁸⁶ Stejně tak byl v roce 1921 unesen jeden z nejvytrvalejších a nejhlasitějších parlamentních odpůrců fašistického násilí, Giacomo Matteotti. Jeho únos provázela i symbolizované mučení a bude mu věnován prostor v další části kapitoly. Právě Matteotti se v roce 1924 stal asi nejznámější obětí fašistického násilí, neboť byl v červnu, nejspíše na přímý příkaz Mussoliniho, nejprve unesen a poté v kufru auta ubodán k smrti.²⁸⁷ Zabití Matteottiho však nebylo prvním zabitím demokraticky zvoleného poslance parlamentu.

Toto prvenství patří Giuseppe Di Vagno, který byl zabit již v roce 1921. K Di Vagnovu obtěžování došlo již během roku 1920 a v květnu 1921 byl poprvé přepaden fašisty. Tento útok se zvrhl v masovou rvačku, při které zemřelo několik lidí, DiVagno však vyvázl.²⁸⁸ I přes varování 25. září 1921 podnikl cestu na shromáždění v Mola di Bari, kde byl po jeho ukončení zastřelen skupinou fašistů z jeho rodného města a volebního okrsku Conversano.²⁸⁹ Zabití bylo často součástí nájezdů na města a vesnice jako tomu bylo v případě předáka odborů v Argentě nedaleko Ferrary. Natale Gaiba byl, po porušení fašistického „zákazu“ vrátit se do Argentiny, brutálně ztlučen a popraven dvěma ranami do zátylku, stejně jako místní kněz, který o pár dní později Gaibovo zabití odsoudil.²⁹⁰

4.2.4 Symbolické a ritualizované násilí a jeho role

Mnohé případy squadristického násilí se vyznačovaly silně ritualizovanou, symbolikou motivovanou podobou nejčastěji ve formě brutálního mučení a zotuzování. Asi nejslavnější formou tohoto ritualizovaného násilí s intenzivní symbolikou zakotvenou jak ve fašistické ideologii o palingenezi a očistě, tak lokálních zvycích, bylo veřejné donucení oběti k požití velkého množství ricinového oleje. Ten se na italském venkově podával v minimálním množství jako laxativum při zácpě především dětem a sloužil tak jako symbol pro očištění organismu.²⁹¹ Fašisté však své oběti nutili vypít oleje mnohonásobně větší množství, což způsobilo nedobrovolné vyprázdnění dotyčného a v mnoha případech byl tento rituál doprovázen „výhovným“ bitím do hlavy a oholením vousů i vlasů. Údajným vynálezcem této metody ponížení byl jeden z nejvýznamnějších *rasů*, ferrarský Italo Balbo, později jeden

²⁸⁶ FOOT, *Blood and Power*, s. 71 a s. 73.

²⁸⁷ Výkonem byla pověřena Mussoliniho jednotka složená z členů fašistického hnutí, kterou Duggan popisuje jako „polooficiální teroristickou skupinu“. Tomuto oddílu se přezdívalo „Ceka“ po vzoru sovětské tajné policie Čeky již během občanské války proslula únosy a popravami. Na tomto příkladě můžeme hledat další návaznost fašismu na vlnu paramilitárního násilí a terorismu vypuknuvší po první světové válce, DUGGAN, s. 103.

²⁸⁸ FOOT, *Blood and Power*, s. 94-95.

²⁸⁹ CASSANO, Franco, *Delitti politici e amnistia: La magistratura nella transizione dal fascismo all'Italia repubblicana*. *Questione Giustizia* [online]. Bari, 2022, [cit. 2023-07-31]. Dostupné z: <https://www.questionegiustizia.it/articolo/delitti-politici-amnistia>

²⁹⁰ SALUPPO, s. 7.

²⁹¹ *Effeti Della Cura Dell'Ollio Di Ricino*, 1921, citováno v DRÁBIK, s. 152-153.

z quadrumvirů vedoucích Pochod na Řím.²⁹² Podávání oleje bylo často prováděno veřejně, za násilím vynucené účasti celé komunity, aby byl umocněn psychologický efekt jak na oběť, pokud útok přežila, tak na publikum. Ricinový olej byl navíc někdy smíchán s dalšími látkami jako například s benzínem, což působilo obětem dýchací potíže, krvácení konečníku či popálení sliznic.²⁹³

V extrémním případě tento proces následovalo zabití cíle útoku, které na sebe opět někdy bralo symbolickou podobu, kdy byla oběť pověšena hlavou dolů a podříznuta, což mělo připomínat vesnickou zabíjačku.²⁹⁴ V roce 1924 byl takto zabit v Reggio Emilia odborář Antonio Piccinnini. Piccinnini byl pověšen na řetěz hlavou dolů a poté co fašisté nožem vyvrhli jeho břišní dutinu, zabili jej čtveřicí výstřelů z revolveru.²⁹⁵ Neméně brutální popravě se dostalo v říjnu 1922 socialistovi Giuseppe Valentimu, který se provinil zabitím dvou fašistů v sebeobraně. Valenti byl pořezán, krvácející proménádován na korbě auta po městě a poté vystaven před kanceláří odborů se zlamanýma rukama, vykloubenými lokty a ustřeleným nosem, až byl nakonec zabit podříznutím hrdla.²⁹⁶ V méně veřejném prostředí pak mučení někdy obsahovalo i weaponizaci sexualizovaného násilí, kdy byla oběť znásilněna, často pomocí obušků či dokonce hořících svící. Tomuto mučení byl s největší pravděpodobností podroben i známý antifašista Matteotti v březnu 1921 během svého únosu.²⁹⁷ Znásilnění mělo v případě mužů narušit jejich maskulinitu a s ní spojenou identitu, a v případě žen mimo jiné útočilo na společností konstruované normy o čistotě.

Lze tedy konstatovat, že squadristy užívané metody násilí neměly za cíl pouze fyzickou likvidaci konkrétní oběti útoku, ale měly i výrazně působit na psychiku jak oběti, tak širšího publika, ať již přímého či nepřímého – těch, kteří se o činech doslechli nebo získali informace z tisku. K tomuto účelu bylo fašistické násilí naplněné symboly, jejichž původ ležel jak ve fašistické ideologii, tak v místním folkloru a tradicích. Zároveň bylo prováděno v mnoha případech veřejnou formou, která měla ještě umocnit dehumanizaci, ponížení a demoralizaci cíle. Tyto dvě složky však nebyly určeny pouze vnějším aktérům – obětem a publiku, ale značný důraz byl kladen i na efekt na samotné účastníky akce a širší skupinu v rámci lokálního i

²⁹² FOOT, *Blood and Power*, s. 57.

²⁹³ SALUPPO, s. 12.

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ *Chi ha ucciso Antonio Piccinnini?*, Il Risorgimento, 22 Apr. 1923. Citováno z: SALUPPO, s. 12.

²⁹⁶ SALUPPO, s. 13.

²⁹⁷ Podle Silvestriniho byl Matteotti po únosu zbit, svázan a do konečníku mu byla vložena hořící svíce, která měkké tkáně jako trest za to, že mluvil proti fašismu a Mussolinimu, SILVESTRI, Carlo, *Matteotti, Mussolini e il dramma italiano*, Řím: Ruffolo, 1947, 172–3. FOOT, *Blood and Power*, s. 75-76

celostátního fašistického hnutí.²⁹⁸ Toto odůvodnění vychází především ze dvou faktorů. Značnou roli hrála skladba úderných jednotek a *fasci* jako celku, neméně významným faktorem však byla i samotná fašistická ideologie a to, jak fašisté odůvodňovali násilí navenek.

U značného množství teroristických skupin lze hledat seberadikalizační prvky v násilné činnosti. Teroristická skupina, v tomto konkrétním případě místní *fasci* či ještě úžeji úderný oddíl, tvoří pro přítomné jedince primární sociální skupinu. Ti tak přebírají její hodnoty za své a společným konáním činů, které by mimo skupinu jinak byly považovány za nepřijatelné, upevňují pouta uvnitř skupiny a dochází k izolaci a seberadikalizaci členů i mezi sebou navzájem.²⁹⁹ Síla tohoto faktoru a rétoriky byla ještě umocněna věkovým složením a dynamikou skupin. Mladým členům tvořícím většinu *fasci* chybělo sociální ukotvení mimo fašistickou skupinu a ta se tak stala jejich formativním milieum.³⁰⁰ Mytizování *arditi* pak pro mladé fašisty představovali vzory, které se mladíci snažili napodobovat a soutěžili v získávání přízně svých velitelů. To vedlo nejen k ideologické radikalizaci členů *fasci*, ale zároveň významně přispívalo k eskalaci násilí a zvyšující se brutality útoků, jak se řadoví členové předháněli mezi sebou, a zároveň se zbavovali sociálních norem získaných během dospívání.³⁰¹

Druhým výrazným motivátorem pro ritualizaci a užití symbolismu v násilí byla fašistická ideologie a její chápání násilí. Násilí očistit Itálii nikoliv pouze od nepřátel v podobě nepřátelsky smýšlejících jedinců, nýbrž i zbavit ji myšlenek jako byl socialismus dle motta „nic mimo stát a vše pro stát.“³⁰² Násilí se tak mělo stát oním nástrojem, který socialistům „vytluče socialismus z hlavy“ a požití ricinového oleje mělo mít stejný účinek. Komunikovat násilí jako pozitivní hodnotu se tak fašismus snažil i navenek. Zároveň bylo násilí prezentováno vždy označováno za „obrané“ a „spravedlivou odvetu,“ která měla odstranit národní škůdce, kterými byli socialisté a další nepřátelé fašismu.³⁰³ Ritualizovat násilí a naplnit vykonání fašistické „spravedlnosti“ symbolikou vlastní i širší populaci známou bylo de facto nutností,

²⁹⁸ SALUPPO, s. 13-16.

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ HAUPT – WEINHAEUER, s. 177-178.

³⁰¹ Osmnáctiletý Maria Piazzesi popisoval ve svém deníku násilí jako „krásné dobrodružné mládí.“ DUGGAN, s. 61. V mnohých *fasci* byly ustanoveny iniciační rituály, které měly ještě podpořit pouta uvnitř skupiny a dále ji radikalizovat, DUGGAN, s. 58-59.

³⁰² MUSSOLINI, Benito, *The Doctrine of Fascism*, Bibliotheca Fascista [online], [cit. 2023-07-30]. Dostupné z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/doctrine-of-fascism-1932>.

³⁰³ Drábik zmiňuje, že tuto obranou a medicínskou rétoriku s italskými fašisty sdíleli i němečtí nacisté a souvisí tedy úzce s ideou očisty národa a chápáním národa jako organického celku. I tato rétorika a násilí má tedy hluboké kořeny v základech fašistické ideologie, DRÁBIK, s. 153.

pokud se fašisté chtěli úspěšně prezentovat jako lék na socialistickou a liberální „nemoc“ italského národa.³⁰⁴

4.3 Fašistický terorismus

Zhodnotit fašistické užití násilí mezi roky 1919-1922 z pohledu zkoumání terorismu a případně jej konfrontovat s Rapoportovou teorií vln mezinárodního terorismu jakožto nejznámějšího rámce používaného při zkoumání terorismu je základní premisou této práce. Prvním krokem ke konfrontaci s Rapoportovou teorií je proto určit, zda můžeme fašistické násilí za terorismus považovat v kontextu tří vybraných definic terorismu. Trojice autorů English, Dietze, Lynn se ve svých teoriích shoduje na tom, že jádro definice terorismu je de facto využití násilí či jeho pohrůžky za účelem dosažení maximálního psychologického efektu na oběť i širší publikum s cílem naplnění vlastních politických motivů. Klíčové kritérium využití násilí nebo jeho hrozby je vysledovat poměrně jasné. Fašisté využívali násilí i jeho hrozbu, což lze sledovat na konkrétních případech jako bylo potlačení vlivu socialistů v Boloni v roce 1920. Mezi další násilné metody využívané fašisty patřily nájezdy na vesnice, bití a politické vraždy politiků i členů PSI a v neposlední řadě také symbolická a ritualizovaná forma násilí.

Právě poslední zmíněné užití násilí je jasným důkazem toho, že fašisté se snažili svými činy nejen fyzicky napadnout oběti, ale i své cíle demoralizovat, dehumanizovat a znehodnotit v očích jejich komunity. Ta byla často donucena násilí přihlížet nebo byla také napadena v důsledku čehož fašistické útoky šířily strach a často působily rozhořčení. Na to antifašisté v nemálo případech odpovídali použitím násilí, což však vedlo k fašistické odvetě, která byla většinou nepoměrná vůči přechozímu činu a působila mnohem větší škody na životě i majetku. Takovýto koloběh provokací a odplat sloužil pro fašisty jako záminka pro legitimizaci jejich útoků na socialisty, neboť jejich tažení proti socialistům mělo působit psychologicky i na italskou veřejnost. Tentokrát však mělo za cíl získat si její sympatie, a to především v řadách střední třídy, policie a armády. Tato dualita cílů odpovídá chápání psychologického efektu teroristů tak, jak jej popisují Dietze, English i Lynn. Lynn navíc klade pro definici terorismu další kritérium, tedy použití násilí proti civilistům.³⁰⁵ To fašisté také splňují, neboť jejich cíle, krom případů střetů s rudými gardami, byly v drtivé většině civilisté, politici, odboráři, novináři. Stejně tak v případě útoků na majetek nevyhledávali cíle vojenského významu, ale soustředili se na symbolické cíle jako byla centra vlivu jejich protivníků, redakce k nim kritického tisku a případně domovy jejich oponentů.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ LYNN, s. 5.

Pro zasazení práce do širšího kontextu Rapoportovy teorie je nutné zhodnotit politické cíle a ideologie, která motivovala squadristy k užití násilí, což je zároveň poslední zásadní kritérium, na kterém se Dietze, English a Lynn shodnou. Jak naznačila první část této kapitoly, základem fašistické ideologie byl palingenetický ultranacionalismus tak, jak jej popisuje Roger Griffin. Michael Mann pak konkretizuje jejich cíle jako dosažení palingeneze organického národa a totálního státu skrze paramilitarismus. Užití násilí tedy bylo podle Manna kritickou součástí vzestupu fašistů a zároveň tvrdí, že užití násilí k očistě a udržení národního státu bylo klíčovým prvkem celé ideologie.³⁰⁶ Pro zasazení fašistického teroru do kontextu Rapoportovy teorie a širšího zkoumání terorismu obecně poslouží závěrečná kapitola a komparace s IRA v rámci této kapitoly, stejně jako konfrontace s možnými alternativami k Rapoportově teorii.

³⁰⁶ MANN, s. 16.

5. Komparace v kontextu Rapoportovy teorie vln

5.1 Komparační rámec

Komparační rámec této práce vychází především z Rapoportova konceptu vln jako takového. Rapoport ve svých pracích dává vlně mezinárodního terorismu jisté znaky, kterými se vyznačuje a podle kterých lze identifikovat teroristickou organizaci jako součást konkrétní vlny. Tato práce však nepracuje pouze s Rapoportovým pojetím terorismu, a tak byl komparační rámec doplněn o důraz na tisk a propagandu vycházející z práce Caroly Dietze, přihlídnutí k lokálním příčinám terorismu z práce dvojice Haupta a Weinhauera, a teorii o dlouhé válce Roberta Gerwartha.

Prvním kritériem pro zařazení teroristické organizace, a Rapoport se zaměřuje na organizace, neboť jedinci podle něj nemají dostatečný mobilizační charakter, do dané vlny je mezinárodní charakter. Série inspirací a imitací je pro Rapoporta to zásadní, co vlnu utváří od momentu, kdy je spuštěna významnou mezinárodní událostí – dějinným impulsem, který zároveň do určité míry určuje její hnací energii, charakter. S mezinárodním charakterem souvisí i další důležitý bod tohoto komparačního rámce, tedy lokální rozměr organizace a teroristických činů. Ty Rapoport opomíjí, avšak přesto mohou být zásadní pro pochopení samotné vlny zásadní, zvláště v případě raných příkladů po dějinném impulsu, jako je činnost IRA v Irsku a fašistů v Itálii. V neposlední řadě Rapoport zmiňuje jako důležitou doktrínu organizace, která se mezi jednotlivými vlnami liší jak v důsledku odlišných motivací, tak cílů teroristických útoků a protivníka organizace.³⁰⁷

5.2 Mezinárodní charakter a dějinný impuls

Za výchozí bod celé antikoloniální vlny označuje Rapoport první světovou válku, s ní spojené oslabení evropských imperiálních mocností a právo národů na sebeurčení zakotvené ve čtrnácti bodech amerického prezidenta Wilsona.³⁰⁸ V případě Irska vypuknutí první světové války oddálilo implementaci *Home Rule*, což přispělo k oslabení lidové podpory Redmondově IPP, a to pak otevřelo cestu vzestupu radikálně republikánské strany *Sinn Féin* napojené na militantní IRB a *Irish Volunteers*, ze kterých se později zformovala IRA. V kontextu války také v Irsku eskalovaly dvě krize zásadní pro další radikalizaci národně osvobozenického hnutí. První bylo Velikonoční povstání roku 1916, které významně odcizilo britskou vládu velké části obyvatel Irska, a v roce 1918 to byla odvodová krize, která prohloubila nedůvěru vládě.³⁰⁹ V době těsně

³⁰⁷ RAPOPORT, *Four Waves*, s. 48-50.

³⁰⁸ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 113.

³⁰⁹ FERRITER, s. 170-184.

po první světové válce byla pak pro britskou vládu prioritou mírová jednání v Paříži, což umožnilo irským povstalcům stupňovat teroristickou kampaň, neboť jejich protivníky byla pouze dublinská probritská administrativa bez větší podpory státu.³¹⁰ Zároveň je však třeba poznamenat, že se jedná především domácí irský vývoj, který s válkou souvisel pouze částečně, a lokální podmínky hrály tedy zásadní roly, jak tvrdí Haupt a Weinbauer.

5.2.1 Dějinný impuls

V případě fašistického hnutí v Itálii válka sehrála zásadnější roli. Jak ukázal zběžný rozbor vývoje a kořenů fašistické ideologie, byl fašismus v Itálii přímým důsledkem vstupu Itálie do války, italské válečné propagandy a syntézy myšlenkových proudů, které vyznávaly násilí a válku jako prostředek obrody národa a jedince.³¹¹ Zároveň válka přispěla k radikalizaci Mussoliniho jako jedince a na italsko-rakouské frontě vznikla idea *trincerocrazia*, která se stala v letech 1917-1921 jedním ze základních pilířů fašismu.³¹² V důsledku uctívání války a násilí tak, na rozdíl od Irska, v Itálii hráli významnou roli v rozvoji terorismu vojenští veteráni. Mezi lety 1919-1922 se stali hlavně vojenskými veliteli fašistických bojůvek, a to především členové elitních jednotek *arditi*.³¹³ Ale i samotný vývoj války jako politiky měl zásadní dopad na formování fašismu, neboť válka přispěla k socioekonomické krizi v Itálii. Z té těžili především socialisté a ze strachu ze socialistů a šíření bolševické revoluce naopak pramenila přitažlivost fašismu pro mnohé příslušníky středních tříd.³¹⁴

První světová válka tedy sloužila jako katalyzátor pro oba zkoumané příklady. Gerwarth však pracuje s teorií dlouhé války, kdy podle ní vedlejším efektem první světové války bylo zběžnění násilí a brutalizace společnosti. V důsledku toho byl paramilitarismus přítomný ve velké části Evropy. Do tohoto vzorce zapadají i případy Irska a Itálie, především pak druhý případ. Irska jako takového se v porovnání s Německem či Itálií dotkla válka pouze okrajově. Vstup terorismu a násilí do politiky Irska tak byl produktem především domácího vývoje v rámci Irska a Británie, který válka významně ovlivnila, nebyl však důsledkem války jako takové. Pro Itálii

³¹⁰ HOPKINSON, s. 34.

³¹¹ MARINETTI, Filippo, *Declaration of Futurism*, Poesia, Milán, 1909, 5(6), s. 1. Dostupné také z: <https://bluemountain.princeton.edu/bluemtn/?a=d&d=bmtnaai190904-01.2.3&e=-----en-20-bmtnaai-1--txt-txIN-Annunzio+----->

³¹² MUSSOLINI, Benito, *Trenchocracy*, Il Popolo d'Italia, Milán, 1917. Dostupné také z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/trenchocracy.html>

³¹³ ALCALDE, 69-81, GENTILE, *Paramilitary Violence*, s. 88.

³¹⁴ Gentile píše, že ještě v roce 1921, tedy v době, kdy už členství v nově zformované PNF vzrostlo na stovky tisíc členů, si fašismus stále zachovával středostavovskou převahu s důrazem na nižší střední třídy, GENTILE, *Paramilitary Violence*, s. 91-92.

Ize říci má Gerwarthova teorie větší platnost a vzestup fašismu bychom tak mohli dávat do souvislosti s nárůstem politického násilí v „poražené Evropě.“³¹⁵

5.2.2 Mezinárodní charakter

V Gerwarthově vzorci poválečného násilí ve střední, východní a jižní Evropě lze také hledat mezinárodní rozměr fašistického terorismu. V případě Irsku imitátory sleduje i Rapoport na příkladu indické HRA nebo sionistických organizací *Irgun* a *Lechi*.³¹⁶ Italský fašismus podle Rapoportova nespňuje toto kritérium, neboť ve své práci vynechává na základě toho, že nebyly dostatečně „podzemní skupiny.“³¹⁷ Toto kritérium však nefiguruje v žádné z definic terorismu užívaných v této práci a Lynn jej rovnou vyvrací a tvrdí, že terorismu se mohou dopouštět i státní orgány nebo široké skupiny obyvatel.³¹⁸ Gerwarthova teorie však nabízí možnou odpověď. Skupiny podílející se na paramilitárním násilí se rozhodně neprezentovaly jako teroristické organizace, avšak jak lze sledovat na příkladu italského fašismu, používaly často metody s terorismem ztotožnitelné.³¹⁹ Potvrzení této teorie vyžaduje další výzkum s širším vzorkem, nicméně kombinace výzkumu fašismu v této práci a výzkum Gerwartha a dalších historiků fenoménu paramilitarismu po první světové válce naznačuje správnost této teorie.³²⁰ Zároveň se fašismus v meziválečném období rozšířil do dalších států, včetně Německa, Rakouska, Rumunska a dalších, a ve většině případů s jeho vzestupem souviselo i užívání násilí.³²¹

Fašismus se tedy již v této fázi komparační analýzy profiluje jako zástupce odlišné vlny, než je Rapoportova anti-koloniální. Tato odlišnost vychází jednak ze specifické role první světové války na vznik a formování fašistického hnutí v Itálii proti republikánské IRA v Irsku a jednak také z faktu, že fašismus je součástí odlišného mezinárodního fenoménu, kterým byl poválečný paramilitarismus. V tomto kontextu lze nejnázve najít organizace, jejichž metody jsou nejnázve identifikovatelné s metodami používanými fašismem a které s fašismem souzní na ideologické bázi, především ve vyhoceném antibolševismu, který můžeme sledovat například u mnoha německých oddílech *Freikorps* nebo u pozdějších fašistických hnutích jako byla NSDAP a její

³¹⁵ GERWARTH, *Poražení*, s. 19-22.

³¹⁶ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 122.

³¹⁷ Tamtéž, s. 116.

³¹⁸ LYNN, s. 9-10.

³¹⁹ GERWARTH, *Poražení*, s. 114 nebo s. 126-127.

³²⁰ To podporuje například BLOXHAM, Donald – CONWAY, Martin – GERWARTH, Robert – MOSES, A. Dirk – WEINHAUER, Klaus, *Europe in the world, Systems, cultures of violence*, BLOXHAM, Donald – GERWARTH, Robert, *Political Violence in Twentieth Century*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, s. 11-40.

³²¹ Nejlépe zdokumentovaným případem je vzestup nacismu v Německu a role stranických paramilitárních uskupení SA a SS v něm a pozdějším utužení režimu, FOOT, *Microhistory of fascist violence*, s. 3.

polovojenské jednotky SA a SS. Právě porovnání na poli ideologie se tak bude věnovat další část této analýzy.

5.3 Ideologie

Každá z Rapoportových vln má svou vlastní určující energii, ideologii, která ji zastřešuje, a která je společná pro všechny aktéry v tomto období a je určující v tom smyslu, že ovlivňuje další, které se k ní vztahují.³²² Takový je i případ nacionalismu, u kterého Rapoport přiznává, že se objevuje u velké části teroristických skupin napříč 20. stoletím až do současnosti, na čemž se s ním shodují i Haupt a Weinbauer, kteří datují svou národně osvobozenickou fázi mezi 20. a 90. léta 20. století.³²³ Nacionalismus proto nemůže sloužit jako specifická určující energie druhé vlny a zastřešující ideou tak pro Rapoportu je antikolonialismus, boj za národní sebeurčení proti evropským koloniálním impériím.

Do tohoto schématu druhé vlny pak perfektně zapadá případ Irsko. Irský nacionalismus vycházel z dlouholeté snahy udržet vlastní identitu navzdory britským snahám o její potlačení. Vznikl tedy jako reakce na britskou okupaci během 19. století. Nicméně cílem republikánského hnutí bylo především vymanění Irsko z britské vlády, zbavení se závislosti na Británii a odstranění britských vojenských posádek z Irsko.³²⁴ Tyto body vytyčila irská deklarace nezávislosti z 21. ledna 1919, vzniká tedy již v den začátku irské války za nezávislost. Zároveň se však nejedná o narychlo postavený program. Irské republikánské hnutí mělo dlouhou tradici, *Sinn Féin* kandidoval s protibritským programem do parlamentu a přímo vycházela a citovala některé požadavky z roku 1916 jako bylo právo Irů na vlastnictví Irsko jako takového.³²⁵ Starší deklarace byla zároveň mnohem militantnější a zmiňovala dlouhou tradici irských ozbrojených povstání proti britské nadvládě, čehož se pozdější deklarace vyvarovala, nejspíše ve snaze dosáhnout samostatnosti skrze jednání než ozbrojený konflikt.³²⁶

U fašismu však národně osvobozenické ideje hledat nelze. Ty jsou nahrazeny ideologií s mnohem komplikovanějším systémem hodnot a cílů, v jejímž jádru stojí Griffinovský utopický palingenetický ultranacionalismus. Fašistická ideologie se na rozdíl od irské formovala v letech těsně předcházejícím počátku teroristické kampaně v severní Itálii. Zároveň

³²² RAPOPORT, *Generations and Waves*, s. 2.

³²³ HAUPT – WEINHAUER, s. 192.

³²⁴ *Declaration of independence* [online], Dublin 1919, [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://www.difp.ie/volume-1/1919/declaration-of-independence/1/#section-documentpage>

³²⁵ *Proclamation of Independence* [online], Dublin, 1916, [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://www.gov.ie/en/publication/bfa965-proclamation-of-independence/>

³²⁶ To nejlépe ilustruje de Valerova mise do USA, kdy de Valera doufal, že mezinárodní tlak bude stačit na dosažení irské samosprávy, HOPKINSON, s. 26.

se většina historiků fašismu shodne na tom, že ještě během 20. a 30. let probíhal italský fašismus častými změnami a jeho ideologie v období 1919-1922 ještě nebyla zformovaná.³²⁷ Již v tomto formativním období však fašisté dokázali prezentovat zásadní ideje a program, který jim přinesl společně s násilnou kampaní úspěch. V roce 1921 získali fašisté 35 křesel v parlamentu jako součást širší koalice s programem národu podřízeným státem i jedincem, syndikalismem, územním revanšismem a podporou militarismu a která odrážela složení špiček strany.³²⁸

Větší podpory se však fašismu podařilo dosáhnout skrze svou propagandu činem – násilí mířené proti socialistům a dalším, které považovali za nepřátele státu. Ač byla negativní definice generického fašismu již překonána,³²⁹ nelze popírat, že italský fašismus byl ve svých počátcích silně antisocialistický a antibolševický.³³⁰ Mann toto vymezení se nepřátelům a jejich odstranění shrnuje pod jeden z pilířů jeho definice fašismu – očištění.³³¹ Ve vztahu k italskému fašistickému terorismu tedy lze vytknout především tři složky fašistické ideologie – antisocialismus, palingenetický ultranacionalismus a etatismus. Ty se navzájem podporují, kdy konečným cílem fašistického terorismu je uchvátit moc ve státě, neboť sami sebe považují za jediné legitimní reprezentanty národa, který je pro ně legitimnější než demokracie, za účelem očištění a obrodu národa skrze násilí. Násilí zde slouží jednak jako nástroj k očištění od nepřátel národa, stejně jako k jeho utužení a obrodě a zároveň k uzmutí moci. Fašistický terorismus je tedy nutně silně symbolický a prodchnutý ideologií.

Irští republikáni se tedy snaží o odstranění okupantů – vnějšího nepřítele, který je poměrně jasně definován jako britská správa, za cílem dosažení samostatnosti. Na to se během války navázal i boj s vnitřním nepřítelem – špehy, kolaboranty, kteří však byli ztotožněni s vnějším nepřítelem. Jejich hlavní charakteristikou bylo to, že dobrovolně stáli na straně britské správy a svou činností měli bránit IRA k dosažení jejího cíle národního osvobození. V některých případech pak došlo k identifikaci těchto vnitřně-vnějších nepřátel s určitou skupinou obyvatel, nejčastěji protestanty, což však bylo ale dopadem především místních specifik, které souvisely se samotným tažením IRA pouze okrajově a národní osvobození se tak stalo nástrojem pro

³²⁷ DRÁBIK, s. 194-197.

³²⁸ *Il Programma del Partito Nazionale Fascista* [online], 1921. [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/programma-del-partito-nazionale.html>

³²⁹ GRIFFIN, s. 41-46.

³³⁰ Druhá složka byla možná důležitější, neboť Mussolini se stále do určité míry nejspíše vnímal jako socialista a vycházel z některých socialistických myšlenek. "My se neopíráme proti samotnému socialismu, ale proti jeho současné bolševické masce." MUSSOLINI, BENITO, *Speech in Cremona, September 7, 1920*, Trieste, 1920. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/speech-in-trieste-september-20-1920.html>

³³¹ MANN, s. 16.

legitimizaci vyřizování si účtů.³³² K podobné weaponizaci ideologie dochází i v případě konfliktu pozemkových vlastníků a zemědělských dělníků na italském venkově. Tento konflikt měl dlouhou tradici sahající minimálně do 19. století, ale na přelomu desátých a dvacátých let se oba tábory rozdělily na fašisty a socialisty respektive, čímž dochází ke vtažení ideologické konfliktu do lokálních záležitostí. Itálie nebyla okupována cizí mocností jako Irsko, a fašisté tak bojovali s nepřítelem uvnitř státu a národa. Cílem fašistů bylo dosáhnout očištění od tohoto vnitřního nepřítele a terorismus a politické násilí obecně tak měly být hlavními nástroji pro tuto očistu.

Na tomto srovnání ideologií a motivů lze vidět, že ač oba případy spojuje nacionalismus, manifestuje se u každého jinou formou a nelze proto tvrdit, že by IRA a squadristé mohli patřit do stejné vlny mezinárodního terorismu. Jak již bylo naznačeno výše, fašismus měl ideově mnohem blíže k německým oddílům *Freikorps* a pozdějším nacistickým bojůvkám SA a SS. Rapoport tedy správně nezařazuje italský squadristismus a irské republikány do stejné vlny, neboť ideologicky od sebe stojí velmi daleko. Zároveň však selhává v poskytnutí jiného rámce pro zkoumání fašismu z pohledu mezinárodního terorismu. Na závěr budou zkoumány metody užití násilí, stejně jako charakter hnutí a propaganda, neboť tisk a obecně šíření zpráv o teroristickém činu hraje podle Dietze obdobně zásadní roli jako samotný čin.³³³ Zároveň právě tato charakteristika je zásadním znakem terorismu i podle Lynna a Englishe.

5.4 Doktrína

Pro soubor charakteristik organizace, metod násilí i propagandy používá Rapoport pojem doktrína. Pod tento pojem de facto shrnuje způsob, jakým daná teroristická organizace operuje a snaží se dosáhnout svého cíle. Doktrína nutně nemusí popisovat pouze způsob konání teroristických činů, ale právě na ty se tato práce soustředí. Aby byl obraz o organizacích kompletnější, bude pro komparaci použito i zběžné porovnání charakteristiky hnutí a využití propagandy, neboť tyto dva faktory zásadně ovlivňují schopnost teroristické činy vykonávat a zároveň metodu jejich vykonání.

5.4.1 Charakter organizace

Rapoport ve svých pracích tvrdí, že druhá vlna je charakteristická k rozšíření teroristických organizací.³³⁴ Národní osvobození bylo přitažlivé i pro široké masy lidí, neboť negativní dopady imperialismu pociťovaly široké skupiny obyvatel evropských kolonií. V důsledku toho

³³² HART, *IRA and its Enemies*, s. 17-18.

³³³ DIETZE, s. 49.

³³⁴ RAPOPORT, *Waves of Global Terrorism*, s. 113-114.

se z malých tajných společností stávají rozsáhlé organizace složené z lidí, kteří sami sebe chápou jako bojovníky za svobodu.³³⁵ Toto lze sledovat i na příkladu IRA, která během války za nezávislost čítala tisíce členů s vždy zhruba 3000 aktivními příslušníky v operacích souvisejících s teroristickou činností. Hnutí jako takové bylo mnohem širší a čítalo další tisíce členů a sympatizantů včetně členů *Sinn Féin*, *Gaelic Athletic Organization* a v neposlední řadě také ženské republikánské organizace *Cumann na mBan*. IRA byla teoreticky pod kontrolou irského ministra obrany Cathal Brugha, nicméně v praxi měla velkou autonomii a Brugha na její činnost pouze dohlížel s tím, že zásadnější byl generální štáb.³³⁶ Ani ten však neměl absolutní kontrolu, spíše naopak, neboť velitelé regionálních oddílů a někdy i menších *flying columns* často jednali bez konzultace s generálním štábem a jeho kontrola tak byla pouze nominální.

Pokud se touto optikou podíváme na fašistickou organizaci, tak do Rapoportova schématu zapadá pouze částečně. V počátcích kampaně měla fašistická strana několik stovek příznivců a ve volbách 1919 získala dokonce pouze nižší tisíce hlasů. Během let 1920-1922 však vzrostla její přitažlivost, především pro lidi z nižších středních a středních tříd a členství FIC a v prosinci 1920 vzrostl počet členů na 20 000.³³⁷ Značná část z nich byla organizovaná v lokálních *fasci* které podnikaly útoky na socialisty v ulicích severoitalských měst i na venkově. Lokální svazky byly teoreticky podřízené vedení strany, v jejímž čele stál Benito Mussolini, ten však až do roku 1924 musel čelit občasnému konfliktu s vlivnými regionálními *rasy*. Fašistické hnutí tak spojovaly především společné cíle a ideologie než pevně stanovená organizace a hierarchie ve straně byla založena především na zásluhách a osobním statusu jedince. V případě fašistického hnutí také nedošlo k rozluce politické strany a její ozbrojené paže. Mussolini od počátku koncipoval FIC jako novinku charakteristickou pro poválečnou Evropu – jako vojenskou či ozbrojenou stranu.³³⁸

5.4.2 Propaganda

Carola Dietze hodnotí propagandu jako naprosto zásadní faktor ovlivňující úspěch teroristické skupiny.³³⁹ V 19. a na začátku 20. století byl nejsnazším a nejefektivnějším způsobem

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ HART, *The I.R.A. and Its Enemies*, s. 85.

³³⁷ BOSWORTH, s. 117.

³³⁸ MANN, s. 97-100.

³³⁹ Pokud se útočníkům nepodaří širšímu publiku prezentovat svá stanoviska, ideologii a cíle, může čin být veřejností interpretován jako obyčejná vražda a v důsledku toho morálně odsouzena. To pak může vést k delegitimizaci útočníků i jejich cílů a další činnost může být v očích veřejnosti automaticky vnímána negativně bez ohledu na motivaci útočníků. DIETZE, s. 55-58.

propagandy široce distribuovaný tisk. Ten tak slouží jako cenný zdroj nejen informací o samotných teroristických útocích, ale také o jejich motivaci a ideologii jejich pachatelů, neboť ti se často snažili médiím předat zprávu a jejich prostřednictvím vokalizovat své cíle.³⁴⁰ Tento fakt si uvědomovali jak irští republikáni, tak italsí fašisté. *Sinn Féin* založila vlastní noviny *Irish Bulletin* jako protiváhu provládním novinám jak v Irsku, tak v Británii. *Bulletin* pak pravidelně informoval o činech IRA a v mnoha případech se snažil mírnit reakci veřejnosti například v případě *Bloody Sunday* nebo kontrovat britskou propagandu jako v případě *Kilmichael ambush*, kdy britský tisk nekriticky převzal zprávy o mrzačení raněných sekerami, což později koronerova zpráva prokázala jako nepravdivé.³⁴¹ *Bulletin* však zároveň uváděl nepravdy či neověřené informace, které hrály ve prospěch republikánské věci a lze ho označit za nástroj propagandy.

IRA se v některých případech snažila propagovat vlastní násilnou činnost skrze zanechávání listů papíru na tělech obětí útoků s „podpisem.“ Taková zpráva nejčastěji obsahovala informaci o tom, že dotyčného popravila IRA za některý ze zločinů proti Irsku, nejčastěji za špionáž či zradu.³⁴² Důležitým příkladem propagandy pak byly i některé samotné útoky a jejich symbolická hodnota. To nejlépe ukázat na případu útoku IRA na dublinský *Custom House* popisovaný ve třetí kapitole této práce. Jediným cílem tohoto útoku byla propaganda, ukázat, že IRA dokáže zasáhnout i takto významná centra britské správy a zároveň pozvednout morálku vlastním členům.³⁴³ Taktický význam tohoto útoku, jak již bylo diskutováno výše, byl prakticky nulový a z vojenského hlediska se jednalo o neúspěch kvůli počtu zadržených útočníků.

Mussolini již před válkou působil jako redaktor socialistického deníku *Avanti!* a když se se stranou rozešel, založil vlastní noviny – *Il Popolo d'Italia*, které se stal hlasatelem nejprve proválečných postojů, poté podpory veteránů a obhajoby jejich vlády v Itálii, a nakonec prakticky synonymem s fašistickým hnutím i přes to, že po celou dobu své existence byl deník v soukromém vlastnictví. V *Il Popolo d'Italia* Mussolini často prezentoval svá ideologická východiska a noviny jsou tam dobrým zdrojem pro sledování vývoje fašistické ideologie.³⁴⁴ Zároveň během vzestupu fašismu sloužil deník k očerňování nepřátel fašistů, ve velké většině

³⁴⁰ Podle Dietze je pak charakteristické pro teroristické skupiny zakládat vlastní tisk, což opět posiluje dosah jejich činů a argumentace obecně. Do tohoto schématu zapadají oba v této práci studované případy. DIETZE, s. 55-58.

³⁴¹ MURPHY, Seán A., *Kilmichael: A Battlefield Study*, Skibbereen: Four Roads Publishing, 2014, s. 163.

³⁴² HART, *IRA and its Enemies*, s. 295-296.

³⁴³ Bureau of Military History, Witness Statemen no. 423, Vincent Byrne, s. 63. DWYER, s. 240-244.

³⁴⁴ MUSSOLINI, Benito, *Trenchocracy*, *Il Popolo d'Italia*, Milán, 1917. Dostupné také z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/trenchocracy.html>

socialistů, jejich zesměšňování, a naopak opěvování fašistických útoků na ně, které byly prezentovány jako očištné zásahy ve snaze pomoci národu.

Obdobně jako IRA používali fašisté k propagaci i samotné násilí. Výběr obětí nebyl ospravedlňován označením cíle za špiona, častěji byly používány výrazy jako „zbabělec“ nebo „dezertér“. Nejčastěji byla napadána maskulinita obětí, jako v případě použití sexualizovaného násilí nebo využití nálepky „zbabělec“, která vycházela z odmítání války socialisty. Oběti takto byly označeny často v tisku, ale fašisté využívali i přímější metody jako provolávání před samotným útokem i během něj, stejně jako zanechávání zpráv na těle dotyčného podobně jako IRA. Nejbrutálnějším způsobem propagandy násilím bylo symbolizované a ritualizované násilí uplatňované fašisty v různých formách navázaných na lokální zvláštnosti. Fašisté také často užívali násilí na veřejnosti, aby tak utvrdili svou legitimitu a zároveň ukázali širšímu publiku, že oni jsou rozhodující silou v oblasti. Stejně tak využívali útoku na symbolický majetek svých protivníků. Tím byly nejčastěji sídla odborů nebo v některých případech sídla místní správy pod kontrolou socialistů jako tomu v Boloni v roce 1920, kdy násilnosti vyprovokované fašistickým útokem na *Palazzo d'Accursio* vedly k rozpadu demokratického systému samosprávy.³⁴⁵

Fašisté tedy v propagandě používali z širšího pohledu obdobné metody jako irští republikáni. To lze říci především s ohledem na využití denního tisku k propagaci vlastních činů a odsouzení politiky protivníka, stejně jako v případě použití násilí jako nástroje propagandy. Při bližším zkoumání použití násilí však vyvstanou rozdíly. Během války v Irsku sice došlo k překročení běžných morálních hranic pro použití násilí, přesto však zůstala veřejnost do určité míry náchylná k obzvláště šokujícím činům. Takovým byla například Krvavá neděle v listopadu 1920, kdy však šok z činů IRA přešel šok ze střelby *Black and Tans* do davu diváků během fotbalového utkání téhož dne odpoledne. Fašisté budovali vlastní hodnotový a morální systém, kde násilí za cílem očistit národ bylo nejen opodstatnitelné ale i chápané jako správné.³⁴⁶ V důsledku toho mohli sáhnout k brutálnějším metodám jako bylo mučení obětí, které by bylo v irském případě s největší pravděpodobností neospravedlnitelné. Komunikace skrze násilí tak měla výrazně posunuté mantinely, díky čemuž byla fašistická propaganda skutkem efektivnější a psychologický dopad na jejich protivníky intenzivnější. Díky schopné tiskové politice pak

³⁴⁵ FOOT, *Blood and Power*, s. 69-70.

³⁴⁶ „...všechny tyto násilné činy, které se objevují v novinách... protože jako první uznáváme, že je smutné, po boji s vnějším nepřítelem, muset bojovat proti nepříteli uvnitř, kteří, ať už chtějí nebo ne, jsou Italové. Ale je to nezbytné, a dokud je to nezbytné, budeme pokračovat v této obtížné a nevděčné úloze.“ MUSSOLINI, BENITO, *Speech in Bologna, April 3, 1921*, Boloňa, 1921. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/speech-in-bologna-april-3-1921.html>

část obyvatel Itálie chápala i takto brutální násilí jako přijatelnou daň za odstranění hrozby bolševické revoluce.

5.4.3 Metody terorismu

Využití násilí jako součást psychologického boje a propagandy je jedním ze základních rozlišovacích znaků terorismu. Rapoport pak tvrdí, že pro každou vlnu jsou charakteristické specifické metody. Anarchisté během první vlny prakticky výhradně užívali atentáty na významné politické činitele a panovníky národů. Tuto taktiku podle Rapoportova druhá vlna opouští, neboť se ukázala jako nepříliš efektivní, a navíc byla spojena s negativním vnímáním terorismu jako takového včetně samotného výrazu. To byl případ i IRA, která se svými útoky, především v počáteční fázi války za nezávislost, soustředila na cíle přímo spojené s okupací Irska – policii, armádu a později polovojenské jednotky. Díky tomu se IRA ze značné části pohybovala v morálně ospravedlnitelných hranicích užití násilí, neboť policii, a především nenáviděné *Black and Tans* vnímalo jako nepřitele velké množství obyvatel.³⁴⁷ Nejpobláznější metodou byly přepady konvojí a útoky na kasárna.

IRA zároveň s postupující válkou čím dál více začala cílit na podporovatele britské správy, především pak ty, kteří byli podezřelí ze spolupráce s okupačními jednotkami a špehování pro ně. IRA tak během války rozpoutala kampaň politických zabití a atentátů jak na členy policie, tak jejich údajné informátory a tajné agenty.³⁴⁸ To rozpoutalo atmosféru strachu, ale zároveň i vyprovokovalo vládní síly ke zbrklým odplatám, které jen legitimizovaly další útoky IRA. Poslední zásadní metodou byly útoky na majetek, především pak na majetek protestantů v Irsku a útoky v Británii samotné. Cílem útoků na majetek podporovatelů vlády v Irsku bylo jednak odradit je od podpory vlády, ale zároveň vyvinout dostatečný tlak, aby tak zamezili již probíhajícím útokům na domy republikánů a katolíků. V případě útoků v Británii pak bylo cílem vyvolat strach a rozhořčení nad útoky na domácí půdu, což mělo na oplátku vyvinout politický tlak na britskou reprezentaci k ukončení války.³⁴⁹

Metody násilí používané Irskou republikánskou armádou se tedy řídily dvojí racionalitou – jednak využívat takové metody, které IRA neznepřátelily domácí obyvatelstvo, jehož podpora byla zásadní pro její úspěch, a zároveň vyvinout maximální tlak na okupační správu Irska a Britskou vládu do té míry, aby byla cena za udržení okupace příliš vysoká. A to jak

³⁴⁷ HOPKINSON, s. 28.

³⁴⁸ Dwyer ilustruje, že zpočátku bylo přikročeno k likvidaci nepřátelských agentů s velkou opatrností a ti, kdo se měli útoků účastnit, byli vybíráni čistě na dobrovolné bázi, DWYER, s. 46.

³⁴⁹ HART, *I.R.A. at War*, s. 177.

hospodářsky, tak vojensky a především politicky. Cílem bylo docílit takové situace, kdy britská vláda ztratí podporu v důsledku neschopnosti ospravedlnit vynaložené zdroje a spáchané činy, a zároveň udržet domácí podporu udržením si morální převahy nad britskou správou. Z toho důvodu sahala IRA po metodách cílených buď na ozbrojené složky nebo na civilní majetek, neboť tyto útoky měly potenciál uspět v obou kritériích. Politické vraždy a popravy byly o něco riskantnější z morálního hlediska, nicméně jejich užitečnost v druhém ohledu převážila toto riziko.

Fašisté na rozdíl od IRA operovali nikoliv s veřejným míněním a s ním spojenými hodnotami, nýbrž fungovali v rámci vlastního morálního rámce. V něm hrálo násilí prim a pokud bylo prováděno ve jménu národa, bylo chvályhodné v mnohem širších mantinelech, než bylo běžné. Zároveň cílem fašistů nebylo vyčerpat silnějšího protivníka v podobě armády a policie, nýbrž fyzicky, a především morálně a psychicky zničit politického oponenta skrze neúměrnou eskalaci násilí. V důsledku toho se metody fašistického terorismu zásadně liší od taktik IRA. Díky vlastnímu systému morálky vycházejícímu z odlišné radikální ideologie bychom metody fašistů snáze připodobnili k metodám užívaným organizacemi čtvrté vlny, tedy k metodám používaným fundamentalistickými teroristy. Ty cílily a cílí na maximální psychologický efekt často bez ohledu na veřejné mínění, neboť fungují v rámci extrémního výkladu náboženské morálky, což jim umožňuje oprostít se od běžných konvencí vedení války a fungování společnosti obecně.

Tuto posunutou morální hranici lze demonstrovat na několika příkladech. Jak IRA, tak fašisté používali útoky na symbolický majetek spojený se svými protivníky jako způsob, jak zpochybnit autoritu oponenta. Zatímco IRA si pro útok vybrala *Customs House* a personál byl před zapálením budovy vyhnán mimo objekt a mrtví byli spíše nešťastnou náhodou než cílem, tak asi nejznámějším fašistickým útokem na podobně symbolickou budovu je útok na *Palazzo d'Accursio* v Boloni. Fašisté naopak cílili na vysoký počet obětí a útok na *Palazzo* proběhl během socialistického shromáždění a stál životy 11 lidí převážně z davu.³⁵⁰ Stejně tak zatímco IRA při vypalování farem v Británii cílila na minimální ztráty na životech, tak fašisté při útocích na lokální centra PSI a odborů většinou krom vypálení budovy ještě lynčovali nebo dokonce popravili přítomné socialisty.³⁵¹

³⁵⁰ PILASTRI.

³⁵¹ HART, s. 156. Atti Parlamentari, Camera dei Deputati, Legislatura XXV, 1A sessione, Discussioni, tornata del 31 gennaio 1921, pp. 7164-7175. Dostupné z: http://www.pertini.it/turati/Matteotti90_antologia_Fascismo.pdf

Právě útoky na konkrétní jedince jsou možná nejlepším ukazatelem důsledku vlastního morálního rámce v důsledku radikální ideologie. Pro IRA se zpočátku ukázaly problematické i později snadno ospravedlnitelné útoky na policejní hlídky, jak ukazuje přepad u Soloheadbegu.³⁵² Obdobně negativní odezvu si získala zpočátku kampaň eliminace detektivů politické divize metropolitní policie v Dublinu.³⁵³ A ač členové IRA cílili na maximalizaci psychologického účinku, například útoky mimo službu, výhružkami nebo zanecháváním zpráv na těle obětí, většina jejich útoků se skládala z několika výstřelů z revolverů. Fašistické útoky na socialisty a jejich sympatizanty nabíraly mnohem brutálnější a propracovanější podobu. Mnoho socialistů bylo bito, často veřejně, jiní byli mučeni. Mučení mohlo probíhat veřejně i neveřejně, to pak byl dotyčný často odvezen na korbě nákladního auta, mučen a poté vysvlečený přivázan ke stromu.³⁵⁴ Násilí působené fašisty překračovala všechny meze běžné společnosti a zahrnovalo krom bití i mučení odřezáváním částí těla, kastrací, sexualizované násilí a v nemálo případech i popravu, ať již zastřelením nebo podříznutím.³⁵⁵ Oběť pak mohla být vystavena, aby byly výsledky fašistického násilí všem na očích aby se tak maximalizoval psychologický efekt na širší publikum.

Rozdíly mezi aplikovanými metodami násilí IRA a squadristů pramení, jak již bylo zmíněno výše, z odlišného morálního rámce. Ten však nebyl způsoben pouze odlišnou fašistickou ideologií, která ospravedlňovala a do jisté míry i glorifikovala násilí v mnoha formách. Zásadní roli hrál i protivník a širší veřejnost. Italská společnost v letech 1919-1922 byla notně brutalizovaná a přivyklá násilí jak v důsledku války, tak v důsledku nestability a nepokojů.³⁵⁶ Válka samotná Itálii taktéž zasáhla intenzivněji než Irsko a větší počet Italů padl na frontě i zažil hrůzy války, které s sebou nesly normalizaci násilí ve společnosti. V Irsku vypuknutí násilností ospravedlňovaly především události roku 1916 a historická tradice britského útlačku. Nic z toho však nebrutalizovalo společnost v míře srovnatelné s případem Itálie.

Oba subjekty používaly násilí v boji s odlišným protivníkem. Zatímco IRA, jako velká část organizací druhé Rapoportovy vlny, bojovala s mocí státu a jeho bezpečnostních složek, fašistickým protivníkem byl politický konkurent a moc státu byla buď nestranná nebo na straně fašistů. RIC a armáda byly vnímány sice jako nepřátelé, nicméně stále byl hlavním protivníkem okupační správa. Socialisté byly v očích fašistů, a mnoha jejich podporovatelů, nikoliv pouze

³⁵² HOPKINSON, s. 26.

³⁵³ DWYER, s. 48-51.

³⁵⁴ FOOT, *Blood and Power*, s. 75-76.

³⁵⁵ SALUPPO, s. 12.

³⁵⁶ GERWARTH, s. 158-161.

nepřáteli fyzickými, ale často podřadnými, čemuž napomáhala fašistická rétorika o nemocném těle národa, které fašisté uzdraví „chirurgickými zákroky“ proti „nádoru socialismu.“³⁵⁷ Dehumanizace protivníka tedy hrála také zásadní roli. V důsledku toho IRA využívala především přepadů vojenského ražení, případně „čistých“ politických zabití a atentátů, zatímco fašisté využívali násilí silně symbolizované a ritualizované podoby.

5.5 Zhodnocení komparace

Z komparace obou teroristických organizací vyplývá, že Rapoport správně nezařazuje fašistické hnutí v Itálii mezi teroristické organizace druhé vlny. Zároveň však selhává absencí rámce pro zkoumání natolik významného fenoménu jako bylo teroristické násilí při vzestup fašistických režimů, neboť násilí bylo nedílnou součástí jak jejich taktik, tak ideologie v rámci, které hrálo násilí zásadní roli v palingenezi národa. V této práci předložená analýza potvrdila Rapoportovo zařazení IRA během války za nezávislost do antiimperiální vlny mezinárodního terorismu a zároveň zdůraznila nutnost zkoumat násilí během vzestupu fašistického režimu v Itálii jako příklad moderního terorismu.

Z komparační části práce vyplývá, že IRA a squadristé se liší do značné míry ve většině kategorií zde vytyčeného rámce. Z pohledu mezinárodního rámce obě skupiny inspirovaly vlastní následovníky a zároveň byly inspirovány svými současníky či předchůdci. IRA čerpala z dlouhé tradice ozbrojeného odboje britské správě, zatímco italští fašisté byli součástí paramilitární vlny vzniknuvší po první světové válce. Ta se stala dějinným impulzem pro obě organizace, avšak pro každou hrála jinou roli. V případě IRA byl zásadnější domácí vývoj ovlivněný první světovou válkou a zároveň po válce prosazované právo národů na sebeurčení. Itálii zasáhla válka mnohem intenzivněji než Irsko a ta tak vzešla z Itálie v hluboké socioekonomické krizi, která umožnila vzestup socialistů, což podpořilo strach ze šíření bolševické revoluce. Zároveň během války mezi veterány a částí intelektuálů vznikla idea zákopokracie, která se stala jedním z pilířů fašistické ideologie v období 1919-1922.

Po ideologické stránce obě organizace sice sdílí nacionalismus, avšak ten v obou případech nabral odlišných podob. V případě Irska se propojil a ztotožnil s antiimperialismem a republikanismem, zcela v souladu s ideou Rapoportovy druhé vlny. V italském případě se však nacionalismus zformoval do podoby utopického palingenetického ultranacionalismu, jenž se stal základem pro vznik fašismu. V této podobě bylo násilí nejen metodou, jak dosáhnout

³⁵⁷ Fašistický popěvek referuje k pouštění žilou bitím do hlavy, což mělo ozdravit jedince i národ. *Canti squadristi della vigilia*, citováno podle GRIMBALDI, Ugoberto A. – BOZZETI, Gherardo, *Farinacci, Il piu fascista*, Milan: Bompiani, 1972, s. 20.

politických cílů, ale zároveň jedním z pilířů nové utopické společnosti založené na primátu národa nad právy jedince a jemuž měl být podřízeno státní zřízení jako takové. Můžeme tedy vidět, že ideologicky se obě hnutí zásadně rozcházejí a už na základě tohoto by bylo možné jednoznačně tvrdit, že fašismus do druhé vlny nepatří.

Posledním zásadním kritériem zvoleným pro komparaci byla doktrína, tedy způsob, jakým daná skupina vykonávala svou činnost na třech úrovních – charakter organizace, propaganda a metody násilí. Co se týče charakteru organizace, tak oproti první vlně prudce narostl počet členů. Jak IRA, tak fašistické hnutí a později strana své členy počítaly na deseti či statisíce z nichž značná část se přímo účastnila vykonávání teroristických činů nebo pro jejich výkon utvářela podpůrnou síť. IRA byla zároveň na rozdíl od anarchistických tajných společností více oficiální, hierarchizované a formální. IRA fungovala jako pouhá součást republikánského hnutí, na které bylo navázáno více dalších organizací, v případě fašistického hnutí se jednalo o jednu militarizovanou stranu, která měla být předobrazem pro organizaci společnosti po převzetí moci.³⁵⁸

Role propagandy byla v obou případech naprosto zásadní, stejně jako u většiny teroristických skupin. Obě skupiny využívaly tisk k propagaci vlastních myšlenek a legitimizaci využití násilí, stejně jako k delegitimizaci protivníka a jeho snažení. Zároveň obě využívaly násilí jako komunikační prostředek. Důležitým prvkem v tomto snažení byly útoky na symbolický majetek a významné představitelé protivníka. Fašisté navíc využívali symboliky násilí pramenící jejich vlastní ideologii i praktikách běžných v italských komunitách k posílení psychologického dopadu jimi páchaného násilí. Známým příkladem toho může být využití velkého množství ricinového oleje jako silného laxativa k zesměšnění obětí.

Samotné metody násilí se lišily hlavně intenzitou a brutalitou. Tento rozdíl vycházel z odlišeného morálního rámce obou hnutí. Zatímco IRA operovala v rámci víceméně běžných morálních mantinelů, kdy politická vražda byla často již na hraně tolerance společnosti, fašisté operovali v rámci vlastní ideologií nastavené morality. Ta jim umožňovala skrze glorifikaci očistné funkce násilí využívat mnohem brutálnější metody včetně mučení a sexualizovaného násilí. Díky tomu byl dopad jejich útoků psychologicky efektivnější především skrze šokování publika. Metody obou skupin zároveň utvářelo i to, vůči jakému protivníkovi bojovali. Hlavním

³⁵⁸ "Pokud jde o bojovný charakter, Národní fašistická strana je totožná se svými oddíly. Oddíly jsou dobrovolné milice bojující ve službě národního státu. Jsou živým zdrojem síly, ve kterém a skrze který se fašistická myšlenka ztělesňuje a brání." Il Programma del Partito Nazionale Fascista [online], 1921. [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/programma-del-partito-nazionale.html>

oponentem IRA byla okupační správa Irska, britská vláda a jejich bezpečnostní složky. I z tohoto důvodu měly útoky IRA spíše vojenský charakter. Squadristické útoky cílily především na jejich politické oponenty z řad socialistů a v důsledku toho strategie vycházela spíše z pouličních střetů a taktické důvody útoku hrály pouze podružnou roli.

Závěr

Cílem této práce bylo zhodnotit squadristické násilí během vzestupu fašismu v Itálii z pohledu *terrorist studies* a následně jej konfrontovat s Rapoportovou teorií vln mezinárodního terorismu. Pro konfrontaci s Rapoportovou teorií byla vybrána metoda komparace fašistického hnutí s typickým zástupcem Rapoportovy druhé vlny – Irské republikánské armády během irské války o nezávislost. Vzhledem k roztržitosti a nejednotnosti definice terorismu byla jako vybrán definiční rámec trojice definic terorismu od historiků Richard Englishe, Johna A. Lynna II a historičky Caroly Dietze. Každá z vybraných definic přistupuje v důsledku odlišného teoretického pozadí a badatelského přístupu svých autorů a autorky k terorismu lehce odlišným způsobem a poskytuje tak unikátní pohled na terorismus. Zároveň se tyto teorie shodují v definičním jádru terorismu, kterým je označení terorismu za politicky motivované využití násilí za cílem dosáhnout psychologického efektu na širší publikum.

Tato práce analýzou potvrdila, že je možné podle výše zmíněného definičního rámce možné označit oba příklady za organizace využívající terorismus. Součástí kampaně irského republikánského hnutí bylo i využití metod terorismu s trojicí hlavních cílů. Prvním bylo demoralizovat protivníka – narůstající pocit ohrožení mezi členy RIC a metropolitní policie vedl k vlně rezignací a britská okupační správa proto musel nahrazovat místní strážníky paramilitárními jednotkami *Black and Tans* a *Auxiliaries*. Ty se ukázaly jako ideální terč pro druhou racionalitu za využitím terorismu, neboť byly velmi náchylné k provokaci. Odvetné útoky vedly k pohoršení a ztráty důvěry, podpory jak v Irsku, tak v Británii.

Posledním zamýšleným efektem bylo působit na civilní obyvatelstvo. Teroristické činy měly za vyvolat jak atmosféru strachu mezi podporovateli britské správy, tak zároveň legitimizovat vlastní stínovou vládu povstalců a získat na svou stranu obyvatele Irska i Británie. Tohoto mohlo být dosaženo získáním sympatií, nejčastěji vyvoláním odvetných útoků, které stavěly britskou správu do špatného světla, ale v mnoha případech i přímou nebo nepřímou pohrůzkou násilím. Dobrým příkladem tohoto snažení je kampaň IRA v Británii, kdy se prostřednictvím útoků na majetek irští povstalci snažili ukázat slabost britské vlády a zároveň ukázat svoji schopnost zasáhnout i v centru britského impéria. I přes to, že IRA je tradičně považována za organizaci, která využívala terorismus, byl i kontrolní vzorek konfrontován s výše zmíněnými definicemi terorismu a teroristický charakter mnohých útoků IRA mezi lety 1919 a 1921 byl potvrzen.

Prameny fašistického hnutí sahají do Fin de siècle a období první světové války. Italský fašismus se ideologicky opírá o Griffinem definovaný ultranacionalismus, o futuristickou glorifikaci násilí, o ideu zákopokracie a v neposlední řadě o poválečný antisocialismus v důsledku obav z šíření revoluce z Ruska do zbytku Evropy. Výzkum německého historika Roberta Gerwartha naznačuje, že permutace těchto předpokladů existovaly i v jiných částech Evropy a projevíly se vlnou paramilitárního násilí, což naznačuje, že i využití terorismu doložené v této práci bylo aplikováno i mimo Itálii a měli bychom o něm tedy uvažovat v mezinárodním rozměru, což Rapoport opomíná.

Jedním z hlavních cílů práce bylo určit, zda lze squadristy považovat za teroristickou skupinu. Analýza samotných metod squadristického násilí potvrdila, že násilí bylo klíčové ve vzestupu fašistického hnutí v Itálii k moci, a zároveň prokázala, že metody tohoto násilí lze skutečně popsat jako terorismus. Squadristické útoky cílily nejen na fyzickou likvidaci přímé oběti, ale zároveň měly silnou psychologickou a v nemálo případech symbolickou podobu. Do teroristického repertoáru fašistů spadalo surové bití, politické vraždy, veřejné ritualizované popravy, zesměšnění nuceným pitím ricinového oleje jako laxativa, weaponizace sexualizovaného násilí, ale i útoky na celé vesnice, menší města, centra socialistické strany, odborů nebo místní správy pod kontrolou socialistů.

Konkrétní útoky na sebe často braly takovou podobu, která měla zastrašit jak případně přeživší oběť, tak i širší publik sestávající se nejen ze socialistů, ale i italské veřejnosti jako celku. Útoky na sebe často braly velmi brutální podobu, byly doprovázené únosy uprostřed noci, prozpěvováním popěveků a konzumací alkoholu. To vše bylo prováděno za cílem maximalizovat psychologický efekt teroristického činu jak na oběť, tak na publikum i samotné útočníky. Násilí tedy mělo funkci působit i „dovnitř“ hnutí, neboť jak píše Haupt a Weinbauer, teroristické skupiny často provádí útoky i za cílem seberadikalizace a utužení vlastního kolektivu, bojového ducha a morálky.

Svémi útoky fašisté nejen delegitimizovali a demoralizovali socialistickou stranu, čímž jí postupně zbavili moci v severní a střední Itálii, ale zároveň nahradili autoritu státu svou vlastní. Pomocí útoků, například během podzimu 1920 v Boloni, dekonstruovali demokratické struktury a nahradili je vládou silnějšího, tedy svojí vlastní. Útoky tak měly ještě závažnější dopady. I z tohoto důvodu nelze opomíjet squadristismus v širší analýze terorismu ve 20. století, neboť byl jedním z mála příkladů, kdy se teroristické organizaci podařilo vytvořit stínový stát a později převzít moc v evropském státě.

Závěrečnou částí práce je komparace obou vzorků teroristických skupin v kontextu Rapoportovy teorie vln. Ta, společně s prvky Gerwarthovy teorie dlouhé války a Dietziným důrazem na propagandu a tisk, tvořila komparační rámec jako takový. Kostra komparace vycházela z toho, co Rapoport chápe pro každou vlnu jako určující, tedy dějinný impuls, mezinárodní charakter, ideologii a doktrínu, která zahrnuje charakter organizace, využití propagandy a metody terorismu.

Dějinným impulzem pro obě skupiny byla první světová válka, pro každou z nich však jiným způsobem. Druhou vlnu mezinárodního terorismu spustil princip práva národů na sebeurčení. Na jeho základě se vzedmula vlna národně osvobozeneckých konfliktů, během kterých různé skupiny uchýlili k využití terorismu. V případě Itálie však sehrála zásadnější roli první světová válka jako taková; ta Itálii nejprve rozdělila na otázce zapojení do války, přinesla socioekonomickou krizi vedoucí k vzestupu socialistů a v neposlední řadě znamenala brutalizaci značné části obyvatelstva. Právě tyto podmínky byly ideálním podhoubím pro vznik radikálního fašistického hnutí a umožnily normalizaci použití násilí k dosažení politických cílů nejen na straně socialistů, ale i fašistů.

Zkoumat mezinárodní charakter obou skupin je mimo výzkumný záměr této práce, a tak byl pouze krátce nastíněn. Rapoport tvrdí, že IRA inspirovala další povstalce k použití terorismu, což lze sledovat na příkladech sionistických organizací *Irgun* a *Lechi* nebo indické organizace *Hindustan Republican Army*, která po IRA převzala název vlastní organizace. Paramilitární násilí bylo po konci války nedílnou součástí životů obyvatel států poražených v první světové válce. Výsledky výzkumu této práce pak naznačují, že užití k terorismu v rámci těchto konfliktů s velkou pravděpodobností docházelo a jako napodobitele či dokonce současníky squadrismu lze označit například nacistické SA, jednotky *Freikorps* nebo některé aktéry občanské války v Rusku.

Ideologicky obě organizace sice čerpají z nacionalismu, avšak vzhledem k odlišným dopadům první světové války se motivace a cíle obou hnutí zásadně liší. V případě IRA se jedná o vyvrcholení dlouhotrvajícího národně osvobozeneckého boje, jehož hlavním cílem bylo odstranit britskou koloniální správu chápanou jako okupaci. V Itálii však vyhrocený militantní nacionalismus permutoval do podoby fašismu tak, jak jej popisují Griffin a Mann. Nelze tedy říci, že by obě skupiny spadaly do stejného ideologického proudu a není možné je tedy řadit do stejné vlny definované především společnou ideologií.

Komparativní analýza doktríny obou skupin ukázala jistou míru podobnosti, která se promítla především v případě charakteru organizace a využití propagandy. Teroristické organizace se oproti první vlně zvětšily, což je i případ IRA a fašistického hnutí. Obě skupiny dosáhly na přelomu let 1920 a 1921 na příčku desítek tisíc členů. Zatímco IRA však byla pouze částí celého národně osvobozenického hnutí, fašisté vytvořili militarizované politické hnutí a tyto vzniklé bojové svazky byly prakticky totožné s politickou organizací.

Dietze tvrdí, že během 19. století byl pro efektivní propagandu naprosto klíčový tisk, což přetrvalo ještě do období po první světové válce. Obě skupiny založily vlastní noviny – *Irish Bulletin* a *Il Popolo d'Italia*, které využívaly ke komunikaci svých cílů a motivací, jež stály za prováděnými útoky a k propagaci svých úspěchů. Důležitou roli v obou případech hrála také samotná propaganda teroristickým činem a šíření informací o útocích ústně. Obě strany spoléhaly na to, že se zprávy o jejich činnosti roznesou v rámci širší komunity, a tisk tak sloužil především pro rozšíření dosahu a zároveň pro komunikaci komplikovanějších zpráv, ideologických postojů a v neposlední řadě také dehonestaci protivníka.

I v metodách použitého násilí lze mezi oběma příklady hledat spojitosti jako využití politických vražd k zastrasování a likvidaci opozice nebo útoků na majetek k způsobení psychologického efektu na širší publikum. Odlišný morální rámec, vycházející z vlastní ideologie a brutalizace společnosti, však zároveň umožňoval italským fašistům využívat mnohem bezohlednější metody, které by byly v případě Irska nepřijatelné. Díky tomu mohli fašisté využívat například symbolikou prosycené nucené požívání ricinového oleje, vystavovat mučené oběti na veřejnosti nebo inscenovat popravy socialistů inspirované vesnickými zabíjačkami. To vedlo k maximalizaci psychologického efektu fašistického násilí, a i díky tomu fašisté mohli převzít moc ve státě s pomocí výhrůžky během pochodu na Řím v roce 1922.

Komparativní analýza v kontextu Rapoportovy teorie tedy ukázala, že ač můžeme mezi oběma případy hledat jisté podobnosti a spojení, rozhodně je nelze zařadit do stejné vlny. Obě skupiny měly odlišné motivace i ideologii, a ač tyto skupiny vzešly z období první světové války, příčiny jejich vzniku a užití terorismu byly diametrálně odlišné. Situace je podobná i v otázce doktríny, kdy v obou případech lze mluvit o masovém hnutí s propagandistickým aparátem ve formě denního tisku, zároveň se liší charakter obou organizací, a především pak podoba a míra užitého násilí.

Tato práce úspěšně pomocí analýzy konkrétních činů a následné komparace mezi IRA a squadristickým hnutím jasně prokázala, že fašistické užití násilí je nutné zkoumat v kontextu

terorismu. To ovlivňuje nejen zkoumání samotného vzestupu fašismu, ale zároveň i širšího fenoménu terorismu. Výsledkem komparačního výzkumu je důkaz, že Rapoportova teorie je pro zkoumání terorismu v období mezi světovými válkami nedostačující a bylo by proto vhodné ji nahradit či doplnit. O to se pokusili ve svém článku Haupt a Weinbauer, avšak jejich popis meziválečného pravicového terorismu je spíše vágní a je na něm patrná snaha sjednotit nesourodou sbírku různých jevů. Tato práce proto nabízí alternativu v podobě konceptu vlny vycházející nikoliv z ideologického ukotvení, ale definované především tím, že je způsobena dopady první světové války na evropskou společnost, výskytem idejí podobných zákopokracii a revolučním či kontrarevolučním charakterem nezávisle na levicovo-pravicovém ukotvení na politickém spektru.

Takový popis vlny terorismu by měl vycházet z dalšího výzkumu toto období, jehož základní kámen již položilo nemalé množství badatelů a badatelek zabývajících se paramilitárním násilím v Evropě po první světové válce. Dalším krokem by proto mělo být zhodnocení tohoto násilí z pohledu *terrorist studies* a rozšířit tak zkoumaný vzorek krom italského fašistického hnutí o další konkrétní případy. Dalším možným krokem je zároveň ověření platnosti těchto tezí v období během a po druhé světové válce, které je taktéž bohaté na případy paramilitárního násilí za cílem dosažení politických cílů.

Prameny a literatura

Prameny

Atti Parlamentari, Camera dei Deputati, Legislatura XXV, 1A sessione, Discussioni, tornata del 31 gennaio 1921, pp. 7164-7175. Dostupné z: http://www.pertini.it/turati/Matteotti90_antologia_Fascismo.pdf

BAKUNIN, Michail, *Letters to a Frenchman on the Present Crisis Written: September 1870*, In: Marxists Internet Archive [online]. 1870 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.marxists.org/reference/archive/bakunin/works/1870/letter-frenchman.htm>

BARRY, Tom, *Guerilla Days in Ireland*, Cork: Mercier Press, 2013.

Bureau of Military History, Witness Statemen no. 423, Vincent Byrne.

Bureau of Military History, Witness Statement no. 1432, Patrick H. O'Dwyer.

Bureau of Military History, Witness Statement no. 1739, Dan Breen.

DE BURGH, Edward A. M., *Elizabeth, Empress of Austria, A Memoir*, Philadelphia: Lippincott, 1899.

Declaration of independence [online], Dublin 1919, [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://www.difp.ie/volume-1/1919/declaration-of-independence/1/#section-documentpage>

Chinook Advance, June 2, 1921.

Il Programma del Partito Nazionale Fascista [online], 1921. [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/programma-del-partito-nazionale.html>

Irish Times, May 28, 1921.

MACDONALD, Carlos F., *The Trial, Execution, Autopsy and Mental Status of Leon F. Czolgosz, Alias Fred Nieman, the Assassin of President McKinley*, in: *The American Journal of Insanity*, roč. 58, č. 3, 1905.

MARINETTI, Filippo, *Declaration of Futurism*, Poesia, Milán, 1909, 5(6), s. 1. Dostupné také z: <https://bluemountain.princeton.edu/bluemtn/?a=d&d=bmtnaai190904-01.2.3&e=-----en-20-bmtnaai-1--txt-txIN-Annunzio+----->

MARINETTI, Filippo, *Il Poema dei sansepolcristi*, Tipografia del Popolo d'Italia, 1939, s. 15. Dostupné také z: <https://archive.org/details/marinetti-il-poema-dei-sansepolcristi-1939>

MUSSOLINI, BENITO, *Speech in Bologna, April 3, 1921*, Boloña, 1921. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/speech-in-bologna-april-3-1921.html>

MUSSOLINI, BENITO, *Speech in Cremona, September 7, 1920*, Trieste, 1920. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/speech-in-trieste-september-20-1920.html>

MUSSOLINI, BENITO, *Speech in Milan, May 24, 1920: The fifth anniversary of Benito Mussolini's entry into the war*, Milán, 1920. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/discorso-milano-24-maggio-1920.html>

MUSSOLINI, BENITO, *Speech in Trieste, September 20, 1920*, Trieste, 1920. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/speech-in-trieste-september-20-1920.html>

MUSSOLINI, Benito, *The Accomplices*, Il Popolo d'Italia, Milán, 1919. Dostupné také z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/the-accomplices.html>

MUSSOLINI, Benito, *The Doctrine of Fascism*, Firenze: Vallecchi Editore, 1935, Bibliotheca Fascista [online], [cit. 2023-07-30]. Dostupné z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/doctrine-of-fascism-1932>.

MUSSOLINI, Benito, *Us and the People's Party*, Il Popolo d'Italia, Milán, 1922. Dostupné také z: <https://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/us-and-peoples-party.html>

MUSSOLINI, Benito, *Trenchocracy*, Il Popolo d'Italia, Milán, 1917. Dostupné také z: <http://bibliotecafascista.blogspot.com/2012/03/trenchocracy.html>

Proclamation of Independence [online], Dublin, 1916, [cit. 2023-08-04]. Dostupné z: <https://www.gov.ie/en/publication/bfa965-proclamation-of-independence/>

The Observer, London, 3 Apr. 1921.

VERA, Paolo, *Giacinto Menotti Serrati, direttore dell'Avanti!*, La Folla, Milan, 1920. Dostupné také z: https://www.intratext.com/IXT/ITA3216/_P2.HTM

Odborná literatura

ABBOT, Richard, *Police Casualties in Ireland, 1919-1922*, Cork: Mercier Press, 2000.

AMBROSE, Joe, *Sean Tracy and the Tan War*, Cork: Mercier Press, 2007.

BLOXHAM, Donald – CONWAY, Martin – GERWARTH, Robert – MOSES, A. Dirk – WEINHAEUER, Klaus, *Europe in the world, Systems, cultures of violence*, BLOXHAM, Donald – GERWARTH, Robert, *Political Violence in Twentieth Century*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, s. 11-40.

BOSI, Lorenzo, *A Processual Approach to Political Violence, How History Matters*, in: ENGLISH, Richard, *Cambridge History of Terrorism*, Cambridge: Cambridge University Press, 2021, s. 106-120.

BOSSWORTH, Richard J. B., *Mussolini*, London: Arnold, 2002.

DE GRAAF, Beatrice – SCHMID, Alex P., *Terrorists on Trial*, Leiden: Leiden University Press, 2016.

DI SCALA, Spencer M. – GENTILE, Emilio, *Mussolini 1883-1915, Triumph and Transformation of Revolutionary Socialist*, New York: Palgrave Macmillan, 2016.

DIETZE, Carola. *The Invention of Terrorism in Europe, Russia, and the United States*. London: Verso, 2021.

DOHERTY, Gabriel, *Home Rule Crisis, 1912-1914*, Cork: Mercier Press, 2014.

DOLAN, Anne, *The British Culture of Paramilitarism in the Irish War of Independence*, in: GERWARTH, Robert – HORNE, John, *Paramilitary Violence in Europe After the Great War*, London: Oxford University Press, 2012, s. 200-216.

DOLAN, Anne, *Killing and Bloody Sunday, November 1920*, in: *The Historical Journal*, roč. 49, č. 3, 2006, s. 789-810.

DUGGAN, Christopher, *Fašistické hlasy, Důvěrné dějiny Mussoliniho Itálie*, Prada: Academia, 2022.

DWYER, T. Ryle, *The Squad and the Intelligence Operations of Michael Collins*, Cork: Mercier Press, 2005.

ENGLISH, Richard, *Armed Struggle, The History of the IRA*, London: Pan Books, 2004.

ENGLISH, Richard, *Cambridge History of Terrorism*, Cambridge: Cambridge University Press, 2021.

ENGLISH, Richard, *Does Terrorism Work? A History*, Oxford: Oxford University Press, 2016.

ENGLISH, Richard, *Terrorism*, Oxford: Oxford University Press, 2009.

FEENEY, Brian, *Sinn Féin, A Hundred Turbulent Years*, Dublin: O'Brien Press, 2002.

FERRITER, Diarmaid, *A Nation and Not a Rabble, The Irish Revolution 1913-1923*, London: Profile Books Ltd, 2015.

FOOT, John, *A Microhistory of Fascist Violence, Squadristi, Victims and Perpretrators*, in: *Journal of Modern Italian Studies*, roč. 27, č. 4, 2022, s. 528-549.

FOOT, John, *Blood and Power, Rise and Fall of Italian Fascism*, London: Bloomsbury Publishing, 2022.

FRAMPTON, Martin, *History and Definition of Terrorism*, in: ENGLISH, Richard, *Cambridge History of Terrorism*, Cambridge: Cambridge University Press.

GERWARTH, Robert – HORNE, John, *Paramilitarism in Europe aftet The Great War: An Introduction*, in: GERWARTH, Robert – HORNE, John, *Paramilitary Violence in Europe After the Great War*, London: Oxford University Press, 2012.

GERWARTH, Robert, *Fighting the Red Beast, Counter-revolutionary Violence in the Defeated States of Central Europe*, in: GERWARTH, Robert – HORNE, John, *Paramilitary Violence in Europe After the Great War*, London: Oxford University Press, 2012

GERWARTH, Robert. *Poražení: světová válka byla jen jedna*. Přeložil Ludvík GRÉC. V Praze: Paseka, 2018. ISBN 978-80-7432-895-4

GRAYSON, Richard, *Dublin's Great Wars, The First World War, the Easter Rising and the Irish Revolution*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

GRIFFIN, Roger, *Fašismus*, Praha: Karolinum, 2021.

GRIFFIN, Roger, *Modernismus a fašismus*, Praha: Karolinum, 2015.

GRIMBALDI, Ugoberto A. – BOZZETI, Gherardo, *Farinacci, Il piu fascista*, Milan: Bompiani, 1972.

HART, Peter, *The I.R.A. at War, 1916-1923*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

HART, Peter, *The IRA and It's Enemies, Violence and Community in Cork, 1916-1923*, Oxford: Oxford University Press, 1998.

HAUPT – WEINHAUER, *Terrorism and State*, in: BLOXHAM, Donald – GERWARTH, Robert, *Political Violence in Twentieth-Century Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, s. 176-210.

HENESSY, Thomas, *Dividing Ireland, World War I, and partition*, London and New York: Routledge, 1998.

HIBBERT, Christopher, *Mussolini, Vzestup a pád*, Praha: Argo, 2020.

HOFFMAN, Bruce, *Inside terrorism*, New York: Columbia University Press, 2006.

HOPKINSON, Michael, *The Irish War of Independence*, Montreal: McGill-Queen's University Press, 2002.

HOROWITZ Michael C., *Nonstate Actors and the Diffusion of Innovation: The Case of Suicide Terrorism*, in: *International Organization* roč. 64, č. 1, 2010, s. 33-64.

HRUBOŇ, Anton, „*Vše ve státě, nic proti státu, nic mimo stát!*“, *Fenomén fašismu na příkladu fašistické Itálie*, in: DRÁBIK, Jakub – RÁKOSNÍK, Jakub, *Od bouře k bouři, Československo, Evropa a svět mezi světovými válkami (1918-1939)*, Praha: Academia, 2022, s. 450-477.

HUGHES, Brian, *Persecuting the Peelers*, in: FITZPATRICK, David, *Terror in Ireland, 1916-1923*, Dublin: The Liliput Press, 2012, s. 217-229.

KAPLAN, Jeffrey, *Apocalypse, Revolution and Terrorism, From Sicari to American Revolt against the Modern World*, London and New York: Routledge, 2019.

KONRÁD, Ota – KUČERA, Rudolf, *Cesty z apokalypsy, Fyzické násilí v pádu a obnově střední Evropy 1914-1922*, Praha: Academia, 2018.

LEONARD, Jane, „*English Dogs*“ or „*Poor Devils*“? *The Dead of Bloody Sunday Morning*, in: FITZPATRICK, David, *Terror in Ireland, 1916-1923*, Dublin: The Liliput Press, 2012.

LYNN II, John A. *Another Kind of War: The nature and history of terrorism*. London: Yale University Press, 2019.

MCCONVILLE, Seán, *Irish Political Prisoners, 1848-1922*, London and New York: Routledge, 2003.

MORRISON, Eve, *Kilmichael, The Life and Afterlife of an Ambush*, Newbridge: Irish Academic Press, 2022.

MURPHY, Seán A., *Kilmichael: A Battlefield Study*, Skibbereen: Four Roads Publishing, 2014.

NOONAN, Gerard, *Republican Terrorism in Britain, 1920-1923*, in: FITZPATRICK, David, *Terror in Ireland, 1916-1923*, Dublin: The Liliput Press, 2012.

O'HALPIN, Eunan, *Counting Terror, Bloody Sunday, and the Dead of The Irish Revolution*, in: FITZPATRICK, David, *Terror in Ireland, 1916-1923*, Dublin: The Liliput Press, 2012

PARKER, Tom – SITTER, Nick, *The Four Horsemen of Terrorism, It's Not Waves, It's Strains*, in: *Political Violence*, č. 2, roč. 28, s. 197-216.

PEŠTA, Mikuláš, *O ozbrojeném boji v západní Evropě, Italský a německý levicový terorismus sedmdesátých let v transnacionální perspektivě*, Praha: Univerzita Karlova, Filosofická Fakulta, 2018.

PHILLIPS, Brian J., *What is a Terrorist Group? Conceptual Issues and Empirical Implications*, in: *Terrorism and Political Violence*, roč. 27, č. 2, 2015, s. 225-242.

PISIOU, Daniela – HAIN, Sandra, *Theories of Terrorism, An Introduction*, New York: Routledge, 2018.

RAPOPORT, David C. – ALEXANDER, Yonah, *The Morality of Terrorism, Religious and Secular Justification*, New York: Pergamon Press, 1983.

RAPOPORT, David C. *Waves of Global TerrorismF: From 1879 to the present*. New York: Columbia University Press, 2022.

RAPOPORT, David C., *Fear and Trembling, Terrorism in Three Religious Traditions*, in: *American Political Science Review* [online], roč. 78, č.3, 1983, s. 657-677.

RAPOPORT, David C., *Terrorism as a Global Wave Phenomenon, Anti-Colonial Wave*, in: RAPOPORT, David C., *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford: Oxford University Press, 2017. [cit. 2023-03-06] Dostupné z: <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-647>.

RAPOPORT, David C., *The Four Waves of Modern Terrorism*, in: CHERMAK, Steven – FRIELICH, Joshua, *Transnational Terrorism*, Farnham: Ashgate, 2013.

SALUPPO, Alessandro, *Paramilitary Violence and Fascism, Imaginaries and Practices of Squadristo, 1919-1925*, in: *Contemporary European History*, vyd. 29, č. 3, 2020, 289-308.

SILKE, Andrew, *Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism*, London and New York: Routledge, 2019.

SILVESTRI, Carlo, *Matteotti, Mussolini e il dramma italiano*, Řím: Ruffolo, 1947.

SONNESSA, Antonio, *The 1922 Turin Massacre (Strage di Torino), Working Clas Resistance and Conflict within Fascism*, in: *Modern Italy*, roč 10, č. 2, 2005, 187-205.

TOWNSHEND, Charles, *Land War*, in: *Political Violence in Ireland*, Oxford: Oxford University Press, 1984.

WALDMANN, Peter, *Terrorismus, Provokation der Macht*, Munich: Gerling-Akademischer-Verlag, 1998.

WESTAD, Odd Arne, *The global Cold War: Third world interventions and the making of our times*. Cambridge a New York: Cambridge University Press, 2007.

WILKINSON, Paul, *Terrorism Versus Democracy: The Liberal State Response*, London: Frank Cass, 2001.

Absolventské práce a internetové zdroje

CASSANO, Franco, *Delitti politici e amnistia: La magistratura nella transizione dal fascismo all'Italia repubblicana*. *Questione Giustizia* [online]. Bari, 2022, [cit. 2023-07-31]. Dostupné z: <https://www.questionegiustizia.it/articolo/delitti-politici-amnistia>

MCCALLUM, Christi, „*And they'll march with their brothers to freedom*“: *Cumman na mBan, Nationalism, and Women's Rights in Ireland, 1900-1923*, Tallahassee, 2005, 114 s., Diplomová práce, The Florida State University, College of Arts and Sciences, Department of History

PILASTRI, Federico Saladini, *21 Novembre 1920: l'eccidio di Palazzo D'Accursio come nascita del fascismo*, *Bibliomanie: Letterature, Storiografie, Semiotiche* [online], 2017 [cit. 2023-07-30]. Dostupné z: <https://www.bibliomanie.it/?p=297>

RAPOPORT, David C., *Generations and Waves: The Keys to Understanding Rebel Terror Movements*. In: *UCLA International Institute* [online], Los Angeles: The Regents of the University of California, 2003, November 7, 2003 [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://international.ucla.edu/institute/article/5118SSSs>